

Schoorl

een mooi en rustig dorp
met een rijk verleden

R.P. Goettsch

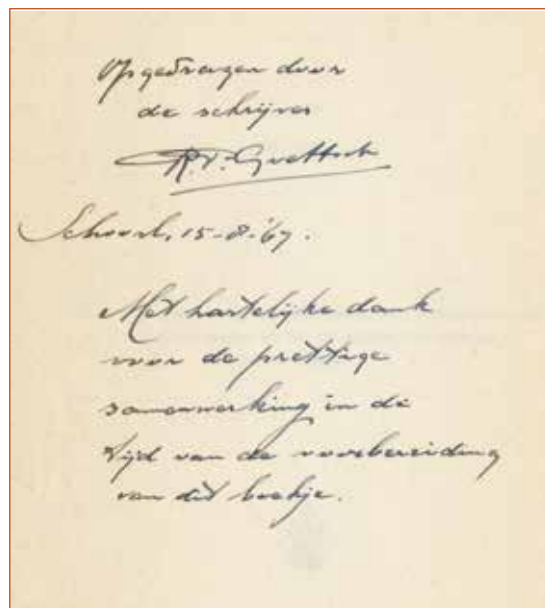

*Deze uitvoering werd opnieuw opgemaakt en
van oorspronkelijke en nieuwe illustraties voor-
zien door Alphons F.J. Leysen*

Foto's: Gemeente-archief Alkmaar
en verzameling A.F.J. Leysen - Schoorl
Foto omslag: Alphons Leysen - Schoorl
Copyright: Gesto N.V. - Alkmaar

Inhoud

Voorwoord	4
Inleiding	5
1. De oudste bewoning	6
2. Verklaring van enige namen	8
3. Duinen en dijken	10
4. Het bestuur	15
5. Het kerkelijk leven	20
6. De middelen van bestaan	28
7. Markten	33
8. Herbergen en logementen	34
9. Het onderwijs	37
10. Verbindingen met de omgeving	42
11. Eigenaardige verordeningen	46
12. De zandmennerij	48
13. De dorpskorenmolens	49
14. De joodse begraafplaatsen	52
15. De tegenwoordige begraafplaatsen	54
16. Moeilijke jaren voor Schoorl	55
17. Heren en kastelen	64
18. Een dorp groeit	66
19. Beroemde voorvader	68
20. Hoe buitenstaanders ons dorp zagen	70
21. Schoorl als dorp van kunstenaars	72
Geraadpleegde werken	78

opdracht van Goettsch voor Alphons Leysen

aanbieding van dit boek door Goettsch aan het college van B&W, fragment uit de dorpsfilm 1967

UNIEKE AANBIEDING

Nu 3 boeken over **Schoorl**

Schoorl - Geschr. P.P. Goettsch
Tussen binnenduin en zeereep - Geschr. F. Nieuwenhuizen
Het Oude Schoorl - Geschr. J. Pool

Winkel verkoopprijs 64,-
 Nu samen voor **27,95**

Boek- en Kantoorboekhandel
LEIJSEN
 Schoorl, telefoon 3306

Duinstreek 16-06-1983

klik in de afbeelding voor de film

Schoorl

een mooi en rustig dorp met een rijk verleden

door

R. P. GOETTSCH

Met illustraties uit de prentverzameling van het gemeentelijk archief te Alkmaar
en uit de verzameling van A. F. J. Leysen te Schoorl.

GESTO N.V. — ALKMAAR

Voorwoord

De schrijver heeft het boek, dat U thans in de hand hebt, als titel gegeven “Schoorl, een mooi en rustig dorp met een rijk verleden”. Over de schoonheid van Schoorl lopen de meningen noch bij landgenoten noch bij buitenlanders uiteen. Schoorl is van zulk een unieke landelijke schoonheid, dat ik op deze plaats er verder over mag zwijgen.

Schoorl als rustig dorp. Bij deze stelling hebben we, vooral in het seizoen, stof voor discussie. Maar daarnaast dringt de vraag zich op, hoe lang Schoorl ook buiten het seizoen nog een rustig dorp zal kunnen blijven.

Schoorl als dorp met een rijk verleden. Inderdaad. Maar wie kent dat verleden? Heel weinigen! Daarom kunnen wij de heer Goettsch bijzonder dankbaar zijn, dat hij tijd en lust heeft weten te vinden om de uitvoerige stof zo compact weer te geven. Als oud-leraar geschiedenis aan de R.H.B.S. te Alkmaar was dat bij hem ook wel in zeer vertrouwde handen. Wie van dichtbij heeft meegemaakt hoeveel gelezen en nageslagen moest worden om tot dit boekwerk te komen, weet eigenlijk alleen maar wat de woorden “tijd en lust”, die ik zojuist gebruikte, inhouden. Een woord van herhaalde dank is dan ook zeker hier op zijn plaats. Zo staat nu thans de geschiedenis van Schoorl te boek in een voor ieder toegankelijke vorm. Daarmede is een jarenlang gekoesterde wens van het Gemeentebestuur vervuld. Moge het boek tijdgenoten en hen, die na ons komen, van goede dienst zijn.

De Burgemeester van Schoorl,
J. H. Bergh

Inleiding

Voor U ligt een bescheiden bijdrage tot de kennis van het oudste en jongste verleden van Schoorl. Deze naam dan opgevat zoals de gemeentewet ze kent. Dat wil dus zeggen het landschap van Aagtdorp tot de zee, waarin begrepen zijn de dorpen Schoorl en Groet en de buurtschappen Aagtdorp, Buitenduin, Schoorldam, Catrijp, Hargen en Zijpersluis.

Getracht is van elk der behandelde onderwerpen een 'dwars-doorsnede' door de tijd te maken, beginnend in een zover mogelijk verwijderd verleden en doorgaande tot onze eigen tijd. Schrijver is zich bewust, dat het onderwerp niet uitputtend behandeld is. Ten dele vindt dat zijn oorzaak in de schaarse bronnen. Maar evenzeer moest er rekening mee gehouden worden, dat dit werkje allereerst bestemd is voor de dorpsgenoten en gasten die geen historici van professie zijn.

Wanneer schrijver er in geslaagd is de belangstelling van deze allen te wekken voor ons mooie dorp vindt hij zijn moeite beloond.

Moge U, lezer, met evenveel genoegten U in het verleden verplaatsen, als dat deed de schrijver:

R. P. Goettsch

Wij hebben de geluiden van weleer
uit ons geplukt als uit een bosch de bloemen:
zij waren schoon, maar niet in hen was meer
ons eigen hart, onze eigen wereld levend.

Toen het nu leeg en stil was in onze ooren
rees daar omhoog uit diepste diepte een zoemen
en dit, voelden wij, zou ons gansch behooren:
een nieuwe plant van zang bloeit jong en teer
en van onzek're lippen nog, barst bevend
een binnenst lied: de stem van ons begeer.

Uit "De nieuwe geboort" door Henriëtte Roland Holst-van der Schalk.

1. De oudste bewoning

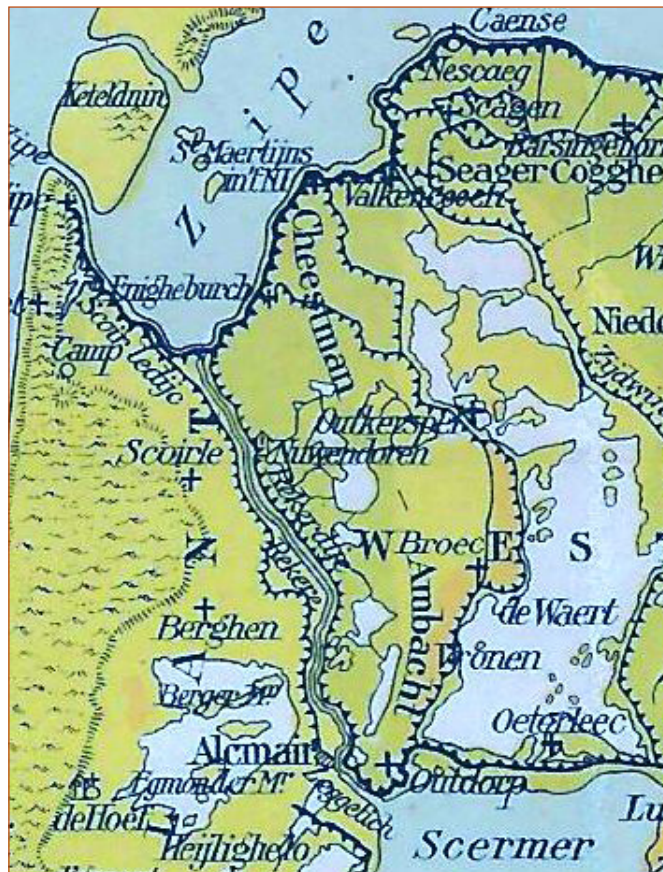
Waar woonde in onze omgeving de eerste mens en wanneer was dat?

Deze vraag is niet zo gemakkelijk te beantwoorden, omdat over de oudste tijden geen geschreven berichten bestaan. We zijn dan aangewezen op bodemvondsten. Er zijn in ons land stenen werktuigen gevonden, die 200.000 jaar geleden gemaakt moeten zijn. Sporen van de aanwezigheid van de eerste mens zijn bij Hengelo (o), Hummelo en Vianen aangetroffen; dus in het oosten en midden van het land. Men schat, dat ze 20.000 jaar oud zijn. (20) Vermoedelijk is het oostelijk deel van West-Friesland, het oudste bewoonde land in onze omgeving. Opgravingen bij Zandwerven, ten zuidwesten van Zwaagdijk, bewijzen dat er 1800 jaar voor Christus reeds mensen woonden. De daar gevonden voorwerpen behoren tot de klokbeker-, ook wel standvoet- of touwbekerperiode.

Vondsten in het duingebied van Schoorl in 1963 zijn de oudste aanwijzingen voor bewoning in onze naaste omgeving. Maar de voorwerpen, die men er aantreft zijn veel jonger; ze dateren uit de overgang van de brons- naar de ijzertijd, dus uit het tijdvak 1000 v. C. tot 800 v. C. Schermer (1) stelt zich voor, dat de tegenwoordige Schoorlse duinen in die dagen een lagere zwak golvende vlakte waren met plassen in de lagere delen en nollen op de plaatselijke zandverstuivingen. De mens woonde tussen de plassen en op de hogere ruggen. Men oefende akkerbouw uit en hield wat klein vee. Doordat men geen maat hield bij de beweiding en het kappen van de bossen (van berkenbomen) werkte men de overstuiving in de hand en was men op den duur genoodzaakt oostwaarts te trekken. Het is wel zeker, dat deze mensen verbinding met andere streken hadden. Daarop wijst het steengruis van grove potten, waarvoor de grondstof niet hier maar wel bij Wieringen en in het Gooi was te vinden.

In 1953 zijn op overstoven geestgrond scherven uit de 9e tot de 11e eeuw gevonden, waardoor de oostwaartse verschuiving duidelijk te constateren valt.

Braat legde in 1937 de fundering van een woning bloot in de buurt van de tegenwoordige zandmenerij. Aardewerkscherven uit de 12e en 13e eeuw, in de omgeving opgegraven, vertellen ons dat de mens weer veel verder oostwaarts heeft móeten gaan.

*de Rekere, getijstroom tussen Zijpe en Schermer
(Hollands Noorderkwartier in 1300)*

Zijn we dus zeker van vestigingen aan de noordzijde van ons dorp, minder concrete gegevens hebben we over de zuidzijde. Wel staat vast, dat in het begin van de jaartelling in de Rietgreb- of Nieuwe Grebolder bij Schoorldam mensen woonden. Resten van Fries aardewerk zijn er voor de dag gekomen, zoals ook het geval was bij Dorregeest, bij Uitgeest, op het terrein van de Egmondse priorij en in de Langestraat te Alkmaar.

Tussen dit gebied en de duinen hebben toen ook stellig mensen gewoond. Pas uit de 6e eeuw, de Merovingisch-Frankische tijd, zijn vondsten gedaan in wat we nu het dorp Schoorl noemen. Dat was in 1958.

(72) Kort na de 9e of 10e eeuw had een doorbraak van de Zijpe plaats, die aanleiding werd tot het ontstaan van de Richara of Rekere (Reke = bosrand en ara = water). De naam Rekere komen we het eerst tegen in een oorkonde uit 1094.

De Rekere, meer een breed wed of wad dan een rivier, scheidde Kennemerland van West-Friesland en vormde de verbinding tussen de Zijpe en de Schermer.

Voordat de Rekere ontstaan was woonden er mensen van de Rietgrebepolder tot de duinen. De Cock (2) vermoedt, dat de bewoners van het land waardoor de Rekere zich een weg baande, voor het water naar het zuiden vluchtten. Zij zouden de Friezen zijn, die Dirk III in de slag van Vlaardingen van 1018 bijstonden. Hij grondt deze veronderstelling op het feit dat in een oorkonde van 1421, waarin Jan van Beieren Warmenhuizen, Harenkarspel en het noord-ambacht van Petten aan Jan van Egmond in leen geeft, als een der grenzen genoemd wordt het Ketelban. Dit zou het gebied ten westen van de Westfrieze zeedijk en ten zuiden van de Rekerdam of Krabbendam zijn en dus overeenkomen met Katrijp. De combinatie Ketel (= Katrijp) -Harg komt ook bij Vlaardingen voor.

Naar sommiger mening zou de Rekere dezelfde als de Kinhem zijn, die van de Zijl onder Leiden langs Sassenheim, Lisse, Heemstede naar de Zaan liep om door de Schermer en de Zanegeest Petten te bereiken.

De bewering van Ptolemaeus (plm. 180 v.C.), dat de Zijpe de oostelijke Rijnmond zou zijn, kan naar het rijk der fabels worden verwezen. Wel bestond er later een naam Rijndijk, maar deze ontleende zijn naam aan Rijnland waar de mannen vandaan kwamen, die in 1432 op last van Filips de Goede een Slaperdijk opwierpen, die in later jaren onder stoof. De Zijpe viel bij eb droog, was in 1168 al doorwaadbaar en was van de Noordzee gescheiden door een breed en vlak strand met duinen en geulen. Sinds 1398 is voortdurend gepoogd de Zijpe in te dijken, wat pas in 1597 gelukte.

Volgens een rapport van de Planologische Dienst was de Rekere reeds in 1272 door de Rekerdam afgesloten.

De westgrens van het Rekerwed werd gevormd door - van noord naar zuid - de Hogedijk, de Tarruw (of Tarwe) -dijk, de Evendijk en de Klaasedijk.

Een duidelijke aanwijzing, dat er ten zuiden van de Schoorlse zeedijk een riviermonding geweest moet zijn is het volgende. Er ligt daar ter plaatse, bij het zogenaamde Verdolven, zoveel klei dat men er dijken mee heeft kunnen versterken. Twintig boringen in 1867 langs de Schoorlse zeedijk van Petten tot het Noordhollands kanaal gaven een kleilaag van ruim een meter dik te zien, drie meter onder de oppervlakte. Daarentegen bestaat de Zijperpolder aan de zijde van de Hondsbosse uit zandgrond.

Ter beveiliging van de Rekerdam bouwde Floris V een half uur ten noorden van Warmenhuizen het kasteel Enigenburg (14). Eveneens ten noorden van hetzelfde dorp lag de Nuwendoor, waarvan de fundamenteën enige jaren geleden bij verkavelingswerkzaamheden voor den dag kwamen.

Groet schijnt pas omstreeks 1200 bewoond geweest te zijn, want dan komt de naam voor 't eerst voor.

Aagtdorp, in het register van de Utrechtse St. Maartenskerk van plm. 930 Accasthorp genoemd is vermoedelijk in de Karolingische tijd reeds bewoond. De Cock meent in het kasteel Poelenburg of Huis te Eechtrop de herbouw te zien van een vroegere curtis of vroomhoeve. Aagtdorp behoorde geheel tot de goederen van de kerk van St. Maarten en werd dus waarschijnlijk vanuit de curtis bestuurd.

Het kasteel Poelenburg, dat verbrand of vernield werd, werd in 1727 opnieuw opgetrokken. De fundamenteën van dit gebouw werden in 1893 opgeruimd.

Poelenburg (collectie Regionaal Archief Alkmaar)

2. Verklaring van enige namen

Beginnen we met de legende, dan komen we terecht bij Dirk Burger van Schoorl, (52) chirurgijn aan de Grote Sluis in de Zijpe, die in 1767 (6) zijn Kroniek van Medemblik uitgaf. Volgens hem heette ons dorp eerst Reil. Toen Radbod, de eerste heer van Egmond en kleinzoon van de beruchte Friese heidense koning, hier een school oprichtte noemde hij de plaats Schoolrell. Rel betekent ril of waterloop. Alles aardig bedacht, maar ook alleen pure fantasie! (8)

Uit het alfabetisch register der kerkgoederen van het bisdom Utrecht blijkt, dat in **868** daar een parochie **Schoronlo** in voorkomt. Een giftbrief van de Hollandse graaf Arnout van 980 gebruikt dezelfde naam. Bisschop Koenraad van Utrecht geeft in 1094 de kerk van Schoorl met zijn vier onderhorige kapellen (zie het hoofdstuk: Kerkelijk leven) aan het Utrechtse kapittel van St. Jan en spreekt bij die gelegenheid van Schorl. Een ander kerkelijk register vermeldt de naam Schorla. (13) Het Oorkondeboek (3) constateert dat circa 960 de naam Scoronlo wordt gebruikt, tussen 1083 en 1120 Scorlo en na 1148 Schoerle of Scorele.

Dr. Karsten (15) verklaart schoor = schaer = strand of oever en lo als bos. Dr. Van Veen (4) meent, dat het spraakgebruik op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden onder een schoorwal een steile wal verstaat. In dat geval zou de naam steil bos betekenen. Dr. Tesch (5) is van oordeel, dat Schoorl iets te maken heeft met share = kust. Anderen daarentegen zeggen, dat score het deense skaar (spreek uit skoor), verwant aan het angelsaksische scyran of schuren (scherp afsnijden) zou zijn. Men komt dat tegen bij de Engelse plaatsnaam Scarborough. Genoeg over Schoorl.

Groet wordt omstreeks 1200 **Grothen** genoemd, een verkorte naam van Groede, dat verwant is aan het werkwoord groeien. Het zou aangeslibd groen buitenland of met gras begroeid buitendijks land betekenen.

Aagt in het woord Aagtdorp kan de betekenis hebben van het Friese “laaggelegen land”. Het is echter ook mogelijk, dat de Fontes Egmundensis gelijk heeft, als het suggereert, dat **Eghtdorp** of Aagtdorp hoekdorp is.

De eerste lettergrepen van de woorden Aagtdorp en Bregtdorp kunnen ook van eigennamen van heiligen zijn afgeleid.

Hargen wordt in 960 **Haragum** en in 1083 Haragon genoemd. Deze woorden, die overeenkomst met het angelsaksische hearg vertonen, zouden de betekenis hebben van tempel, heilig bos of afgodsbeeld.

Kamp is, volgens Dr. Karsten (15), de aanduiding van “een bepaald stuk grond”.

Isaac Tirion (7) beschrijft in zijn Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden, deel VIII behalve „Schoorl of Schorel, Hargen en Kamp, tesamen één Ambagtsheerlijkheid” vormend en “gelegen aan het noordelijkste gedeelte van Kennemerland” ook nog Schoorldam. Hij vertelt ervan, dat het “ruim een vierendeel uur gaans ten Noordoosten van Schoorl aan den Rekerdijk legt” en “eene Buurt, die ten deele onder Schoorl en ten deele onder Warmenhuizen behoort” is.

De naam **Buytenduin**, die nu nog slechts prijkt op het huis van de heer Schermer, op de hoek van Laanweg en Gortersweg, behoort aan het gebied ten oosten van de bossen, die het eigendom waren van de heren van Schoorl en gezocht moeten worden waar nu het Algemeen Kerkhof en de daar tegenoverliggende Nollen zijn. De naam spreekt voldoende voor zich zelf.

Nu we toch aan het namen verklaren zijn, is het misschien wel aardig ook een toelichting te geven op het woord Evendijk. Misschien is het een verbastering van Havendijk. De Evendijk loopt van Zanegeest naar Schoorldam, evenwijdig met de Helderse weg. Volgens onze sprookspreker uit de aanvang van dit hoofdstuk, Dirk Burger van Schoorl, liep ze waarschijnlijk langs de haven van Vronen (St. Pancras) over Zanegeest naar Petten. Hij wil ons wijs maken, dat de Heilige Ursula met haar 11.000 maagden, op weg naar de paus te Rome deze haven zou zijn binnen gevaren. De kerk van Warmenhuizen was aan de Heilige Ursula gewijd. Zou dat de reden wezen, dat de Kroniek van Medemblik van de H. Ursula en Vronen vertelt?

In beanthem . v. In uuester burghem . v. In oster burghem .
 .ii. In brokthem . i. In eunulthem . iii. In godolfthem . ii. In
 pufthem . i. In ganga . vii. In gusingo totū scī martini. In
 uuest mündhem . v. In husidina . ii. In lidum . ii. In uaga
 rā felda . ii. In odesthorpa . ii. In pathem . ii. In suht husū
 totū scī martini . In haragum . iii. In suht rem . ii. In blec
 tingham . ii. In scoronlo . iii. In bergum . v. In benet felda .
 ii. In cāptorpa . i. In beccanburen . i. In uranlo . i. In ter
 le. tertia pars scī martini. In uuron due partes totius tē
 scī mart. cū gectus utriusq; terre. & in uaroh simuliter
 Decima quoq; nauu que illuc pcellarū impetu feruntur.

uit een goederenlijst die teruggaat tot 868, blijkt de St. Maartenskerk uit Utrecht enkele hoeven en stukken land te bezitten (British Museum, Londen): Hargen (haragum), Schoorl (scoronlo) en Camperduin (cāptorpa) worden hier met name genoemd. Het aantal hoeven staat erachter vermeld. Ook Bergen (bergum) en mogelijk de Baakmergeest (baeccanburen) worden hier vermeld. Deze lijst is een kopie uit de 11e eeuw, die probeert aan te geven dat de Utrechtse kerk in de 9e eeuw al bezittingen had in dit gebied. (afbeelding en bijschrift zijn overgenomen uit 'Kerk tussen wildernis en Weidegrond' door Bertus Voets en Siem van Diepen)

'Buitenduin', huis van voorheen Schermer
 (Floris en later Arie), Laanweg 26

3. Duinen en dijken

Tegen de zee verdedigde men zich eerst uitsluitend door duinen, later ook door dijken.

Bezien we eerst hoe het duinlandschap ontstond. (41)

Twintigduizend jaar geleden (7) heerste in West-Europa een ijsklimaat; dat wil dus zeggen dat zelfs in de warmste maand de temperatuur beneden nul blijft. De zeespiegel lag zeker 60 meter lager dan nu en het zuidelijk deel van de Noordzee, tot aan de Doggersbank, was nog droog. Geleidelijk rees het wateroppervlak, (20) zodat de laagste plekken, in wat nu het Nauw van Calais heet, konden overstromen. Hierdoor ontstond verbinding tussen het zuidelijk gedeelte van de Noordzee en het Kanaal, werden getijdeverschillen en eb- en vloedstromen merkbaar. Het zand uit de zuidelijke Noordzee werd opgeschoven naar het noordoosten en vormde daar onder invloed van de wind een strandwal, die ons land bij Monster bereikte en tot St. Pancras doorliep. Hierachter bevond zich een moerassige vlakte. In de loop der eeuwen werd het zeestrand breder en de strandwal hoger. De zeespiegel bleef steeds rijzen en was omstreeks 5000 jaar vóór onze jaartelling nog maar zes meter lager dan nu. Dat rijzen ging steeds door terwijl de bodem daalde. De stijging van het zeeoppervlak bedraagt tussen 10 en 25 cm. per eeuw, de daling van het land ongeveer 4 cm in dezelfde tijd.

Wat zich toen gevormd had, noemde Tesch (5) “het oude duinlandschap”; dat zijn nu de binnenduinen of geestgronden, opgebouwd uit schelpenrijk zand. In de moerassige waddegrond er achter hoopte zich blauwe zeeklei op, die drie en een halve meter beneden A.P. nog te vinden is. In de droogmakerijen komt ze zelfs aan de oppervlakte.

Het klimaat had zich onderwijl verbeterd: het was zachter en vochtiger geworden. In deze tijd werden de duinen lager en kalkarmer.

Het oude duinlandschap, veel breder dan de duinen nu, was met bos - voornamelijk berken - begroeid. Het was toen het voornaamste bosgebied van ons land.

Omstreeks het begin van de jaartelling - de Romeinen waren toen hier - werd het klimaat weer kouder en droger. Het veenmos verweerde en de voormalige strandvlakte en de duinen begroeiden met heide. Tot verbazing van de Romeinse admiraal Plinius zag hij langs onze kust een verschil van anderhalve meter tussen eb en vloed, terwijl hij langs de Italiaanse kust geen groter verschil dan 25 cm. kende. Bij Katwijk lag de kustlijn in de Romeinse tijd zeker

enige kilometers verder westwaarts en ook in onze omgeving verder westelijk dan nu. Tot de Zijpe, door de Romeinen voor de oostelijke Rijnmond gehouden, was ze ononderbroken.

Omstreeks 500 veranderde het klimaat opnieuw; het werd, zoals het nog is: vochtig met veel wester- en noordwesterstormen. Het Nauw van Calais werd breder, de stormen vernielden de kust ten zuiden van Monster en gaven aanleiding tot de vorming van een eilandenrijk. Een laag jonge zeeklei bedekte het veen. Hierop zette zich enige kilometers verder landinwaarts “het jonge duin” af. Ten noorden van Schoorl herhaalde zich het drama van Monster: de oude duinketen werd doorbroken en er ontstonden eilanden. De jonge duinenrij werd ook weer vernield, maar de vorming van nieuw duin ging door. Volgens sommigen tot in de 9e eeuw, volgens anderen tot in de 11e of 12e eeuw. De duinen stoven steeds verder naar het oosten, hele dorpen en kastelen bedelvend. “De dreigende invasie van het zand is veel geduchter dan het zeewater, alzo het zand nooit weder terugloopt”, zegt de achttiende-eeuwse schrijver Puissant (Consideratiën en Middelen om de Duinen te herstellen en door het depopuleeren der konijnen bekwaam te maaken tot het beweiden met schaapen, om daardoor een product van wol te bekomen tot maintainue der manufacturen. 1739). Ook ten onzent werd in de middeleeuwen over ernstige overstuiving geklaagd. De meeste goede landbouwgrond ging daardoor verloren.

Of men al of niet het duingebied tot weide moest maken, werd in de 19e eeuw definitief ontkennend beantwoord (Staring in 1874: “Over den dwazen raad ergens gegeven om in de duinen bosschen van berberis, sering, meidoorn, lijsterbes en bottelroos aan te leggen, valt niet te redeneren, evenmin als over het voorstel om de duinen te doen beweiden.”) Opruimen van de konijnen was zeker nodig; of helmbeplanting voldoende zou zijn, dan wel of men tot bebossing moest overgaan, bleef lang een strijdpunt. Uit de briefwisseling van burgemeester J. Peeck met Mr.D.T. Gevers, referendaris bij de Raad van State - die in 1828 een rapport uitbracht over de duinbebossing - blijkt, dat genoemde Gevers in 1828 en 1829 een proef met het zaaien van diverse gewassen had genomen, maar ook dat reeds in 1787 de voorduinen en duinpannen van het Schoorlse duin met eiken, berken en wilgen waren beplant. Aan de volharding van Dr. W.C.H. Staring is het te danken, dat onze duinen de prachtige bebossing kregen, waarvan we nog dagelijks kunnen genieten. In 1855 publiceerde hij zijn eerste artikel over

Burgemeester Peecklaan 8: op een diepte van twee meter vond een groep amateurarcheologen onder leiding van Frans Diederik een grote hoeveelheid sporen uit de dertiende eeuw van een akker met greppels voor de afwatering. De gevonden grondlaag werd in een korte periode overstoven door duinzand. Ook trof men naast scherven een paalgat van een vroeg middeleeuws huis aan. (afbeelding collectie Frans Diederik)

het planten van dennen, in 1857 gevolgd door zijn meesterwerk “De bodem van Nederland”. Hierin betoogde hij, dat de duinen “voormaals met bosch bezet” waren en in die toestand konden en moesten teruggebracht worden. “Hoe droeyig staan hier de 1855 bunder kale duinen van het Nederlandsch domein, onder Schoorl en Groet, ten aanzien van welke nog steeds in overweging genomen wordt of daar welligt dennen zouden willen groeien”, aldus Staring in 1857. Het zal nog zes jaar duren eer de regering hem opdraagt proeven te nemen met duinbebossing, ook te Schoorl. Hoewel Staring in 1871 met trots opmerkte “Te Schoorl staan nu een 30-tal ha. uitmuntend te groeien” beschikte de regering niet over zijn optimisme en trok de opdracht in. Toch werd het werk voortgezet en met succes. Inspecteur Boer der Rijks beplantingen constateerde in 1879, dat Staring (8) het bewijs geleverd had, dat “op den duingrond dennencultuur kan plaats hebben”. De zoon van bovengenoemde burgemeester, J.C. Peeck, bepleitte tegen het einde van de 19e eeuw (16) een beplanting van de duinen niet alleen met dennen, maar ook met eiken en berken en op natte plaatsen waterwilgen.

Op de algemene vergadering van de Nederlandse Heidemaatschappij (opgericht in 1888) zegt Thijssse in 1925 “Ons duinlandschap is een lustoord, dat den Nederlander kan geven tevredenheid, gezondheid en zielsverheffing”. De tijd van proefnemingen is dan voorbij en de duinen zijn met goed gevolg bebost.

Het is zeker mede daardoor, dat ons dorp zo in trek is bij de “gasten”.

Het duinrelief is het sterkst ontwikkeld tussen Haarlem en Schoorl. De Blinkert bij Haarlem is ruim 70 m. hoog, de Schoorlse duinen hier en daar 45 m. In 1671 was Isaac Haringhuizen “door metinge” tot de conclusie gekomen, dat “de Schoorlerduinen hoog zijn 214 voeten, dezelve is het theater van geheel Noordholland ...” Dr. Tesch noemt in zijn Duinstudies, het zand van de buitenste duinen zeer wit, zonder schelpgruis en nagenoeg kalkloos. De breedte van het duinlandschap bedraagt ongeveer vier en een halve km. Achter deze geweldige aarden wal zou men zich veilig kunnen wanen. Maar de gebeurtenissen tot in de eigen tijd leren wel anders.

1) Neffendyck en Kleiweg 2) Vueldesweg 3) Oude Dijk 4) Kerckweg en 't Seugh Dijckje (Omloop)
detail kaart van Cornelis Dou, 1680 (collectie Westfries Museum)

De eerste dijken in dat gedeelte van Kennemerland, dat thans tot de gemeente Schoorl behoort, moeten omstreeks 1000 zijn opgeworpen. Door het inbreken van de Zijpe, toen ook de Reker ontstond, werd bescherming noodzakelijk. Evenwijdig met de strandwallen legde men dijken aan zoals de Kleiweg bij Camp, de Vueldesweg die vroeger hierop aansloot en overging in de Oude Dijk naar Bregtdorp. Deze loopt door naar de Damweg en gaat daar weer over in het Zeugdijckje, dat via Aagtdorp weer aansloot op de duinen.

(9) Tussen 1200 en 1270 werd - vermoedelijk door Egmondse monniken - de Schoorlse (74) zeedijk aangelegd. De namen van de vijf dijkvakken, zoals b.v. Abts Helmdijck, wijzen in die richting. Blijkens een akte van verkoop van 1395, waarbij graaf Albrecht “aan die van Schoorl in vrijen eyghen zijn Rekerland, liggende tussen de Rekerdam en de ban van Bergen en tussen de Schoorlse dijk aan die Rekele en de palen van Vrijsland, die wesen sullen 28 voeten van Vriesendijk ter Rekelwaart” overdoet, horende Tarruwdijk en de Hoge dijk er ook bij. De Schoorldam is waarschijnlijk ouder dan de Rekerdam. Bij rioleringswerkzaamheden vond men er een scherf, die op ongeveer 1200 moet worden gedateerd.

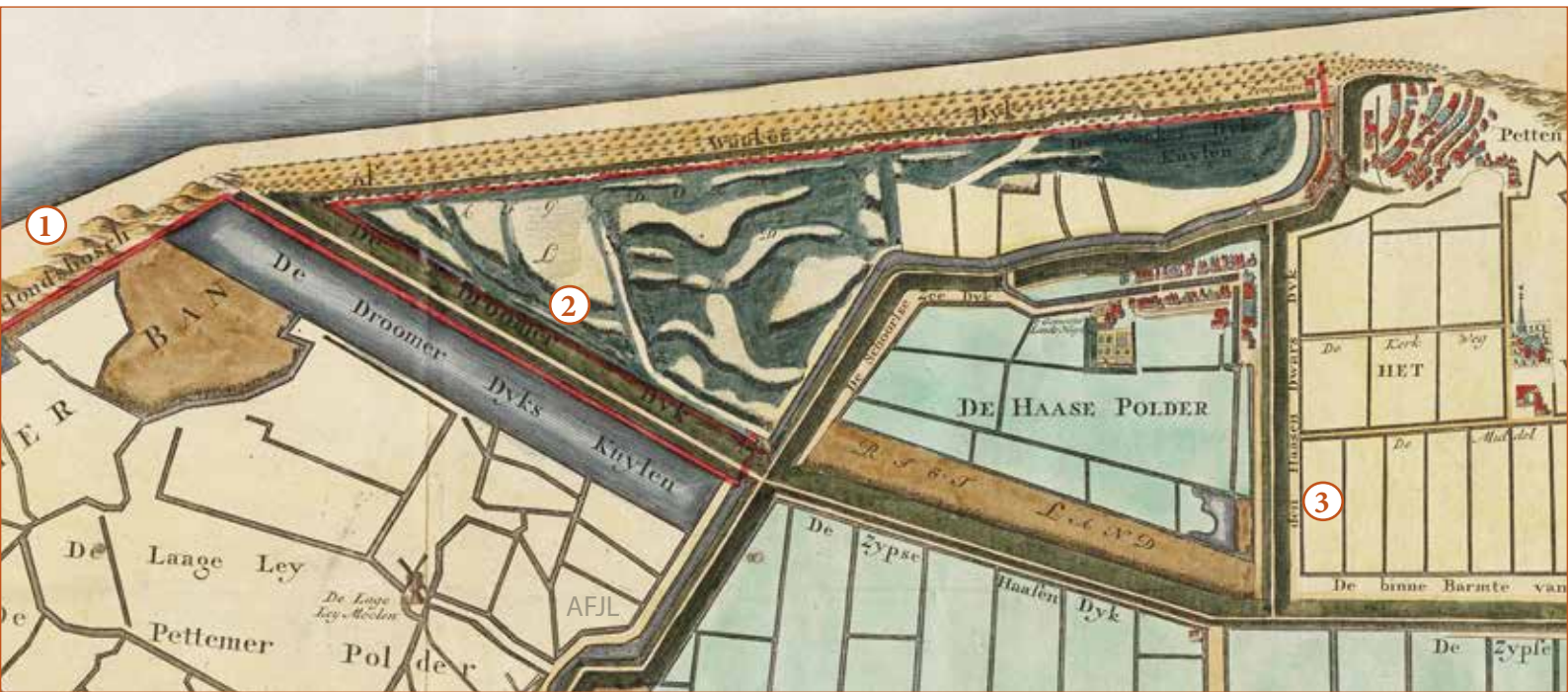
In 1333 brak de Zijpe opnieuw door, waarbij enige van de kleine duinengroepen weggeslagen werden. Het gevaar werd nu zo groot, dat maatregelen genomen moesten worden om de duinen

door dijken te vervangen. In 1413 werd daarom de Hondsbosse zeewering opgetrokken uit zware dikke eiken balken, drie rijen diep, vast ingeslagen en samengebonden, van binnen gevuld met zware keistenen en van achteren versterkt met zand en aarde. De onkosten kwamen voor rekening van allen wonend van de “Vriese dijk” tot Zeeburg en Haarlem.

(15) De naam Hondsbos, eigenlijk Hontsbosch, komt al in het begin van de 14^e eeuw voor en is dus ouder dan de dijk. Hont of

zware dikke eiken balken, drie rijen diep, voor Pettem dat Hondsbosch heet, detail kaart van Jan van Scorel 1552 (collectie Zijper museum)

1) het Hondsbosch 2) de Droomer Dijk 3) de Haase Dwarsdijk (kaart Jan Spruytenburgh 1778)

Hunt is een oude oppervlaktemaat van ongeveer 100 roeden, d.i. in onze maten ongeveer 1000 m². Men sprak ook van honderdgeld, de omslag per 100 roeden. Hondsbosch heeft dus waarschijnlijk iets te maken gehad met een bosje, dat in of bij de duinen ter plaatse gelegen moet hebben en ongeveer 100 roeden groot was. Ondanks de bovengenoemde dijkwerken raast op 18 november 1421 de St. Elisabethsvloed door de duinen bij Schoorl en werd in 1425 het dorp “Petten dat Hondsbos hiet” weggevaagd. Hierbij kwamen meer dan 300 mensen, die een toevlucht in de kerk hadden gezocht, om het leven. De Kennemers werden opgeroepen het gat te dichten. Twee jaar later waren alweer voorzieningen nodig. Nu werden zelfs mannen uit Amstelland, Waterland en Rijnland er bij gehaald. In 1432, 1443 en 1463 legde men telkens opnieuw inlaagdijken aan, die door aanstuiving sterker hadden moeten worden, doch elke keer de strijd met de zee moesten opgeven.

Intussen was met helmbeplanting een begin gemaakt. Na een deskundig onderzoek door een zekere Gerrit van Berkenrode gelastte Filips de Goede in 1466 de aanleg van een kleidijk, hoger en breder dan de bestaande, komende noordoostwaarts van de Pettemermolen derwaarts tot aan de duinen van het oude Hontsbosch, dienende tot slaper”. Beekman noemt deze dijk de Dromer.

Onder leiding van buitengewone commissarissen werd het werk uitgevoerd. De kosten werden bestreden uit een omslag, die in geheel Noord-Holland met Amstelland en Rijnland geheven werd. Daar men na iedere stormvloed zich achter de onverdedigde duinregel terugtrok - een methode, die tot 1793 werd gevolgd - was het effect van al het geploeter gering.

In 1477 gaf Maximiliaan van Oostenrijk aan Haarlem octrooi de “dijcaedse” in orde te brengen. Bij de voorbereidende besprekingen was Jan van Foreest, burgemeester, schepen en vroedschap van Haarlem betrokken. Zijn geslacht zal nog vaker bij alles wat de Hondsbosse betreft vermeld moeten worden. In 1506 beval het Hof van Holland het maken van vier hoofden, welk aantal in 1547 tot 22 was uitgebreid. Tussen 1526 en 1528 werd een nieuwe slaperdijk gelegd van de Schoorlse zeedijk tot Hargen. Deze dijk is de enige nog bestaande Slaperdijk. Tot 1570 bleef het rustig. In november van dat jaar brak bij de Allerheiligenvloed de zee, opgezweept tot de onrustbarende hoogte van 13 voet, op drie plaatsen door de duinen en overstroomde alle land tot de Slaperdijk. In het volgende jaar trok men daarom de Hondsbossedijk door tot Camp.

Ter bescherming van het tweede Petten was onderwijl de Hazedwardsdijk aangelegd. Ten behoeve van de landsverdediging en in het bijzonder voor het belegerde Alkmaar werd ze in 1573 doorgestoken. Gelukkig liet de storm in de volgende winter verstek gaan. Dat deed ze echter niet in 1575, toen bij een zware januaristorm de Hondsbosse het weer begaf. Volgens de Alkmaarse geschiedschrijver Boomkamp (10) leed St. Maarten hier ernstige schade bij. Pas in 1597 was de schade hersteld. De voortdurende moeilijkheden met de “dijkagie” en de financiering ervan deed de behoefte aan een eigen bestuur ontstaan.

Een ordonnantie van 1499 sprak van een bestuur van dijkgraaf en heemraden, maar deze waren niet anders dan zetbazen van het Hof van Holland.

Pas een Provisionele Sententie van Karel V uit 1555 leidde tot de oprichting van het Hoogheemraadschap van het Hondsbosch en de Duinen tot Petten.

In 1624 werd voor de Hondsbosse een zware kleidijk gelegd, bekend onder de naam Waker. Hoewel de winter van 1683 zo bar was dat van Camperduin uit geen zee meer te zien was, bleven natuurrampen uit. Niettemin werd in 1694 de Slaperdijk op zijn kruin twee meter verhoogd.

Bij een dijkdoorbraak in 1715 moest Petten weer vijftig huizen en ook zijn raadhuis prijsgeven. Een derde Petten kwam verder oostelijk tot stand.

In 1780 achtte men het noodzakelijk de duinen ten zuiden van de Hondsbosse met paalschermen en hoofden te versterken.

In het eind van de 18e eeuw was, volgens de Waterstaatsingenieur Conrad, de toestand zo ongunstig geworden, dat nauwelijks meer van een zeewering kon worden gesproken. Hij kwam dan ook in 1864 met een reconstructieplan, waarbij de sinds het begin der 19e eeuw aangebrachte paalwerken een belangrijke rol zouden spelen. Die werken hadden in ieder geval bewerkt, dat na 1839 de zeewering niet meer van plaats was veranderd.

Niet zijn plan, maar dat van de dijkgraaf Jhr.Mr.C.v. Foreest werd aanvaard. Op zijn voorstel werd het buitenbeloop van de dijk voorzien van een flauwe steenglooïng van ruwe basaltsteen. Van Foreest had de hoofden willen laten vervallen; maar daartegen verzetten zich rijk en provincie. En niet ten onrechte, want de hoofden dienen om de getijdestromen zover mogelijk uit de kust te houden. Van 1872 tot 1878 kwam een afdoende verbetering tot stand: de Hondsbosse zeewering werd bij een breedte van 75 m. en een lengte van 4550 m. tot ruim zes meter boven volzee opgehoogd.

Een goede oplossing voor het onderhoud werd in 1921 gevonden door de oprichting, bij besluit van de Provinciale Staten van 20 februari, van het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier. Aan dit college werd de zorg voor alle zeeweringen langs de Noord- en Zuiderzee opgedragen met uitzondering van de Pettemerzeewering ten noorden van Petten, de Helderse zeewering, de Havendijk langs het Nieuwe Diep, allen in beheer bij Rijkswaterstaat en de Schermerboezem met een eigen hoogheemraadschap. Alle bebouwde en onbebouwde eigendommen ten noorden van het Noordzeekanaal werden in de omslag betrokken.

1953, wegslag van 25 meter diep

In de nacht van 31 januari op 1 februari 1953, toen het water tot drie en een halve meter boven A.P. steeg, hier en daar zelfs over de dijk sloeg, moest de dijk een zware beproeving doorstaan. Maar ze bleef intact. De aansluitende duinvoet was 25 meter diep weggeslagen. Om die reden moest de basaltglooïng worden verlengd. De kosten bedroegen een kwart miljoen gulden.

In verband met de Deltawerken zal in de nabije toekomst een forse verhoging van de dijk noodzakelijk zijn.

Nog even gaan we terug naar de duinen. De voor- en achterduinen waren het eigendom van Schoorl en Groet. Met het bestuur was een heemraadschap belast, waarvan de schout van Schoorl dijkgraaf, de schout van “Groede” en de schepenen van Schoorl en Groet heemraden waren.

De verzorging liet echter alles te wensen over. Immers in 1798 rapporteerde de commissie van superintendentie, dat “nergens in Holland eene soo barre uitgestrekte woestijn gevonden is dan in het midden der Schoorlse duynen”. We zagen reeds, dat daarin door Staring en anderen al veel verbeteringen waren aangebracht. Nu, sinds 1896, het beheer van ons duingebied een zaak van Staatsbosbeheer geworden is, kunnen we omtrent het lot van onze mooie duinen gerust zijn.

4. Het bestuur

De oudste ons bekende bestuursorganisatie is van 1094. Er waren toen vijf schependommen. Vertegenwoordigers van de Hollandse graaf waren de ansingen of azigen, die door hem en de geburen gezamenlijk werden aangesteld.

Zo bleef de toestand tot 1291. In dat jaar verleende graaf Floris V een privilege, waarin voor het eerst sprake is van schout en schepenen. Uitvoerig werd deze zaak geregeld in een tweetal handvesten van graaf Albrecht van Beieren in 1401, (10) nl. een voor “Schoorle” en een voor “die van Groede”.

In het eerste is sprake van “seven Schepenen, ende niet meer, ende die sullen Heemraden op den dijk wezen, ende zullen met onzen Schout aldaer alle recht bewaeren”. In het tweede bepaalt Albrecht “dat die bueren van Groede verscheijden zullen wezen mit allen haeren rechten van den bueren van Petten, ende zoo wie rechts te doene heeft op eenich der bueren van Groede, die zal dat zoeken binnen den Ban van Groede voor den schout ende schepenen aldaer, ende nergens anders. Item dat in den Ban van Groede drie schepenen wezen zullen”.

Het aantal schependommen correspondeert met de aanwijzingen op de wapens van Schoorl en Groet. Dat van Schoorl, het laatst vastgesteld bij K.B. van 23 juni 1925 is voorzien van “acht zoomsgewijze geplaatste merletten”. Merletten zijn eigenlijk kleine merels, maar ze hebben op ons wapen meer van eendjes weg. Deze figuurtjes nemen de plaats in van de oude schependommen Aagtdorp, Schoorl, Buitenduin, Schoorldam, Bregtdorp, Hargen, Camp en het in 1834 toegevoegde Groet. Het laatste wapen van Groet werd door de Hoge Raad van Adel op 20 februari 1816 bevestigd “als zijnde o.a. een tambel van drie pendants”, d.i. een breekbalk met drie zijstukken. Dit zijn voorstellingen van de schependommen Catrijp, Groet en Zijpersluis.

Camp werd in 1404 bij Schoorl gevoegd en behoeft dus geen aparte vermelding. (41) In de 14e eeuw treden in Holland overal de vroedschappen op, die gevormd worden door oudregenten, dat zijn dus voormalige schepenen.

Hoewel in de meeste Hollandse steden en dorpen in de 15e eeuw reeds een scheiding (40) tussen administratie en gerecht tot stand kwam, was dat bij ons in 1514 - ten tijde van de Informatie, een

onderzoek naar de gesteldheid der Hollandse steden en dorpen - nog niet het geval. Vermoedelijk is deze scheiding, waardoor de aanstelling van burgemeesters, kerkmeesters, arm- en weesmeesters noodzakelijk werd eerst onder de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden een feit geworden.

In 1743 blijken er twee burgemeesters te zijn: Aarjen Cuyper en Symon Dalenberg.

In de belangrijke vroedschapsvergadering van 10 mei 1779, waarin de gevolgen van de ramp met de kerk werden besproken, waren eveneens twee burgemeesters aanwezig, nl. Jacobus Koedijker en Klaas Ysbrandsz.

Al de genoemde vroede vaderen en de schout, die tevens secretaris en notaris was, werden op voordracht van regenten door de ambachtsheer benoemd.

Het aantal vroedschapsleden was in de 18e eeuw twee en twintig. Bij de invasie van 1799 komt de burgemeester van Schoorl en Camp Dirk Hoogvorst om het leven. Zijn collega Pieter Kruyf overleeft de ramp. Er waren dus nog steeds twee burgemeesters.

wapen van Schoorl

wapen van Schoorl

dorpen Schoorl en Groet werden verenigd onder één bestuur, dat in schoorl gevestigd was. Aan het hoofd stond een maire, geassisteerd door een Municipale Raad van negen leden. Op last van de commissaris

van het arrondissement Alkmaar, G.F. Verschuier, moest de maire na de bevrijding in 1813 in zijn functie blijven “continueeren tot dat door het Gouvernement anders zal zijn bepaald”.

Zo bleef het tot 1 mei 1817, toen een nieuw gemeentebestuur werd geformeerd en de dorpen Schoorl en “Groedt” weer gescheiden werden. Ze kregen elk een schout met twee assessoren en drie raadsleden. Camp behoorde nog steeds tot Schoorl.

Het getal

schepenen is in 1805 verminderd tot vijf en in 1807 tot vier.

In de tijd van de inlijving bij Frankrijk (1810-1813) had een andere organisatie haar beslag gekregen. De

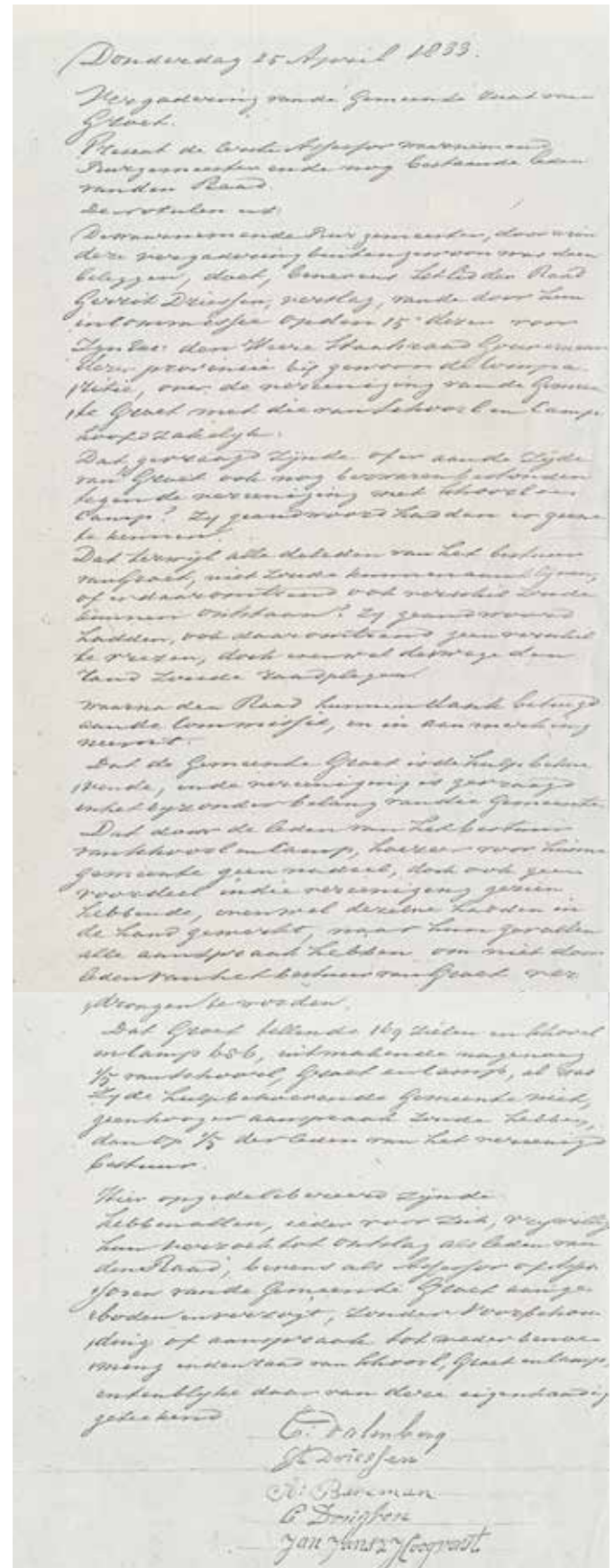
De vijf eerste burgemeesters van de gemeente Schoorl.
Van links naar rechts (boven): J. Peeck (1817-1840), C. Gutker (1840-1850), J. C. Peeck (1850-1896), (beneden) J. A. Peeck (1896--1900) en zijn broer A. J. Peeck (1900-1924).

(16) Bij K.B. van 10 augustus 1833 werden Schoorl en Groet opnieuw verenigd. Door Gedeputeerde Staten werd de vereniging gelast in te gaan op 1 januari 1834. Bij K.B. van 10 augustus 1825 was intussen de schout eervol ontslagen en benoemd tot burgemeester van Schoorl. Het was Johannes Peeck, de eerste uit een geslacht dat vele burgemeesters van Schoorl zou voortbrengen. De secretaris was H.v. Vladeracken, terwijl als raadsleden fungeerden Cornelis Duin, Corn. Gutker, Jan Twisk, Klaas v. Duin, Jan Gerritsz. Hoogvorst en Corn. Kager. Uit hun midden werden twee assessoren, na 1851 wethouders genoemd, gekozen. Evenals in vorige eeuwen werden al deze functionarissen aan het provinciaal bestuur voorgedragen na overleg met de ambachtsheer.

In 1840 overleed burgemeester Peeck. Tot zijn opvolger werd Corn. Gutker benoemd, die dit ambt tot 1849 uitoefende.

Door de belangrijke grondwetsherziening van 1848 moesten alle plattelandsburgemeesters aftreden. Gutker vond dit een mooie gelegenheid zijn plaats in te ruimen voor de onderwijf meerderjarig geworden zoon van burgemeester Peeck. Zo

1833, notulen van de opheffingsraadsvergadering van Groet

Oude Raadhuisje van Groet ± 1920

werd J.C. Peeck in 1849 de derde burgervader van Schoorl in het Koninkrijk der Nederlanden. Bij K.B. van 8 dec. 1851 werd deze Peeck ook secretaris der gemeente. Als burgemeester genoot hij het kapitale salaris van f 275,- en als secretaris van f 250,-. Zelfs wanneer we in aanmerking nemen dat het geld toen veel meer waarde had dan nu was het toch maar een zuinige betaling.

In 1852 dreigde aansluiting met Petten en de Hazepolder. Burgemeester en wethouders waren daar in het geheel niet op gebrand. “In aanmerking genomen, dat in de Gemeente Schoorl, Groet en Camp reeds vele armen en mingevoede mensen zijn, welken door het Subsidieeren uit de Gemeentekas, en de meerdere opbrengst der landerijen, voor drukkende armoede beveiligd worden”, terwijl het arme Petten en de nog armere Hazepolder de ellende alleen maar konden vergroten. In de Hazepolder woonden 25 gezinnen, waarvan er 13 bedeed werden en zeven op de rand van de armoede leefden. Gelukkig ging het voorstel van Gedeputeerde Staten niet door, evenmin als een hernieuwde poging in 1853. Deze werd in 1856 door de Tweede Kamer afge-
wezen.

In de notulen van de Gemeenteraad van 1858 lees ik, dat “de naam dezer Gemeente eenparig thans wordt geschreven Schoorl, als mede der bijdezelve behorende buurten of gehuchten Hargen en Camp, Groet, Katrijp, Bregtdorp, Buitenduin en Aagtdorp.”

Tot 1863 kende ons dorp ook nog buurtmeesters; hun taak werd toen door de gemeente overgenomen.

Erg dankbaar te mogen behoren tot het groter bestuursgebied van het Koninkrijk was men hier blijkbaar niet. Want toen de burgemeester in november 1863 voorstelde geld beschikbaar te stellen voor de viering op 17 november van het 50-jarig bestaan van het koninkrijk weigerde de Raad. Men beperkte zich tot het uitsteken der vlaggen van de dorpsstorens.

Nu het oude raadhuisje van Groet, in 1639 gebouwd, niet meer dienst deed sinds 1834 kon men het voor allerlei andere doeleinden gebruiken. De Raad maakte het echter wel heel bont toen hij in 1873 bepaalde, dat het gebouwtje dienen moest “tot bewaring van overledenen aan besmettelijke ziekten”.

In januari 1880 vierde burgemeester J.C. Peeck zijn 30-jarig jubileum. Door 50 mannen te paard en 100 schoolkinderen met vlaggen werd hij naar zijn woning begeleid, waar hem een stoffelijk huldeblijk werd aangeboden.

5 mei 1896 stierf deze burgemeester. Tot zijn opvolger werd zijn zoon, J.A. Peeck benoemd. Hij werd, zoals dat toen nog steeds gebruik was, in juli d.a.v. ook tot raadslid gekozen. Bij gelegenheid van de kroning van Koningin Wilhelmina in 1898 zal “het driehoekje voor de herberg van Piet Timmerman worden afgestaan tot het beplanten met eene Wilhelminaboom”. In november 1926 zijn alle bomen op het Raadhuisplein gerooid en is dus ook de Wilhelminaboom verdwenen. Een Julianaboom zijn we nooit rijk geweest.

In juni 1900 overleed burgemeester Joh. Ant. Peeck. Zijn plaats werd ingenomen door zijn broer Antonie Johannes. Zoals toen te doen gebruikelijk werd de nieuwe burgemeester nog in hetzelfde jaar raadslid. Hij bleef tot 1919 lid van de Raad.

Het schilderachtig raadhuis van 1601 kon in 1901 de administratie niet meer bevatten. Vandaar dat besloten werd een nieuw raadhuis te bouwen “in een gedeelte bosch naast het bestaande raadhuis”. Op 11 juni 1902 werd de nieuwe raadzaal in gebruik genomen. In 1907 kwam zowaar een voorstel ter tafel om het oude raadhuisje maar af te breken, nota bene een van de weinige fraaie historische monumenten van Schoorl! Ook in de 19e eeuw was men met dit plan gekomen, maar de invloedrijke Ds. Jelgersma wist ‘t te voorkomen. Gelukkig is dat dus niet gebeurd, maar werd

in 1915 besloten het gebouwtje aan de vereniging “Algemeen Welzijn” in gebruik te geven, die er nog altijd haar bibliotheek in gevestigd heeft. In 1931 werd het oude raadhuis afgebroken en achterwaarts verplaatst.

De Raad nam in deze periode enige belangrijke beslissingen. In 1914 kreeg men aansluiting aan het hoogspanningsnet der

het oude raadhuisje van Schoorl voor de verplaatsing van 1931

Kennemer electriciteits centrale te Bloemendaal, nu het Prov. Electr. Bedrijf. Het duurde tot 1917 voor de aansluiting een feit was. Straatverlichting zou er nog niet komen. Onze vroege vaders waren nogal conservatief, wat de burgemeester in 1916 deed zeggen “In alle gevallen zou spreker gaarne de honderd jaar willen volmaken vanaf den tijd, dat de grootvader van spreker burgemeester werd in de gemeente Schoorl, maar dan ook dacht spreker er sterk over als burgemeester zijn ontslag te nemen, tenzij de boel weer vlot zou zijn als vroeger.” Maar ook vroeger was het

zo gemakkelijk niet, getuigen de woorden die de burgemeester in 1917 sprak: “Nog memoreerde spreker de oppositie tegen den door zijn vader gewilden straatweg. (van Schoorl naar Bergen)”. Men motiveerde dat met de bewering: “men had het altijd zonder straat gedaan en de neringdoenden zouden schade ondervinden van de venters, die met wagens uit de stad zouden komen.” Dezelfde gedachtenkronkel zat in de mening, die een raadslid in 1919 nog bleek te bezitten toen hij dorst te zeggen, “dat het belang van de gemeente niet groot was bij vreemdelingenverkeer”. En dat werd gezegd nadat Schoorl door de opening van de tramlijn in 1913 uit zijn isolement was verlost. In 1920 werd met 4-2 in de Raad besloten zich aan te sluiten bij het Prov. Waterleidingbedrijf.

Nadat burgemeester Peeck in 1924 overleden was hield de burgemeestersgeneratie van die naam op. S.G.L.F. Baron van Fridagh werd het nieuwe hoofd der gemeente. Onder zijn bestuur vallen de jaren van de grote werkloosheid. Weliswaar nam na 1926 het verlangen Schoorl in de recreatie te betrekken toe. Maar er was hier te weinig werkgelegenheid, waardoor vele jongeren vertrokken. Daarentegen vestigden zich veel rustende boeren en forensen. Het vestigingsoverschot tussen 1927 en 1954 bedroeg in totaal 440 personen, een klein getal dus.

De gebeurtenissen in Duitsland onder het Hitlerbewind deed vele Joden naar ons land vluchten. In Schoorl werden ze ondergebracht in 1939 in het Broederschapshuis der Doopsgezinden. Eventueel zou men ook nog 2009 geëvacueerden moeten herbergen, maar dat bleek niet nodig. Het onderwijs stakte toen hier het 9e depotbataljon moest worden gelegerd. De N.H. kerk te Groet en de voormalige

de dorpsjeugd voor de O.L. School te Schoorldam aan de Westfriesedijk

S.G.L.F. baron van Fridagh

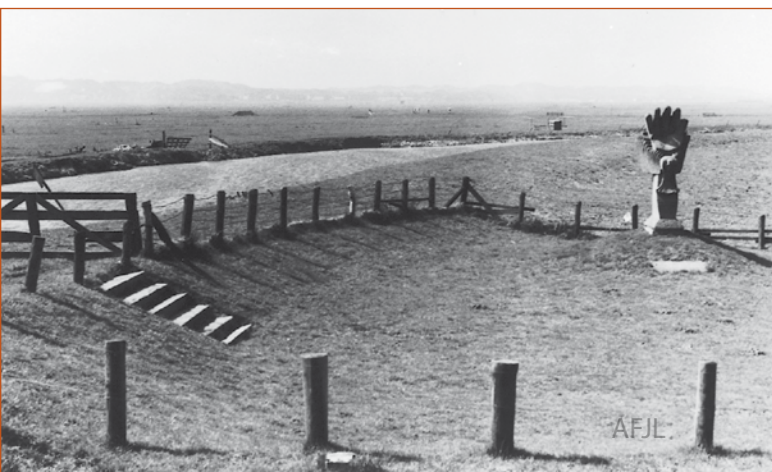
G.J. Lovink

mr C.A.J. Jochums

J.H. Bergh

monument voor de negen gefusileerde jonge mannen te Zijpersluis

O.L. school in Schoorldam moesten er voor worden ontruimd.

In oktober 1940 werden we opgeschrikt door de secretarisgeneraal van Binnenlandse Zaken, die overwoog tot samenvoeging van Schoorl en Bergen over te gaan. Ook nu dreef de bui over.

Van juni 1941 tot november 1945 was de gemeenteraad opgeheven. De wetgevende en de uitvoerende macht berustten toen bij de burgemeester.

De oorlogsjaren brachten ook hier verdriet en schade. Enige vakantiegangers werden door afgeworpen bommen gedood. Twee Schoorlaars, die voor werk in Duitsland gevorderd werden, kwamen daar om. Vlak voor de bevrijding, op 11 april 1945, werden negen goede vaderlanders bij Zijpersluis vermoord. Van het Schoorlse verzet liet niemand

het leven. De twee tankgrachten, behorende tot de Westwall, veroorzaakten veel agrarische schade. In Camperduin werd het bekende café-restaurant van Minkema gesloopt. Op 16 november 1945 kwam een Noodraad van zeven leden bijeen. Als waarnemend burgemeester fungeerde de heer G.J. Lovink, oud-burgemeester van Anna-Paulowna. Nog in 1946 werd een definitieve functionaris gevonden in mr C.A.J. Jochums, die zijn ambt tot 1955 uitoefende, waarna de tegenwoordige burgervader J. H. Bergh kwam. Weinig bekend is, dat Schoorl in 1945 werd geadopteerd door de Engelse gemeenten Whitechurch en Morcomblake.

De gemeentelijke uitgaven bedroegen in 1816 voor Schoorl en Groet samen ruim f 2.707,-. In 1962 was dat f 1.160.000,-. Er is dus wel iets veranderd in de gemeentelijke huishouding. Maar ook bij de burgerij zelf. Dat zullen we weer in een ander hoofdstuk bezien.

paviljoen Minkema te Camperduin

5. Het kerkelijk leven

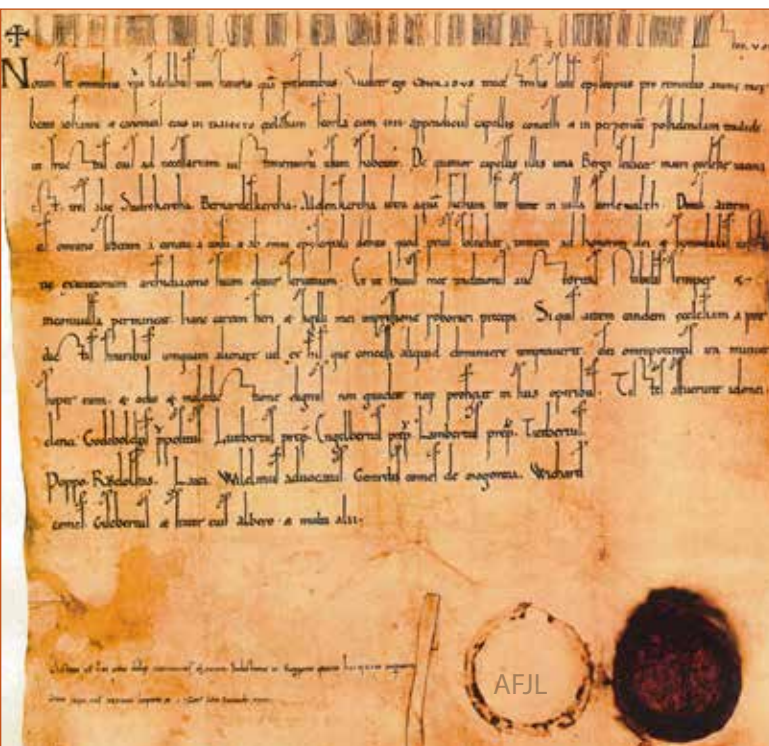
Vóór de kerkhervorming of reformatie beperkte het kerkelijk leven zich uiteraard tot het enige bestaande kerkgenootschap: het Rooms-Katholieke. Zoals reeds eerder gezegd behoorde de kerk van Schoorl oorspronkelijk tot het Utrechtse bisdom, (17) waarvan de zetel in 695 was opgericht. Geheel Kennemaria of Kennemerland, waarin Schoorl, Groet en Kamp zijn gelegen, stond onder onmiddellijk toezicht van de Utrechtse Domproost, totdat bisschop Koenraad de kerk van Schoorl in 1094 met haar vier Kapellen aan het Utrechts kapittel van St. Jan gaf. Die vier kapellen waren de kerk van de H.H. Petrus en Paulus te Bergen, de kerk van Sudscorlewalth, Sudrekercka of Zuutscharwoude, de kerk van de H. Johannes Baptista in Bernarduskercka of Noordscharwoude en die van de H. Martinus in Aldencercka of Oudcarspel. De Schoorlse kerk, gewijd aan de H.H. Johannes Baptista en Wilgefortis was in 1050 door bisschop Bernulphus als kapittelkerk gesticht. De giftbrief van bisschop Koenraad spreekt van “ultra aquam Richara site in villa Scorlewalth”, gelegen aan het riviertje de Richara of Rekere in de villa (= bestuursgebied) Scorlewalth. De Schoorlse gelovigen waren verplicht tot het betalen van tienden. De gersttienden werden door de Schoorlaars en Bergenaren in 1148 afgekocht. De opbrengst der tienden was bestemd “tot behoef van de kleding” der kanunniken van St. Jan.

De kerkgebouwen van Groet en Camp (de laatste gewijd aan St. Barbara), beiden dochters van Schoorl, (13) dagtekenen uit de tweede helft van de 15e eeuw.

De oudst bekende pastoor van Schoorl leefde in de 13e eeuw. Het was Ambrosius. (3) De eerste vermelde pastoor van Groet, Adelardus, werd in 1421 aangesteld. (73)

De in het begin van de 16e eeuw opkomende Wederdoperij schijnt hier geen aanhangers te hebben gehad. (30) We hebben er althans geen kunnen vinden. (21) Wel eigenaardig, gezien het sociale karakter van deze beweging en de grote armoede hier ter plaatse. Bovendien vond men in de omgeving in Alkmaar en vooral in Limmen, vele volgelingen. De beeldenstorm ging echter niet aan ons voorbij. (19) Teneinde, zoals het heette, narigheden zoveel mogelijk te voorkomen liet de ambachtsheer van Schoorl, de bekende “Grote Geus” Hendrik van Brederode, (28) de kostbaarheden der kerk aan zijn rentmeester Sonnenberg te Bergen afgeven. Deze Sonnenberg, die in Bergen het Mirakel van het H. Bloed “schandalenselijk getraceerd” had, was evenals zijn meester allerm minst een vriend van het oude geloof. Later kocht men voor acht Carolusguldens iets van de kerkschatten terug. In het jaar van de beeldenstorm was heer Reyer pastoor te Schoorl en Cornelis Barthelomeusz te Groet. Van de eerste is bekend, dat hij in 1568 het geloof zijner vaderen verliet. Daardoor zal ook wel, zoals op de meeste plaatsen, het grootste deel zijner gemeentenaren met hem mee zijn gegaan. Het kerkgebouw schijnt in de strubbelingen toch geleden te hebben, want het is bekend, dat in 1575 Jan Adriaensz. Roos de eerste steen legde voor een nieuw kerkgebouw der Protestanten. Gereformeerden zei men toen. Deze kerk stond er tot 1779, toen ze door bouwvalligheid instortte. De opvolger van heer Reyer (18) als pastoor, Guilelmus Montanus Isbrandsz, stierf in 1571 als martelaar. Na zijn dood ging zijn kerkgebouw over aan de Gereformeerden, die het - zoals gezegd - in 1575 vervingen.

(22) De Gereformeerden organiseerden hun kerkgenootschap op een kerkvergadering te Alkmaar op 31 maart 1573. Schoorl behoorde met Koedijk en Langedijk tot de coetus Alkmaar. Na 1575 sprak men van classis. In de 18e eeuw was deze verdeeld in drie ringen met tesamen

1094, de oorkonde van bisschop Conrad, in welk document hij de Schoorlse kerk en de vier kapellen over droeg aan het kapittel van St. Janskerk te Utrecht (collectie Rijksarchief Utrecht)

51 predikanten. Alkmaar en Bergen werden opgenomen in de zuiderring, Schoorl met Groet en Kamp in de middelring.

Van 1582 tot 1644 waren de kerkelijke gemeenten van Schoorl en Bergen verenigd. Als eerste gemeenschappelijke predikant trad Adriaen Claesz. van Raephorst op, een gewezen R.K. priester. Groet en Camp waren zelfstandig van 1586 tot 1805, daarna werden ze bij Schoorl gevoegd.

De Schoorlse predikanten van de laatste honderd jaar waren ds.W. Jelgersma van 1843

de in 1575 voor de gereformeerden gebouwde kerk in centrum Schoorl, H. Tavenier, 1740 (collectie Regionaal Archief Alkmaar)

tot 1904, ds.G.A. Kniphuysen tot 1909, ds.J.C.A. Fetter tot 1913, ds.A.J.P. Boeke tot 1943 en sindsdien ds.C.M. de Jong. Wijlen ds. Boeke geniet bekendheid in den lande als stichter van de Alledagkerk, eveneens in Schoorl.

Boven werd de bouwvalligheid van het Protestantse kerkje gememoreerd. Dit bleek allang voor de catastrofe van 1779.

In de Notulen en Dadingen (23) van de Gemeente Schoorl en Kamp van 1744 lezen we, dat Kerkmeesteren van de Gereformeerde Gemeente en de Regenten van het dorp zich tot de Staten van Holland en ‘Westvrieslandt’ wenden met een verzoek om geldelijke

de in 1779 door bouwvalligheid ingestortte kerk, J.A. Crescent (collectie Regionaal Archief Alkmaar)

steun. Zij wijzen in dat geschrift op de “verminderingh harer inwoonderen en verval van haar Dorp en desselfs Jaarmarkten”, waardoor de inkomsten uit het tonnengeld geheven “van ieder Tonne Bier, die bij de Tappers onder het District van de Dorpe Schoorl wierden ingelegt”, sterk waren verminderd. De laatste jaren, zeggen zij, was de opbrengst maar f 3,- per jaar geweest! En daaruit moest de reparatie en het onderhoud der kerk worden

bekostigd. Geen wonder, dat zij opmerken, dat de kerk “door de eerste storm zal instorten ofte omverwayen en daer en boven selfs zoo geconstitueert, dat bij regenagtig weder niemand bijna droog in dezelve konde zitten.” De Alkmaarse geschiedschrijver Boomkamp noemde het bedehuis in 1740 al een ruïne. (10) In een dergelijke desolate boedel helpen geen lapmiddelen als de resolutie van het gemeentebestuur van 1738, waarbij drie

ds. W. Jelgersma

ds J.C.A. Fetter

ds. C.M. de Jong

ds Boeke en echtgenote

stuivers voor het malen van een zak meel bij de dorpskorenmolens, evenveel voor elke geslachte koe, tien stuivers voor elke vaars of hokkeling, zes stuivers voor elk geslacht varken, de 40ste penning voor verkoppingen *), vier penningen voor iedere ton turf en zes stuivers voor ieder anker wijn of sterke drank, aan de kerk moesten worden betaald.

De ramp, die wel komen moest, voltrok zich in de avond van maandag 19 april, (68) 's avonds ruim elf uur "met mooi en stil weder". (39) De grote vierkante toren, dagtekenend uit de tiende eeuw, gemaakt van duif- of tufsteen, viel dwars door de kerk heen en vernielde vrijwel geheel het gebouw.

De klok alleen werd gaaf onder het puin vandaan gehaald en aan Warmenhuizen verkocht. In 1783 had men weer de middelen een nieuwe te doen maken door L. Haverkamp.

Deze klok werd in de bezettingstijd door de Duitsers gestolen.

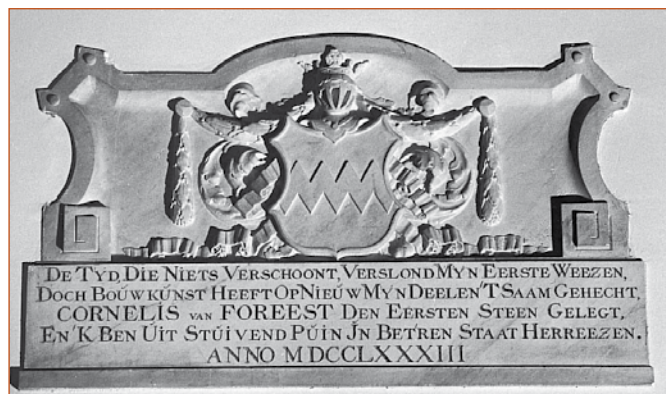
klokkenroef tijdens de Duitse bezetting

*) 40ste penning is 2½ procent

*de nieuwgebouwde kerk van 1779, H. Tavenier
(collectie Regionaal Archief Alkmaar)*

(44) Na vele moeizame besprekingen werd in 1783 op dezelfde plaats het tegenwoordige bedehuis (58) gebouwd voor de som van f 2800,-. Een steen in de noordwand, aan de binnenzijde der kerk bevat het volgende rijm:

In 1920 was 52 pCt van de Schoorlse bevolking Ned. Herv. In 1952 was dat 32 pCt en in 1960: 26 pCt.

Rond de kerken van Schoorl en Groet werd tot 1829 begraven.

(13) De kerk van Groet was oorspronkelijk veel groter. In 1662 werd boven de ingang en bij het uurwerk een vers aangebracht:

Doe des clocks geslach
Gedenk uys sterbensdach. anno 1594.

In dat jaar was dus blijkbaar deze klok opgehangen. De kerk was vermaard om haar prachtige gebrandschilderde ramen. Waar zijn deze gebleven? Vermoedelijk verkocht, vanwege de armlastigheid der gemeente. Of had men er misschien geen oog meer voor en hechtte men meer waarde aan het geld? Zo is het immers ook gegaan met het prachtige oxaal uit de Grote Kerk van Alkmaar.

Blijkens het jaartal 1738 in de voorgevel is de kerk in dat jaar ingrijpend gewijzigd. De noordzijde van het gebouw vertoont 18e eeuwse stijlfiguren, wat op belangrijke veranderingen wijst. Afdoende was het ook nu niet. Want in de vergadering (26) van kerkvoogden en notabelen van Groet van 17 april 1825 geeft “den President berigt van het inspecteren van de kerk te Groet op Donderdag den 14 dezer door den Heer Van den Bos, op last van Z.E. den Heere Staatsraad Gouverneur van Noordholland”, waarna deze aanraadt “het achterend van de Kerk af te laten nemen en met eenen muur, gelijk met het hooger deel, weder digt te maken. Dat dan gevolgelijk den Predikstoel zooveel vooruit

zoude komen, alsook het doophek en dus de stoelen en banken achteruit zouden moeten gebragt worden.” Er bestond een lager gedeelte aan de zuidzijde, in de lengte-as van de kerk.

Op prenten (no 1390b en L391) uit het Alkmaarse gemeente archief en in het boek van Van Ollefen en Bakker: Nederlandse stads- en dorpsbeschrijver is een uitbouw te zien iets lager dan de aanwezige bekapping en naar schatting zes meter diep. De tekenaar van de eerstgenoemde prent plaatst onder zijn werk de datum 29 Juli 1744.

Groeterkerk met uitbouw (collectie Provinciale Atlas Noord-Holland)

Zo was dus reeds in 1825 het kerkgebouw geheel van karakter veranderd. De afsluiting bleek echter van slechte makelij. Want 6 mei 1831 wendden kerkvoogden zich tot de Provinciale Commissie van Toezicht met het volgende alarmsein.

“In het vroegjaar van 1830, de achtergevel van ons Kerkgebouw, door eenen zware Stormwind afgewaaid zijnde, hadden wij geene fondsen, de herstelling van dit ongeval, door deskundige begroot te zullen moeten kosten f 490,- te doen plaats vinden”. De burgemeester van Groet grijpt dan in. Hij verzoekt de gouverneur der provincie om subsidie, omdat “de herstelling van gedacht ongeval onverwijld moet plaats hebben, - onder andere omdat het meer en meer lijden van het Kerkgebouw en het gevaarlijke van eene geheele instorting van hetzelfde” niet denkbeeldig zijn. De burgemeester heeft succes: Gedeputeerde Staten verlenen f 490,- subsidie. Uit de rekeningen blijkt, dat men zuinig met dit bedrag is omgesprongen. Het eerste herstel kostte f 380,- en een later nog eens f 100,-. En daar bleef het bij, totdat in 1948 beide godshuizen een grondige restauratie ondergingen.

(23) De kerkelijke gemeente van Camp werd van 1586 af bediend door de predikant van Schoorl. Men had wel een eigen bedehuis, maar ook hier weer dezelfde klachten over gebrek aan middelen om het kerkgebouw behoorlijk te onderhouden. In 1768 schrijven kerkmeesteren aan de ontvanger van het Gemeenelands Comptoir te Alkmaar, dat de kerk in zeer slechte staat verkeerde en het kerkbestuur slecht bij kas was. Het gevaar bestond zelfs, beweerden zij, dat de preekstoel nog eens met predikant en al zou omvallen. Het gebouw was blijkbaar van hout, want men vroeg een subsidie om de kerk te laten teren. Kerk en uurwerk moesten zeker blijven, zo zeiden ze, want daar hadden de zeelui zo'n gemak van! Het Comptoir kwam met dertig Carolusgulden te hulp. Het verleende reeds een uitkering van f 50,- als bijslag op het predikantssalaris. (13) Tijdens de Engels-Russische inval van 1799 ging de kerk verloren en werd niet herbouwd.

(19) Keren we nu weer terug tot ons uitgangspunt: de R.K. kerk. Deze gemeente mocht dan zwaar te lijden hebben gehad, geheel verloren gegaan was ze niet. (31) Was het aantal communicanten in 1514 ruim 500, in 1736 was het teruggelopen tot 138. In 1573 hadden de Hollandse Staten de openbare uitoefening van de R.K. eredienst verboden. Maar zoals het in heel onze Republiek ging, ging het ook hier: als men de baljuw maar de verschuldigde recognitiegelden betaalde, ten bedrage

1791, de kerk van Camp. H. Tavenier
(collectie Regionaal Archief Alkmaar)

van f 30,- werd het kerken oogluikend toegestaan. Men werd het echter met de baljuw niet eens en ging daarom in Warmenhuizen en Krabbendam ter kerke. De eerste pastoor, die weer een eigen kerkje bouwde, al was het dan ook een schuurkerk, was Joannes Granaat (1600- 1618). De eerste eigen pastoor, die men niet met Warmenhuizen

1843, R.K. schuilkerkje te Catrijp, front gebouwd richting duinen
(collectie Regionaal Archief Alkmaar)

straatzijde boerenwoning met daarachter de herk

en Tuitjehorn moest delen was Laurentius de Raep (1667 tot 1719). Dat men veel door de vingers wilde zien, blijkt uit het feit, dat er in 1658 alweer een Roomse armenvoogd in Schoorl was en in Groet zelfs een R.K. schepen. De straks genoemde schuilkerk was een boerenwoning, die aan de achterkant kerk was. Als men maar net kon doen of er

geen kerk bestond! In Alkmaar hebben we een voorbeeld in de Remonstrantse kerk in het Fnidsen. Het voorste deel van de boerderij was woning voor de pastoor, het achterste deel was kerk. In 1830 werd deze schuurkerk afgebroken en op dezelfde plaats een nieuwe kerk gezet. Ze had klok noch toren en stond met het front naar het duin. Van de weg af kon men er geen kerkgebouw in herkennen. Het was dan ook niet veel meer dan een grote schuur met een sacristie van 2 bij 4 meter. De pastorie werd in 1848 een beetje opgeknapt.

Toch bleef het behelpen. Maar de parochianen waren ook hier weinig gegoed, velen waren huurboeren, daggelders of andere behoeftigen. Moeizaam bracht men uit contributies een premielening van f 10.000 bijeen, verdeeld in aandeleltjes van f 25,-. Twee leningen van ieder f 15.000,- en een van f 3.000,- voltooiden het bedrag, dat nodig was om een waardig bedehuis te zetten. Op 23 oktober 1872 werden door de Amsterdamse architect Asseler een kerk en pastorie aanbesteed, die een ruime maand later gereed waren. De bouw had f 33.828,- gekost.

In 1929 werd de kerk verrijkt met vijf gebrandschilderde ramen van "onzen parochiaan" Joep Nicolas. Nicolas zelf schonk er twee, de parochianen de overige, die samen f 1.000,- kostten. Het middenraam heeft bovenin een beeld van St. Johannes de Doper, patroon der parochie en onderin een voorstelling van de H. Agatha, de patrones van Aagtdorp. In het rechterraam ziet men de H. Catharina, patrones van Catrijp en onder St. Barbara, patrones van Kamp en Groet. Geheel rechts boven is St. Franciscus uitgebeeld en onder de H. Aloysius, de naampatroon van een

beeld van St. Johannes de Doper, één van de vijf door Joep Nicolas ontworpen gebrandschilderde ramen

dorpsgenoot, die Franciscan was. Links boven is St. Petrus, de patroon van de toenmalige pastoor G.J.W. Quant voorgesteld en onder St. Filippus Neri, de patroon van de eerste Schoorlaar na de reformatie, die in deze kerk zijn eerste H. Mis opdroeg.

1908, 25-jarig jubileum van R.K. kerk en pastorie

interieur van de R.K. kerk 1930

Schoorl was tot 1858 een statie en werd in dat jaar door de bisschop van Haarlem tot parochie verheven. De kerk te Catrijp is gewijd aan de H.Joh. de Doper. (29) De pastoors van de laatste honderd jaar zijn: L. Duivensteyn (1858-'70), G.J.W. Quant (1870-'78), J.F. Bernsen (1878-'85), J.F.G. Boede (1885-'93), A.H. Hammer

(1893-1901), J.H.M. Peperkoorn (1901-'08), P. Nieman (1908-'36), W. M. Bosch (1936), J.J.A. Kuilman (1936-'41), J.A.A. Beenakker (1941-'44), J.L. Wortel (1944-'48), H.A.J. Drost (1948-'53), J.B. van der Linden (1953-'54), J.H.J. Greiteman (1954-'57), K.P.J.J. Herzberg (1957-heden).

L. Duivensteyn (1858-1870)

J.F.G. Baede 1885-1893

G.J.W. Quant 1870-1878

P. Nieman 1908-1937

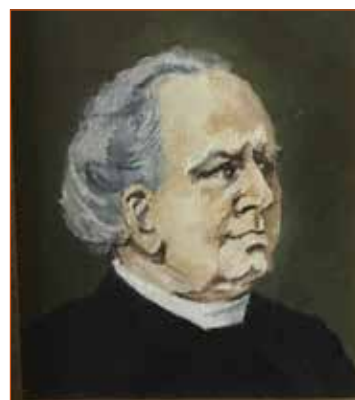
J.J.A. Kuilman 1937-1941

J.A.A. Beenakker 1941-1944

J.L. Wortel 1944-1948

H.A.J. Drost 1948-1953

J.B. van der Linden 1951-1954

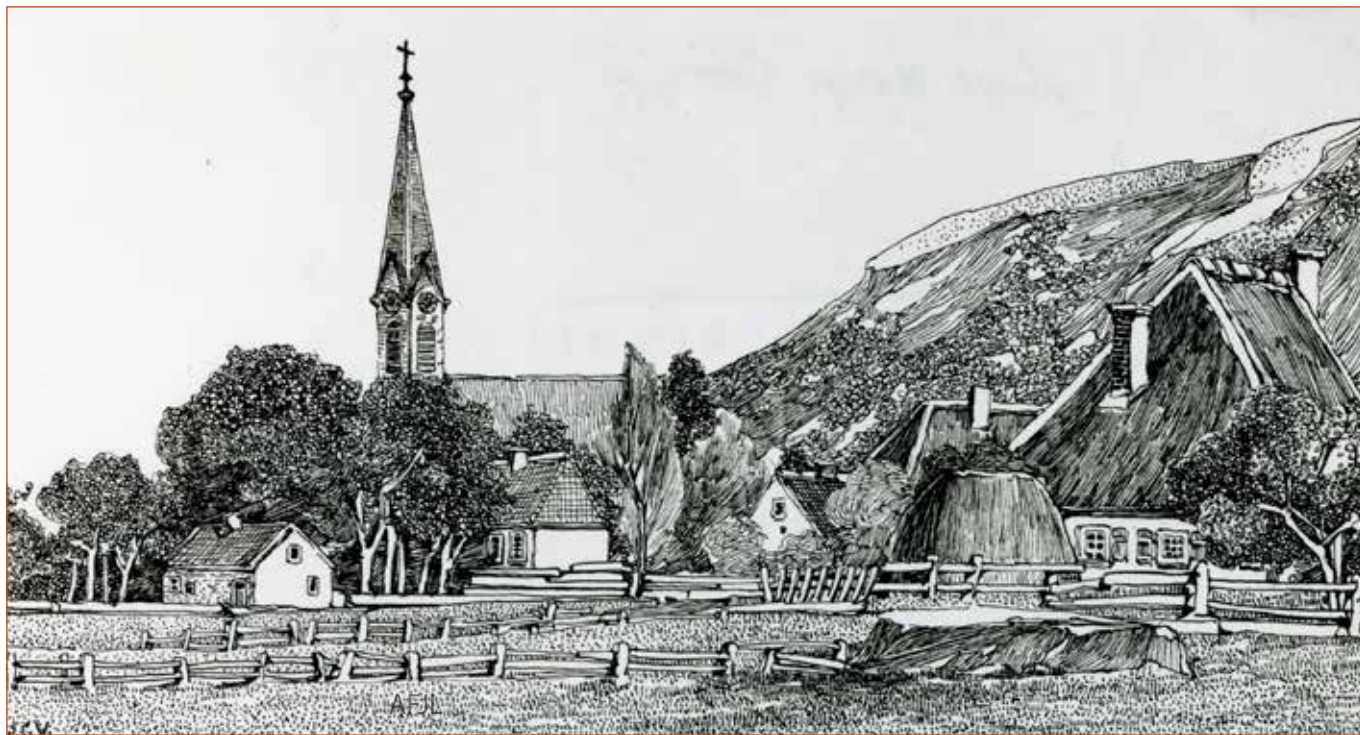

J.H.J. Greiteman 1954-1974

P.J.J. Herzberg 1957-1974

(28) Het R.K. deel der bevolking was in 1920 35 pCt van het totaal, in 1952 eveneens 35 pCt en in 1960 37 pCt. Sterk toegenomen is het getal der onkerkelijken, nl. 9 pCt in 1920, 28 pCt in 1952 en 33 pCt in 1960. De gegevens van 1960 zijn die van de laatste volkstelling.

J.G. Veldheer

6. De middelen van bestaan

De eerste, enigszins zekere bron van onze kennis omtrent de bezigheden der Schoorlaars (31) en hun meerdere of mindere welgesteldheid vinden we in de zettingen of belastingvaststelling. Men sprak ook wel van verponding, schot of omslag. (41) Zulke gegevens zijn bekend uit 1344, 1428, 1448, 1462, 1477, 1494, 1514, 1581, 1632 en 1732.

Slechts aan enkele gingen informaties vooraf, die ons nauwkeurig inlichten over de toestanden in het dorp. Een der uitvoerigste is die van 1494, de Informatie ende Enqueste. Hierin lezen we “dat zij hem ghenere[n] met lantelinghe, met coeyen, daer off zuvel maeckende ende met als huylingen ter zee varen, ten hoek omme cabellau ende schelvis; ende generen hem oock eenich van hemluyden met diversschen ambachten, zonder hooger off meerder neringhe te hebben.” Dat wil dus zeggen, dat men aan landbouw en veeteelt deed en ver uit de kust met de haak of hoek of het hoekwant viste. Verder zouden er dus enige nederige ambachten zijn geweest. De Groetenaren vertellen “dat zij hem generen met een weynich lantelinghe. Ooc mede zoe generen zij hem met koeyen, met visschen ende vogelen...” In beide dorpen beklagt men zich, dat in de laatste zomer een grote sterfte heeft geheerst, waardoor het aantal haardsteden aanmerkelijk is verminderd; zij zeggen ook “dat heur zaybaer landt bestuyft met zande van den duynen” en dat de veestapel hard achteruit loopt.

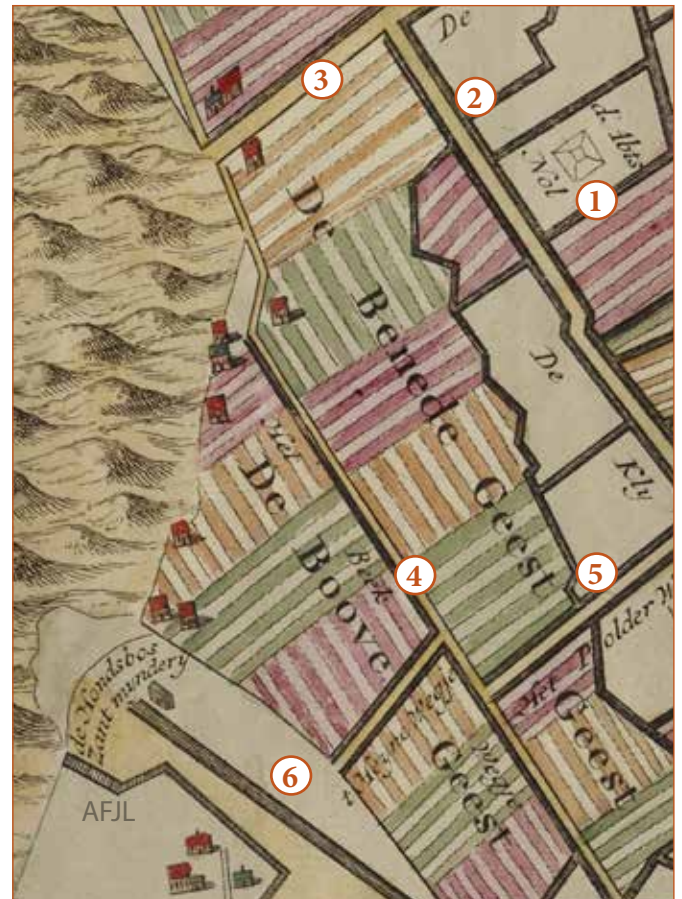
Wie vroeger in Schoorl zes koeien had zakte af tot drie en in Groet werd dat zelfs één. Dit laatste was het gevolg van veeziekten. Op de relatief hogere gronden in Schoorl en Groetverbouwde men boekweit, haver en gerst. Er werd veel haver geteeld omdat daarvoor in Kennemerland met zijn vele paarden een groot afzetgebied bestond. Van boekweit, haver en gerst kwam de gort, die zo zegt nog Hildebrand in de Camera Obscura “tot de vermaardheden der Alkmaarsche markt” behoorde. (34) Wat de ambachten betreft, daarover kan een memorie van 1555 (Conseil Privé in de Archives Royales de Bruxelles) ons inlichten. (35) Omstreeks 1500 waren er, volgens die opgave 1 brouwer, 2 pelsers (bontwerkers), 4 smeden, 3 wielmakers, 2 kuipers en “sedert menschenheugenis” wollen- en linnenwevers, vollers, 2 droogscheerders, een olieslagerij, 2 bakkers, 2 schoenmakers en 5 snijders.

detail kaart van Jan Spruytenburgh 1778

1) het Abtshuis 2) Klyweg (Kleiweg) 3) Munnikkenweg
4) Beekwegje (Heereweg) 5) Polderwegje (Houtendijk)
6) Hondsbos zantmennery (Hargergat)

Men is geneigd te denken, dat het er nog niet zo erg slecht voorstond met de inwoners van Schoorl. Niets is minder waar. De Informatie bericht ons namelijk ook dat maar 37 pCt van de grond eigenweer (eigendom) en 82 pCt bruikweer (gepacht) was. De bruikweer per gezin wordt opgegeven als 3 à 4 morgen (2,4 à 3,2 h.a.), terwijl voor een normaal gezin 16 morgen (12,8 h.a.) nodig was.

Vroeger was er veel meer grondeigendom geweest, maar de bevolking was door allerlei omstandigheden sterk verarmd. Over de veesterfte is al gesproken. Verder had overstuiving door de duinen veel “zaaibaar land” onbruikbaar gemaakt. Geen wonder, dat veel grond in handen kwam van rijk geworden stedelijke burgers of kloosters. Vooral poorters van Haarlem en Alkmaar en het klooster van Egmond waren in het bezit van talrijke landerijen en boerenplaatsen.

Het laatstgenoemde klooster bezat in Kennemerland zeker 36 pCt van de grond. (9) In Groet en Hargen had het veel land en duinen. Voor het toezicht was er het **abtshuis**, dat op een thans afgegraven terp stond. Hier woonde een vertegenwoordiger van de abt.

De verproletarisering werd mede in de hand gewerkt door de vele oorlogen en de als gevolg daarvan hoge belastingen. Ik hoef slechts te herinneren aan de opstand van het Kaasen Broodvolk, die een gevolg was van de ellende onder de Kennemers en de Westfriezen en van hun ontevredenheid over de zware lasten.

Tot overmaat van ramp teisterden in de jaren 1530 en 1532 ontzettende herfststormvloed en de Hollandse kusten.

De Engelse zweetziekte (vermoedelijk een soort griep) deed de mensen bidden “Och lieve Heere en gaet ons niet voorbij met U gave der heete ziekte, want wij liever sterven dan langer leven”. Zo ver was het dus al gekomen!

In 1532 kwam er nog een pestepidemie bij en verbood Karel V de uitvoer van graan, waardoor in Holland 400 schepen met 8000 koppen stillagen “die gescapen zijn bij gebreck der zeylaidze van honger te sterven”.

Zo werd het leven steeds duurder en de armoede groter. In de loop van de 16e eeuw liep de prijs van een mud tarwe op van 12 tot 125 stuivers. De winter van 1565 op 1566 was dan ook voor velen in onze omgeving een hongerwinter. De Leidse advocaat Graswinkel, lid van de befaamde Muiderkring, sprak in 1651 nog van een land “daer den honger meester is”.

Een uitvloeisel van de armoede was de “draperie”, de verwerking van “Hyerlantsche wol”, die men op de markten der naburige steden of zelfs bij de plaatselijke slagters kocht. Uiteraard was dat wol van inferieure kwaliteit, doch ze was goedkoop en daar ging het om. Men oefende deze draperie als nevenbedrijf uit, omdat de schrale grond te weinig opleverde. Voor enkelen was het het middel van bestaan. Het was en bleef kleinbedrijf. Schoorl had namelijk zelf geen volmolens.

De plattelandsindustrie lokte protesten van de steden uit, o.a. in 1526 van Alkmaar bij de landsheer. (36) Deze, Karel V, vaardigde dan ook te hunnen pleziere in 1531 de “order op de buitennering” uit, die het opstellen van nieuwe bedrijven binnen 600 roeden van de stad (ruim 2 km) verbood. Men trok er zich niet veel van aan, wat wel blijkt uit een exploit van 1554 door de steden Amsterdam, Haarlem, Leiden, Delft, Gouda en Dordrecht betekend aan Jan Syartsz en Claes Arys brouwers te Schoorl, die rustig met hun bezigheden doorgingen. Over brouwers gesproken, deze

nering was te danken aan het heldere duinwater. (37) Bezijden het zandpad tussen Schoorl en Kamp, liep langs de voet der duinen een helder beekje, dat zich door de weilanden in de polder naar de Alkmaarse Vaart kronkelde. Die beek heet nog de Brouwerskom. Vroeger sprak men van de Colversiebeek. In de 18e eeuw horen we niet meer van brouwerijen, wel van bierstekerijen.

Eén was er in Hargen en één van de Gemeene Brouwerij “Het Swaart” te Alkmaar. Deze laatste was gevestigd aan de Zandstraat, de tegenwoordige Heereweg, op de hoek van de Molenweg. Tot 1921 stond er in Schoorl een waterhuisje, waar ten behoeve van Alkmaarse brouwers duinwater werd afgetapt. In 1892 pachtte C.M. Witte het zoete water voor f 3,- per schuit.

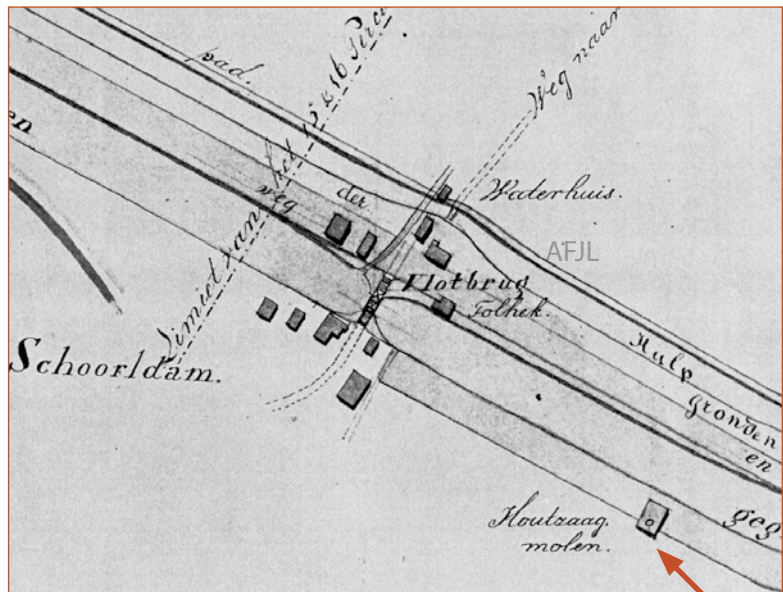
achter Selhorst, Damweg 16, stond tussen Damsloot en Damweg het waterhuisje

Het heldere duinwater gaf ook het aanzijn aan een papierindustrie. In 1604 richtte Gerrit Jan uit Orden (37), in Gelderland, de papierfabriek “De Phoenix” op met kapitaal van Amsterdamse burgers. Volgens het Veilboek van Westzaan, deel 1716, (Algemeen Rijksarchief Haarlem), kochten Joachim en Lubert Gerrevink deze molen in 1721. Mede-eigenaar was Egbert Wolbrink. De Gerrevinks bezaten ook een papiermolen in Egmond aan de Hoef en een aan de Westdijk in Alkmaar. Blijkbaar gingen de zaken in Schoorl niet zo best, want in 1748 zou de molen al gesloopt zijn als men daar door het gemeentebestuur van Schoorl, geholpen door de Staten van Holland, niet in zou zijn gestoord. In 1754 verdwijnt de industrie toch naar Westzaan, waar de laatste papierfabrikant Gerrevink in 1920 overleed.

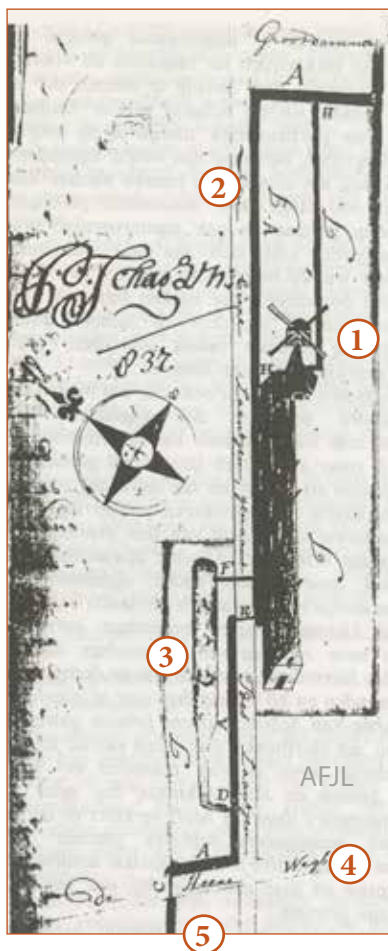
De moeilijkheden werden door de vervoerskwesatie veroorzaakt. Men zat hier overal te ver vandaan. De molen stond vermoedelijk in Bregtdorp. Dit kan blijken uit een advertentie in de Oprechte

1) de molens van Gerrevink en Wolbrink 2) Idenslaan 3) Voorweg 4) Heereweg 5) Bobbleweg 6) Zwarte paadje 7) Oorsprongweg detail kaart van Cornelis Dou, 1680 (collectie Westfries Museum)

houtzaagmolen aan de oostzijde van het toen nog te graven Noord-Hollandskanaal, kaart t.b.v. van het te graven kanaal, 1824 (collectie Rijks Archief Haarlem)

beide molens brandden op 17 mei 1711 door blikseminslag af, één van de molens werd herbouwd en kreeg de naam 'De Phoenix'

papiermolen aan de Idenslaan

1) papiermolen 2) Idenslaan 3) waterreservoir 4) Voorweg 5) aanvoerbeek vanaf de Brouwerskom (Oorsprong)

Haarlemsche Courant van 11 sept. 1685. Hierin is sprake van "een welbetimmerde papiermolen staande te Bregtdorp". Een veylbrief van 1750 maakt melding van de verkoop van drie huizen met zaadackers, eigendom van de families Gerrevink en Wolbrink, gelegen aan de Idenslaan. (niet Idenslaan, zoals de weg nu heet). Tot de uitrusting van de molen behoorden een lijmkui (voor het lijmen van het papier), droogschuren (houten gebouwen met luchtkleppen voor het drogen) en een stofkui (een zeef om de lompen vóór het malen te behandelen).

Er was een tijd, dat de Schoorlse molen een groot afzetgebied in Spanje had. In de 18e eeuw ging er jaarlijks voor f 150.000 heen. Misschien was daarom een der watermerken I.H.S. (in dit teken zult gij overwinnen). Het oudste was J.v.O. (Jan van Orden). Latere waren L.V.G. (Lucas van Gerrevink), een wapenschild met dezelfde letters er onder en gedragen door een leeuw, een gekroond schild en daaronder L.V.G.4 of de woorden Propatria et libertati (voor het vaderland en deszelfs vrijheid).

Een ander soort molen was de houtzaagmolen. In 1785 kocht W. Sevenhuysen een houtkoperij met houtschuren en houtzaagmolen van Maarten Leenderts voor f 245,-. Deze molen moet gestaan hebben in de buurt van het Rekerwed en de Alkmaarse Vaart. Dat was ook het geval met een schuitemakershelling, waarvoor schepenen van Schoorl in 1623 aan Pieter Jansz vergunning verleenden.

Een derde type molen was de korenmolen, eveneens in dit dorp aanwezig. Zie hoofdstuk De dorpskorenmolen.

In 1408 werd al een waterwindmolen genoemd, gebouwd volgens het schema van Floris van Alkemade.

Onder de neringen verdient ook een tweetal wagenmakerijen vermelding. De ene bevond zich naast de Roode Leeuw en was in de 19e eeuw al verdwenen. De andere handhaafde zich zelfs nog in de twintigste eeuw in Groet op de hoek van de Heereweg en wat we nu de Wagenmakersweg noemen. Oudere plaatsgenoten herinneren zich die nog als de wagenmakerij van Hengstman. In de Schoorlse buurt, waar vroeger de smederij van Leijsen gevestigd was, was eertijds een soortgelijke werkplaats. Toen met de voor de hoefsmederij noodzakelijke travalje. Er was er nog één op de smidsakker, ook wel Smeelaan geheten. Tegenwoordig spreken we van Smeerlaan. Ten onrechte; ook de topografische kaart gebruikt de vroegere spelling. In 1783 werd daar nog een boerderij met smederij verkocht.

Behalve alle genoemde middelen van bestaan zouden ook nog de inkomsten van de markten kunnen worden gereleveerd. We willen daar echter in een apart hoofdstuk “Markten” aandacht aan besteden.

(16) Door het gemis van brouwerijen en de papierfabriek bleef Schoorl, zowel als Groet aangewezen op de agrarische bedrijven. Door toepassing van kunstmest en afschaffing van het drieslagstelsel kwam de landbouw in de 19e eeuw meer tot ontwikkeling. De magere grond deed Schoorl minder vooruitkomen dan de rest van Noord-Kennemerland. Daar zich evenmin tuinbouw ontplooide (verbouw van klein fruit, zaadteelt, boomkwekerij en bloembollenteelt - hoewel de grond voor dit laatste toch wel geschikt was) bleven we steeds achter. De hoge kaasprijzen tussen de jaren 1829 en 1885 bevorderden wel enige veehouderij. Over het algemeen bleef armoe troef. Dat blijkt wel zeer duidelijk uit besprekingen in de Raad. De inzameling van vrijwillige giften ten behoeve van de algemene wapening en verdediging in 1814 brengt hier slechts f 73,-, 5 stuivers en 8 penningen op. In 1825 lezen we “in overweging genomen hebbende de weinige welvarenheid dezer Gemeente” In 1831 schrijft de Raad een verzoek aan de koning voor de toelage aan “de schoolonderwijzer” van f 200,-, gezien “de minvermogende en behoeftige Staat der ingezetenen harer nog geen 700 zielen tellende Gemeente”. Een request aan Willem I van 1835 is van oordeel, dat “Schoorls ingezetenen, welken allen door Landbouw en Melkerij hun bestaan moeten vinden en hetwelk vroeger al zeer bekrompen was thans bijzonder bezwaard zijn en derhalve

de hoofdelijke omslag tot bestrijding der Gemeente behoeften eer verlaagd moet, dan verhoogd kan worden”. In 1859 wordt een gemeentebegroting voor het volgende jaar opgesteld, groot f 3773,29; de uitgaven voor de armen hadden in het voorafgaande jaar f 1965,60 bedragen. Een aangekondigde collecte voor de watersnood in 1876 wordt niet gehouden omdat “In groote en aanzienlijke gemeenten reeds belangrijke sommen daarvoor zijn bij een gebragt”. Dit jaar is trouwens bijzonder onvoordelig voor ons dorp, omdat toen de algemene landbouwcrisis uitbrak, die tot 1901 zou voortduren. Ze was o.m. het gevolg van de invoer van goedkoop Amerikaans graan. Weliswaar werden de voedergewassen goedkoper en was vetmesten van vee beter mogelijk. Maar de vee- en zuivelprijzen daalden ook. Steeds meer donkere wolken pakten zich samen boven het armelijk Schoorl, zoals Hildebrand ons dorp in zijn Camera Obscura noemde. Om de armoe enigszins het hoofd te bieden stichtte burgemeester A. J. Peeck de boomkwekerij Duinbosch. Het ongeveer 20 hektare groot bedrijf had tussen 1890 en 1930 internationale faam. Reizigers van de firma bezochten met succes Rusland en de Balkanlanden. Een veertigtal Schoorlse en Groeter mannen vond er een redelijk bestaan. Men krijgt enig idee van de uitgestrektheid en daardoor ook van de belangrijkheid van de kwekerij wanneer we enige punten in Schoorl en Groet noemen, die toen tot dit bedrijf behoorden. In Schoorl het terrein achter de kerk, waar nu huize “Het Schip” staat. Verder wat nu het sportveld is en de landerijen tegenover “De Speeldoo’s”, bewoond door de musicus Cornelis Jonker. In Groet o.a. aan de Heereweg en de Achterweg. De kwekerij Carpe Diem is een restant van dit eens zo grote bedrijf. Ook in Hargen en Camperduin had burgemeester Peeck delen van zijn kwekerij. Een belangrijk gedeelte van de bebossing van Texel bestaat uit dennen, afkomstig uit “Duinbosch”.

kwekerij 'Duinbosch' Heereweg 214 Groet 'Carpe Diem'

Het was ook weer burgemeester Peeck, die - zoals reeds in het hoofdstuk Duinen en dijken werd beschreven - tegen het eind van de 19e eeuw er op aandrong in de duinen dennen, eiken en wilgen te planten. Dit kon weer werk voor de dorpelingen betekenen. De duinbebossing was, zoals eerder opgemerkt, op initiatief van Staring, sinds de zestiger jaren van de vorige eeuw in volle gang en verschaftte menige Schoorlaar of Groeter brood. Maar de beste bron van inkomen moest nog gaan vloeien en stroomt nog steeds door: het vreemdelingenverkeer.

Nu juist zestig jaar geleden, op 1 juli 1906, verschenen de eerste gasten. Weliswaar waren het toen nog maar enkelingen, maar men had de schoonheid van onze omgeving ontdekt en zou er voortaan blijven komen. Niet iedere Schoorlaar was het daar mee eens. Zelfs dorst een der vroede vaderen in 1914 nog op te merken, dat Schoorl arm aan natuurschoon was. De voorzitter van de Raad, burgemeester Peeck, antwoordde terecht dat hij dat die dag voor het eerst hoorde. Evenmin waren alle bestuurders overtuigd van het nut van de aanwezigheid der gasten. Twee raadsleden meenden in de zitting van 11 juni 1917 te moeten constateren, dat men van de vreemdelingen meer last dan baat zou hebben, en twee jaar later beweerde een ander lid van ditzelfde college dat het belang van de gemeente niet groot was bij vreemdelingenverkeer. En hoewel men hier over het algemeen niet zo preuts is, was een der heren uit dit illustre gezelschap van oordeel dat zonnebaden in de vrije natuur ten aanschouwe van iedereen voor velen aanstoot zou kunnen geven.

Dank zij de betere verbinding met de omgeving nam niettemin het bezoek toe. Op 29 augustus 1913 werd het baanvak Alkmaar-Schoorl eindelijk feestelijk geopend, nadat al sinds 1907 vast was komen te staan, dat er een station van de Noorderstoomtram aan de Evendijk zou worden gesticht.

aankomst van de tram bij het station van Schoorl

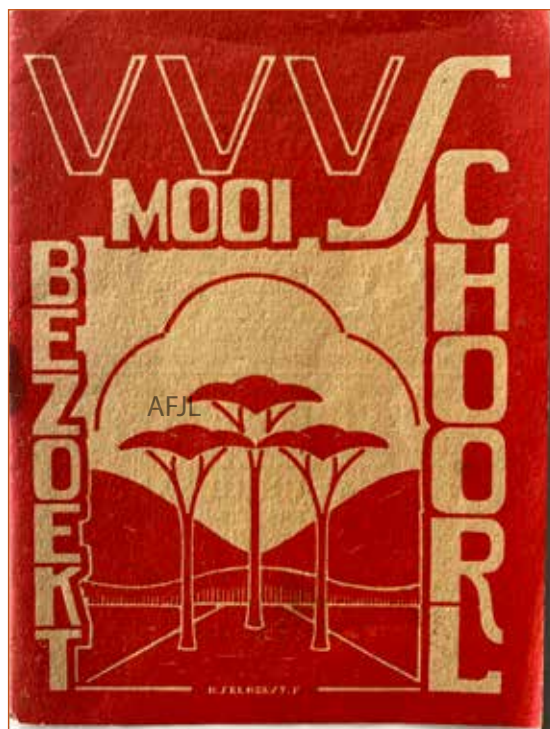
De trek naar ons mooie dorp zat er toen al in. Dat kon burgemeester Peeck in zijn Nieuwjaarsrede van 1912 memoreren: „er mag voortgegaan worden op de weg van bloei en economische welstand, welke sinds enige jaren is ingeslagen.”

Er waren dus gelukkig ook nog verstandige mensen, die de betekenis van Schoorl en Groet als recreatieoord beseften. Dat was bijvoorbeeld het geval met de oprichters van de vereniging voor vreemdelingenverkeer in de beide dorpen. In Schoorl kwam in 1912 de “vereniging Noord-Kennemerland tot bevordering van het vreemdelingenverkeer en tot verfraaiing van Schoorl” tot stand. Ze kreeg uit de gemeentekas de kapitale subsidie van f 10,- per jaar. Ook Groet heeft zijn V.V.V. Groet-Camperduin. Ze werd in 1926 opgericht en heeft tot vandaag haar nuttig werk voortgezet.

Was het gastenbezoek in 1906 begonnen, het nam pas na 1926 in betekenis toe. Sindsdien zien we een gestadige groei. In 1962 waren in de gemeente 46 hotels en pensions en 32 kampeerterreinen en -boerderijen. In dat jaar werden 45.263 personen officieel als gast geregistreerd.

De politie schat dat met Pinksteren 1963 ruim 1.200 motorrijtuigen door het dorp kwamen.

Wat zou Schoorl zonder deze inkomstenbron zijn?

1930. één van de vele V.V.V. gidsjes

7. Markten

(11) Bij handvest van Filips de Goede uit het jaar 1446 werden de Schoorlse markten ingesteld. Ze werden gehouden op de Paardenmarkt, een plek die nog altijd dezelfde naam draagt. Bij octrooi van de Staten van Holland en Westfriesland van 1601 werd toegestaan dat ter bekostiging van de jaarmarkt op iedere ton aangevoerd bier een extra heffing van zes stuivers zou worden gelegd.

Een schrijven van dezelfde Staten uit 1623 bevestigde het privilege van Filips van 1446.

Op advies van de “agstluyden”, een college van burgers, op andere plaatsen in Holland “Goede luyden van Achten” genoemd, besloten schout en schepenen in 1676 de door de „trubeltijd” enigszins “verduysterde” oude rechten en gebruiken van de Schoorlse jaarmarkt te herstellen. Enige jaren tevoren, in 1665, ging de ambachtsheer van Bergen, Jonkheer Antonie Studler van Surck, een accord aan met de ambachtswrouwe van Schoorl gravin Louise Catharina v. Solms, weduwe van Heer Johan Wolpherd van Brederode, waarin de Bergenaren werd toegestaan hun vee kosteloos op de Schoorlse markt te brengen. Dit recht was hun reeds in vroeger dagen door de graven van Egmond in hun kwaliteit van ambachtsheren van Schoorl verleend; maar in de tijd van de bloei der Schoorlse markten had onze burgerij dit voorrecht liever niet meer toegepast.

Men kan de markten in een zestal rubrieken verdelen. Allereerst was er de weekmarkt elke maandag.

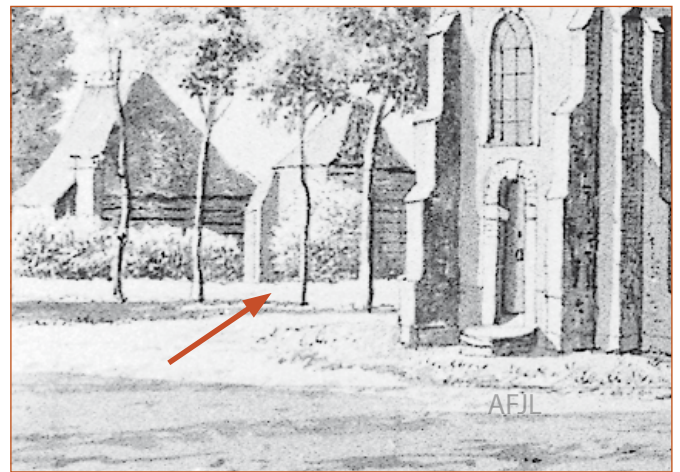
Dan in de tweede plaats de Palmmarkt, die daags na Palmzondag plaats vond. Ze begon na het luiden van de klok om 10 uur 's morgens en eindigde om twee uur in de middag. Wie de markt eerder verliet kreeg een boete van 42 schellingen (ongeveer 30 cent), waarvan de schout en de bode ieder de helft ontvingen. Elke ingezetene van Schoorl of Camp, die eigenaar van paarden was, was verplicht met minstens één dier ter markt te komen.

Vervolgens had men de Pinkstermarkt op beloken Pinksteren (= daags na) Wie koeien, schapen of varkens bezat moest er eveneens van 10 tot 2 uur mee ter markt verschijnen. De boete bij te vroeg vertrek en de verdeling van de boete was dezelfde als bij de Palmmarkt.

In het eind van het jaar kwam de Sint Maartensmarkt, die op Sint Rebuynsdag (12 november) begon. Het vee mocht niet voor daags na deze dag “vermangelt, verkocht of afgedreven” worden op boete van 42 schellingen. Weer te verdelen als in de vorige gevallen.

In dezelfde maand kende men nog de Sint Catrijnsmarkt, die op de dag na Sint Catrijn (26 november) begon. De bepalingen ten aanzien van de markt waren dezelfde als bij de voorgaanden. Vielen 12 en 27 november op een zondag dan verschoven de markten naar de maandag daaraanvolgende. Tenslotte waren er nog drie gewone veemarkten op de tweede, de derde en de vierde maandag in oktober.

Bij een markt hoort ook een waag. Die was er dan ook, sinds koning Filips II (11) aan ons dorp het waagrecht gaf.

1779, de waag benoorden de N.H. kerk centrum Schoorl, H. Tavenier (detail) (collectie Regionaal Archief Alkmaar)

Het gebouwtje stond op het pleintje achter de dorpspomp, ongeveer ter plaatse waar nu het gemeentehuis staat.

De vele en drukke markten gaven aanleiding tot de vestiging van verscheidene herbergen.

In de 19e eeuw is er van de markten niet veel over. In de eerste helft wordt over markten in de handelingen van de gemeenteraad zelfs niet meer gerept. (16) Pas in 1856 komen we een besluit tegen, dat bepaalt: er zal een voorjaarskoemarkt gehouden worden op de tweede woensdag in april, een voorjaarspaardenmarkt op de eerste kermisdag - dat is óf maandag 10 juni óf de eerste maandag na 10 juni - een najaarskoemarkt op de laatste woensdag in oktober en een najaarspaardenmarkt op de eerste maandag na 22 november. In 1865 werd de jaarmarkt wegens de heersende cholera niet gehouden, vermelden de notulen van de Raad van 23 mei. Er was dus toen toch weer een jaarmarkt geweest in de voorgaande jaren.

In 1902 loven B. en W. prijzen uit ter waarde van f 25,- voor de te houden paardenmarkt. In het besluit is sprake van “wederom in het leven roepen”. Dit wijst er op, dat de markten in onbruik geraakt waren. In 1905 komen we weer een subsidiëring tegen, nu van de koemarkt. Ze zal gehouden worden op 25 oktober. In 1906 weer een paardenmarkt, op 11 juni. Een jaar later is het 10 juni en de subsidie is gezakt tot f 10,-. De koemarkt heeft blijkbaar meer betekenis, want in 1910 krijgt ze nog f 30,- subsidie. Het wordt echter steeds moeilijker de markt in het leven te houden. In 1916 ontvangt een comité uit de burgerij een subsidie van f 65,- voor de najaarspaardenmarkt, in de hoop nog iets te kunnen redden.

In 1920 is er de eerste woensdag na 16 oktober weer najaarskoemarkt volgens de regeling van 1856. Op gelijke wijze wordt er in 1922 een voorjaarspaardenmarkt gehouden op 13 juni. Die van 1926 wordt uitgesteld en verschoven naar de tweede maandag in augustus van het volgend jaar. Nadien blijft over de vroeger zo befaamde markten stilte heersen.

En dat was ook niet zo vreemd. De verbindingen waren eindelijk beter geworden, zodat er ook voor een met kunst en vliegwerk in het leven gehouden plaatselijke markt geen werkelijke reden meer bestond.

8. Herbergen en logementen

Bij een korte beschouwing over bovenstaand onderwerp sluiten we de tegenwoordige hotels, café's en pensions uit. Wie daarover geïnformeerd wil worden, raadplege de Gids van Schoorl. Wat wij beogen is het verleden voor U op te roepen, voorzover dat uit de schaarse gegevens mogelijk is. We bezitten enige kennis omtrent de 18e en 19e eeuw en zullen die trachten te boek te stellen.

(41) Daar was allereerst de Roode Leeuw, die reeds in de 17e eeuw bestond. Toen heette ze nog Het Wapen van Brederode. In wezen was dat hetzelfde, want dit wapen vertoont een rode leeuw op zilveren grond. In 1623 werd door notaris Corn. de Haes te Alkmaar genoemde herberg geveild, waarvan Immetje Pieters waardin was. In 1818 komen we de namen van de weduwe Visser tegen, die toen de Roode Leeuw beheerde.

(16) Eigenaardig was de bepaling uit de Gemeenteverordening “betreffende het heffen van recht wegens de afgifte van vergunningen”, die nodig was geworden door de wet op de kleinhandel in sterke drank van 1881. De verordening bepaalde dat f 25,- voor iedere f 100,- huurwaarde verschuldigd was, doch dat dit recht met 25 pCt verminderd werd als men van zaterdag 6

‘De Roode Leeuw’, 1900, met links dokter Van Pelt, in de deur Piet Timmerman en zijn vrouw, voor de koets zoon Tyme Timmerman

*gedeelte van het door Joop en Tini gemaakte terracotta dorp, centrum Schoorl van voor de Russisch- Engelse Invasie van 1799
1) eerste Roode Leeuw 2) latere Roode Leeuw 3) oude raadhuisje 4) Schoorlse waag 5) wagenmakerij (zie pag. 31) 6) Klimduin*

uur tot maandagochtend 6 uur geen drank tapte. Tien jaar later werd een nieuwe bepaling in de Algemene Politie Verordening opgenomen, die luidde dat alle herbergen van 10 uur 's avonds tot 6 uur 's morgens gesloten moesten blijven.

De “kroning” van koningin Wilhelmina, aldus de notulen van de Schoorlse Raad, leidde er toe dat in ons dorp een Wilhelminaboom werd geplant. Daartoe werd “het driehoekje voor de herberg van Piet Timmerman” afgestaan. Bedoeld is hier weer de Roode Leeuw, toen onder beheer van de grootvader van de tegenwoordige eigenaar. Ten onrechte sprak de Raad van “kroning”, want onze vorsten worden alleen ingehuldigd. In onze eeuw is de Roode Leeuw steeds in handen van de familie Timmerman gebleven: eerst van Piet sr. daarna van Tyme en tenslotte van Piet jr.

± 1790, ‘Het wapen van Schoorl’ bezuiden de N.H. kerk met aan de overkant van de Duinweg de stallen, J.A. Crescent (Regionaal Archief Alkmaar)

In de 18e eeuw stond op de plek, waar nu slagerij Kuyper zich bevindt, de herberg ‘Het wapen van Schoorl’. In 1782 verleende de vroedschap aan Dirk Joenje uit Alkmaar consent als herbergier van “Het wapen”, alsmede te zijn slagter en vleeshouwer”. Bij de Engels-Russische inval van 1799 werd het gebouw grotendeels vernield, zoals op oude prenten te zien is. Aan de overzijde van de weg had de postherberg,

want zo werd ze ook wel genoemd, een stal voor dertig paarden. Eerder, in het midden van de eeuw, was Hendrik Heuvels er hospes. Het noemen van zijn naam heeft een bijzondere bedoeling door een nare geschiedenis, waarin hij een rol speelde. Op de regtdag van 29 augustus 1759 beklagden hij en twee anderen zich over “de slechte en ordentelijke huishoudinge” van hun buurman Hendrik Boot, “waardoor ligtelijk ongelukken van Brand als anders” veroorzaakt konden worden. De schout, Aarjen Cuyper, trok er op af en deze deed de huisvrouw Willemijntje “ter harer beterschap” in het Alkmaarse tuchthuis zetten en “besorgde” de man op het Hoornse schip Lycogston, dat naar Batavia voer. In de 17e en 18e eeuw was het de gebruikelijke weg om lastposten kwijt te raken.

In hetzelfde jaar waarin de straks genoemde Joenje zijn consent kreeg, ontving Pieter Modder het voor de tapperij De Roskam. Hendrik Hoedt was markttapper in De Roos en De Knip, sedert hij daarvoor in 1762 een acte van admissie had verkregen. Al deze bedrijven bevonden zich rondom de Paardenmarkt. Slechts De Roos bestaat nog, al is 't ook onder andere naam. Men noemde ze achtereenvolgens De Ooievaar en De Rustende Jager. Het was C. Kriller, die de zaak van 1864 tot 1890 exploiteerde, die de laatste - nog altijd gebruikelijke - naam gaf. Na Kriller kwam Dekker en achtereenvolgens Dirk Rus, Jan Beeldman, Jacob Schuyt en zijn zoon Niek. Met hem hebben we de naoorlogse jaren bereikt. Tot ongeveer 1920 stond er nog een café waar nu masseur Coenen woont (Duinweg 47). De naam Hoedt, ook wel Hoed gespeld, komt nu in het dorp niet meer voor. Daarentegen des te meer in Alkmaar. In de 18e eeuw was het een notabel Schoorls geslacht, wat b.v. tot uiting kwam in de aanwijzing van Pieter Hoed tot schepen van 1810 tot '13. Groet had in de Franse tijd het koffiehuis Spinrag. In de negentiende eeuw vonden we er De Staande Leeuw - de voorstelling ontleend aan

1908, 'De Rustende Jager', Heereweg 18, met het gezin Dirk Rus

± 1930, 'De Staande Leeuw, Heereweg 275 te Groet

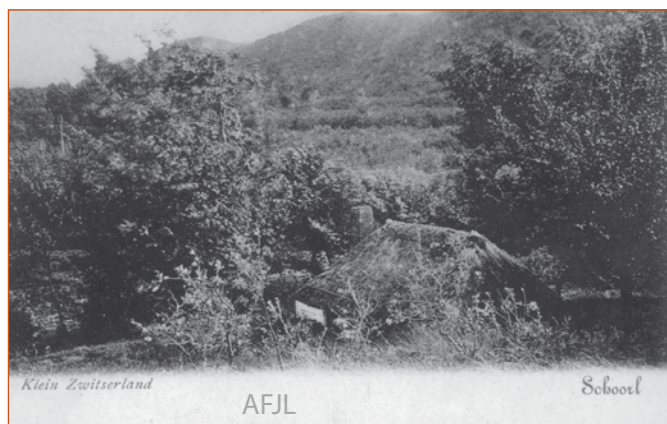

± 19205 café van Willem Wognum

het wapen van Brederode -, de Eenhoorn en het café Keuris. In Camperduin kende men het koffiehuis van Jorissen, in later tijd voortgezet door, Vriendjes, Wognum en nog later door Minkema. Deze laatste bouwde een nieuw en fraai hotel (zie pag. 19). Daar de Duitsers de toren in de Tweede Wereldoorlog als basis voor luchtafweergeschut gebruikten, bombardeerde de Engelse R.A.F. het gebouw, dat grotendeels werd verwoest. Het werd door de Duitsers verder afgebroken en na de oorlog niet meer opgebouwd. Hoewel geen herberg of logement moeten toch in dit hoofdstuk een tweetal bouwsels vermeld worden, die hier eerder dan in een ander hoofdstuk zijn onder te brengen. De grote armoede waarover al vaker is gerept deed tal van dorpelingen in plaggenhutten wonen. Op verschillende plaatsen in het dorp trof men die aan, o.a. achter de Hervormde kerk en tegen de duinrand. Een der laatsten stond aan de Klimweg en werd bewoond door de familie De Jager. Niet te verwarren met de bekende hut van Teun de jager, die Hildebrand ons in de Camera Obscura beschrijft, maar die uitsluitend op de fantasie van de schrijver berust.

± 1900, huisje van de familie De Jager onder aan de Klimweg

± 1900, huisje in 'Klein Zwitserland', het gebiedje tussen Duinweg en Bergpad

Mevrouw Kok-de Jager, die in 1910 overleed, bracht in de genoemde hut haar kinderjaren door. De hut, uit plaggen opgetrokken, had in het midden een brandkuil met daarboven een gat waardoor de rook ontsnappen kon. Een foto van de door H. Selhorst getekende hut bevindt zich in de burgemeesterskamer van het Gemeentehuis.

Het oudste woonhuis ter plaatse is Het Seepaert van 1646, staande aan de Laan, nu Laanweg, in de buurtschap Buytenduin. In 1768 werd het perceel voor f 90,- aan Jan Schaap verkocht. We zouden nu heel wat meer guldentjes moeten neertellen door de waardevermindering van het geld.

Het zal de lezer misschien verbazen, dat zo'n klein dorp zoveel herbergen had. Ten dele is dit te verklaren uit de vele markten; het begrip markttapperij is U natuurlijk al opgevallen. Maar de schrikbarende armoede speelde natuurlijk ook mee. Armoede brengt vaak drankmisbruik met zich mee en dat zal hier zeker ook het geval zijn geweest.

9. Het onderwijs

In de Middeleeuwen was het onderwijs geheel in handen van de kerk, in die dagen de Rooms-Katholieke. (38) Het werd gegeven aan klooster- en parochiescholen. Daar er bij ons geen klooster was, moest men óf naar een der Alkmaarse conventen óf -wat waarschijnlijk heel wat beter was- naar de beroemde Benedictijnerabdij van Egmond. De parochiescholen werden door de graaf of de ambachtsheer en in de late Middeleeuwen door het stedelijk- of dorpsbestuur gesticht. Deze besturen bezaten dan het z.g. schoolrecht. Alkmaar kreeg dit in de veertiende eeuw en we mogen dus aannemen, dat de Schoorlse ambachtsheer het niet veel later zal hebben ontvangen. Men sprak toen niet meer van parochieschool, maar van grote school. Het ambt van schoolmeester werd, zonder rekening te houden met iemands kennis, aan de meest biedende verpacht. Teneinde de meester in de gelegenheid te stellen de betaalde pachtsom terug te verdienen betaalden de ouders der leerlingen schoolgeld aan de onderwijzer. Er waren echter ook wel knappe koppen onder de schoolmeesters. Denken we maar aan Murmellius, eerst in Deventer schoolmeester en later - in 1513- rector van de latijnse school in Alkmaar. Bij hem ging onze wereldberoemde plaatsgenoot Jan van Scorel in de leer. Mensen als de humanist Murmellius en zijn nog bekendere tijdgenoot Erasmus trokken fel van leer tegen de kloosterscholen, wier meesters zij van kortzichtigheid en domheid betichtten. Geheel in dezelfde lijn ligt de gedachtengang der hervormden, die bovendien in de school het middel zagen tot verbreiding hunner ideeën. Vandaar dat de schoolmeester van na de hervorming, of reformatie, boven alles zuiver in de Calvinistische leer moest zijn. (25) Immers hij moest de catechismus onderwijzen, het hoofdvak van de school. Ook het Onze Vader en de twaalf artikelen des geloofs en de tien geboden hoorden tot de leerstof. Het door de Staten-Generaal vastgestelde schoolreglement stelde deze zaken dan ook voorop. Verder moest meester vaardig zijn in het schrijven -en we hoeven de produkten der 17e-eeuwse meesters maar vluchtig te bekijken om te zien wat een kunstenaars zij hierin waren - in het zingen van de psalmen Davids en heel mooi was het als hij ook nog een beetje rekenen kon.

Hoe zo'n school er uit zag kunnen we kort bij zien, nl. op een prachtige gevelsteen in het voormalig weeshuis te Enkhuizen in de Westerstraat. Wat we er niet op zien zijn de plak en de roede, tuchtmiddelen die de meester danig hanteerde. Evenmin kunnen we leerboekjes: het Haneboek, Celliers Trap der Jeugd of Niervaert's Letterkonst afgebeeld vinden. De rekenmethode

van Bartjens staat misschien op de boekenplank, al is ze niet te onderscheiden. Het schamele pak van meester duidt op zijn armoede. Hij moest er dan ook allerlei bijbaantjes voor opzoeken om in leven te kunnen blijven.

In de 18e-eeuw veranderde niet veel aan het dorpsonderwijs. Hoogstens zal, in overeenstemming met de geest van de tijd, de ruwe toon van de meester uit de voorgaande eeuw plaats maken voor de quasi deftigheid van de pruiKentijd.

We zijn nu aangekomen op een tijdstip, waarover ons van Schoorl en Groet meer concrete gegevens ter beschikking staan. Ook in Camp is in die dagen een school en tot in de 20e eeuw één in Schoorl. Dit blijkt uit het feit, dat in 1752 na het overlijden van de Schoorlse meester (37) Cornelis Bakker benoemd werd Jan Molenaar, tot dusver schoolmeester te Camp. De benoeming gebeurde door de schout, burgemeesteren en schepenen, nadat dezen aan de ambachtsheer een tweetal hadden voorgedragen. De ambachtsheer gaf toestemming hieruit een keuze te doen en zo werd Molenaar schoolmeester, koster en voorzanger.

Het schoolreglement bevatte de volgende bepalingen: meester moet schoolhouden van 8 tot 11 en van 1 tot 4, 's zaterdags van 8 tot 11 en van 1 tot 3; als meester verhinderd zal zijn les te geven moet hij toestemming verzoeken aan schout en schepenen; de kinderen moeten voor- en namiddag tweemaal door hem overhoord worden en zij, die schrijven, elke schooltijd een schrift schrijven en het gecorrigeerde verbeteren; de kinderen, die "bequaam werden" (wat meer hadden geleerd), zullen eens per week een "zondag" of vraag uit de catechismus en de gebeden leren; meester is verplicht zijn leerlingen "in alle burgerlijke sedigheid te onderwijzen"; wie van hem stuurmanschap of Italiaans boekhouden wil leren moet wekelijks twee stuivers extra betalen; meester moet avondschoon houden van St. Catrijns- tot Vrouwendag, dat is van 26 november tot 2 februari; hiervoor moet twee stuivers extra worden betaald; kinderen, die bij hem in de kost zijn, mag hij niet voortrekken; voor "onderleren" (=bijwerken) van zijn leerlingen zal hij voor ieder kind drie stuivers extra per drie maanden krijgen; armen en onvermogenen genieten dit extra onderwijs gratis; meester moet in de kerk lezen, voorzingen en de kaarsen opsteken; vóór en na de preek moet hij tweemaal de klok luiden, ook bij de catechisatie en zovaak het hem verder gelast zal worden; hij houdt toezicht op de klok en windt het uurwerk op.

Al deze bezigheden, los van zijn meesterschap, brachten hem geen cent op. Dat is wel het geval met het "overluyen" van gestorvenen, waarvoor hij zes stuivers in rekening mocht brengen. De kerk

ontving ook nog eens zes stuivers. Buitenlui betalen dubbel tarief. Voor dit "overluyen" of beluiden mocht hij de hulp van een der burens van de gestorvene inroepen. Eenmaal per jaar moest hij zijn inkomsten uit deze bron aan schout, burgemeesteren en schepenen verantwoorden. Voor het "toeleggen van graven" ontving meester twaalf stuivers en de kerk f 1,-.

Na kerktijd was de onderwijzer verplicht 's zondagsmiddags in de school, die tevens pastorie was, voor het aanleggen van een vuur ten dienste van de kerkgangers te zorgen.

Voor al zijn werk werd hem een salaris van f 180,- per jaar betaald. Natuurlijk moeten we rekening houden met een zeer belangrijke waardedaling van het geld sinds de 18e eeuw. Maar dan nog is dit salaris zeer gering te noemen. De beëindiging van het stadhoudersbestuur in 1795 zou ook in het onderwijs grote veranderingen gaan brengen. In het volgende jaar werden alle plaatselijke en gewestelijke schoolreglementen opgeheven. Het onderwijs zou nationaal worden geregeld. Daartoe werd in 1798 een Departement van Nationale Opvoeding in het leven geroepen. Agent, dat is minister, werd Van der Palm. Deze bracht in 1801 de eerste Nederlandse schoolwet tot stand. Het onderwijs werd aan kerkelijke invloed onttrokken. Voor de opleiding der onderwijzers werden kweekscholen gesticht. Naast het openbare - dat is het door de overheid verzorgde - onderwijs mogen particulieren bijzondere scholen stichten, mits de onderwijzers aan de gestelde eisen voldeden en het gemeentebestuur geen bezwaar maakte.

In 1810 was D. Nierop meester in Schoorl en D. Greeuw in Groet. De laatste moest ook de kinderen van Hargen en Camp onderwijzen tegen een extra vergoeding van f 10,- 'sjaars. Na de bevrijding in 1813 was Nierop overleden en vervangen door Jan Muntjeweff. In 1819 werd aan Greeuw een toelage van f 75,- uitgekeerd, (16) onder voorwaarde, dat hij het baardscheren zal laten "temeer daar zulks een groot gedeelte van het Bestaan der Chirurgijn van Groedt uitmaakt".

De armoede der gemeente noopte het bestuur zich tot de koning te wenden om van hem een toelage voor de schoolmeesters te krijgen. Men was zich bewust, dat de salarissen te laag waren, maar was niet in staat meer te betalen. Muntjeweff verdiende f 200,- en Greeuw f 125,-. De koning verklaarde zich bereid gedurende vijf jaar aan de onderwijzer van Schoorl f 250,- "toe te leggen" en aan die van Groet f 150,-. Aan onvermogenen kinderen moest voor f 2,50 per jaar les worden gegeven. De schoolbehoefte zouden door de onderwijzer worden verstrekt maar bleven zijn eigendom.

Sinds de Engelse geneesheer Jenner in het einde der 18e-eeuw de koepokinenting of vaccinatie had uitgevonden, was op de Nederlandse scholen het bewijs te zijn ingeënt verplicht gesteld. In 1922 is de verplichting opgeheven omdat zich toen nog al wat gevallen van dodelijke hersenziekte voordeden, die men aan de vaccinatie toeschreef. Ook in de gemeenten Schoorl en Groet was sedert 1823 inenting verplicht.

In 1824 bleek het schoolgebouw in Groet in dusdanige staat, dat reparatie f 2.000,- zou kosten, wat de gemeente niet kon opbrengen. Men kon de predikantswoning kopen voor f 600,-, waarbij dan nog f 1.000,- zou komen voor inrichting van een 'schoolvertrek' De koop ging door, maar een beroep op de koning voor geldelijke hulp had geen succes. Men leende daarom f 400,- à 5 pCt, af te lossen over vijf en zes jaar, daar Schoorl en Groet gezamenlijk de kosten droegen. De school in Schoorl was voor f 800,- op te knappen. Men besloot echter in 1826 tot de bouw van een nieuwe school, die ongeveer f 3.000,- moest kosten. Gedeputeerde Staten bleken bereid de helft op zich te nemen. Voor de rest zou de gemeente zorgen door de verkoop van enige huizen en landerijen.

Op woensdag 30 september 1829 was het zover en kon de nieuwe school in gebruik worden genomen. De oude stond tegenover de Paardenmarkt, de nieuwe tegenover de Roode Leeuw op de hoek van de Duinvoetweg. Ze begon met 86 leerlingen. Toen burgemeester J. Peeck, de plaatselijke predikant ds. Hupkens en pastoor P. v. Dijk aan de school verschenen werden ze met feestgezang verwelkomd.

de nieuwe school hoek Duinvoetweg en Duinweg

Tekenend voor de tijd is de rede van de burgemeester, waarin hij aanspoort "onze jeugdige natuurgelovigen te vormen tot gelukkige mensen, nuttige leden der maatschappij en vooral verlichte en gemoedelijke Christenen". Ook ds. Hupkens en de onderwijzer spraken en tot slot bedankte één der kinderen. Het verslag van

deze gebeurtenis verhaalt, dat "de kinderen eenvoudig doch gul onthaald werden door het schenken van krentenbroodjes". Het gebouw bleef tot 1940 in gebruik, toen het vervangen werd door het tegenwoordige met drie lokalen. In 1953 werd een vierde lokaliteit er aan toegevoegd.

De verbouwde domineeswoning in Groet zou tot 1867 dienst moeten doen, toen ook daar een nieuwe school kwam. Ze werd in 1949 vervangen door de tegenwoordige.

Uit een verzoek aan koning Willem I om voortzetting van de toelage aan de 'schoolonderwijzer' van f 200,- blijkt "de minvermogende en behoeftige Staat der ingezetenen harer nog

bouwtekening door architecten Zuurbier en Selhorst van een drieklassige school aan de Molenweg, 1940, (collectie Joop en Tini Muelink)

vierklassige openbare school aan de Molenweg

geen 700 zielen tellende gemeente". Deze bede om hulp was van oktober 1831 en betreft alleen Schoorl. Ze werd ingewilligd en ook in 1836 opnieuw voor vijf jaar verlengd.

De al eerder genoemde Muntjewerff werd in 1844 gepensioneerd. Zijn pensioen bedroeg f 100,- per jaar. Zijn opvolger G. Selhorst kreeg f 200,- salaris, dat was f 100,- minder dan zijn voorganger, maar ook vrij wonen en een groentetuin. In 1858 verdiende dezelfde G. Selhorst f 425,- 'schoon' en de Groeter K. Schipper f 561,75.

In 1868 waren op de beide openbare scholen samen 75 kinderen. Vier jaar later werd de jaarwedde der hoofdonderwijzers - door de vermeerdering van het aantal leerlingen had men in Schoorl ook een hulponderwijzer moeten aanstellen - gebracht op f 700,-. Naar het oordeel van de schoolopziener was het schoollokaal in Schoorl in 1872 voor de, dan inmiddels tot 86 kinderen gegroeide schoolbevolking, bijna een vierde te klein. Burgemeester en wethouders voldeden aan het verzoek en breidden het lokaal uit.

Groeter school aan het schoolpad

Maar voordat dit gebeuren ging moest de schoolopziener eerst met afkeuring van het gehele gebouw dreigen. Pas toen zwichtte men.

Daartoe eveneens door de schoolopziener gedwongen werd in 1875 het salaris van de hoofdonderwijzers bepaald op f 800,- en van de kwekeling op f 50,- per jaar. In Groet liep het leerlingenaantal in 1878 op tot 100, waardoor men verplicht werd ook daar een hulponderwijzer te benoemen. De hulponderwijzers zouden nu f 600,- gaan verdienen.

Volgens de nieuwe wet op het Lager Onderwijs moest in 1880 op de L.S. te Schoorl handwerkles worden gegeven. Men droeg dit op aan de vrouw van het schoolhoofd, hoewel zij daarvoor geen akte bezat. De goedkoopste oplossing!

Was de Groeter school in 1867 een tweeklassige, in 1883 werd ze met een lokaal uitgebreid. Daardoor kreeg ze de omvang, die ook de tegenwoordige school bezit.

Hoe vreemd men in de voorgaande eeuw met het gemeentepersoneel omsprong bewijst het volgende. De Schoorlse onderwijzer P. Holkema wilde in het huwelijk treden met de gemeente-vroedvrouw mej. A. Fray. De Raad achtte dit ongewenst "aangezien de vroedvrouw niet alleen tractement uit de gemeentekas geniet, maar ook voor hare diensten belooning van de ingezetenen, en zulks allicht aanleiding zoude kunnen geven tot voorkeur van den onderwijzer in de behandeling van

den eenen leerling boven den anderen". Terecht werden de heren door Gedeputeerde Staten tot de orde geroepen met de mededeling dat zij hierin niet bevoegd waren. Zo konden de geliefden dus trouwen, zonder dat dit ontslag voor één van beiden tot gevolg had. Dit drama speelde zich af in 1888. Lang heeft het echtpaar niet van de overwinning mogen genieten, want de echtgenoot stierf reeds in 1891. Conform de eerder aangehaalde wet op het L.O. werd van 1 januari 1891 af voor het eerste schoolgaande kind 20 cent per maand schoolgeld gevraagd, voor het tweede 10 cent en voor elk volgend 5 cent. Minvermogenen betaalden de helft en kinderen van bedelden en onvermogenen waren vrij. In 1896 werd bepaald, dat zij die westelijk van J. Louter wonen -vroeger huize "De blauwe druif"- hun kinderen in Groet ter school moesten sturen en wie oostelijk wone in Schoorl. Daardoor kon vermeden worden, dat er in Groet een onderwijzer bij zou moeten komen.

De onderwijzeres in Groet nam sinds 1900 het handwerkonderwijs aldaar op zich en ontving daarvoor het kapitale bedrag van f 50,- per jaar.

Een ander staaltje van gulheid der vroede vaderen was het volgende. Op 7 februari 1901 trouwde koningin Wilhelmina met Prins Hendrik van Mecklenburg-Schwerin. Voor de kinderen van Schoorl trok de Raad 10 cent per kind uit voor een feestje, voor Groet 5 cent. Maar omdat het hoofd der school in Groet diezelfde dag verjaarde en gewoon was de kinderen te tracteren mocht hij meebetalen en kon de gemeente met minder toe! Voor Groet was men vaker zo royaal geweest: in 1856 legde men 't hoofd de verplichting op f 100,- per jaar aan de weduwe van zijn voorganger te betalen.

De wet van 16 november 1900 voerde de leerplicht in en stelde de instelling van een commissie tot wering van schoolverzuim verplicht.

Daar de salarissen der onderwijzers beneden het minimum van de wet op het L.O. lagen -ze waren in de voorgaande jaren weer eens een keer verlaagd - moesten ze in 1901 worden verhoogd tot f 900,- voor het hoofd en f 600,- voor een onderwijzer. De burgemeester en de secretaris der gemeente brachten het toen niet verder dan f 500,-, waarbij ik graag in aanmerking neem, dat het eerste ambt in die dagen nog ten dele een erebaantje was voor welgestelden. Nadat in 1902 een request aan de koningin tot ontheffing afgewezen was begon men met herhalingsonderwijs voor hen, die het gewone lager onderwijs hadden genoten. Jongens zouden op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag van november tot februari les krijgen van zes tot half negen, meisjes zestien keer op woensdag en zestien keer op zaterdag, telkens van twee tot vijf uur. De leerstof was over twee jaar verdeeld en omvatte bij

de jongens nederlands, rekenen, land- en tuinbouwkunde en tekenen, bij de meisjes nederlands, rekenen, kennis der natuur en nuttige handwerken. Scholieren in Schoorl mogen van de eerste maandag in juli tot en met de zesde week daaraanvolgende vrij van school voor veldarbeid. In Groet mogen ze zes weken voor de laatste maandag in juli vrij nemen.

Na vele jaren zich fel te hebben verzet tegen de verplichting gymnastiekonderwijs te doen geven aan de leerlingen der lagere scholen, moest de Raad in oktober 1909 eindelijk door de knieën. Een overdekte ruimte bestond er toen nog niet voor.

Op 15 januari 1915 werd in Catrijp een R.K. Lagere School geopend met 83 leerlingen. De openbare school in Schoorl zag daardoor haar aantal leerlingen teruglopen tot 77 en die van Groet zelfs tot 53. Daardoor werd één onderwijzer in Groet overbodig en deze kreeg dan ook per 1 mei eervol ontslag. Een andere reden voor ontslag kan het huwelijk zijn.

Ook in de Schoorlse Raad waren tegenstanders van de gehuwde onderwijzeres.

R.K. school te Catrijp

Toch benoemde de gemeenteraad in 1921 een getrouwde dame tot onderwijzeres te Groet.

De Tweede Wereldoorlog en de daarmee gepaard gaande mobilisatie bracht evenals elders ook hier stagnatie in het onderwijs. Daar de schoolgebouwen door militairen in beslag werden genomen moesten noodscholen worden gebruikt. In Groet was dat de Ned. Herv. kerk, in Schoorl de voormalige openbare lagere school in Schoorldam, aan de overzijde van het Kanaal.

Ondanks de oorlogstoestand kwam in 1940 de openbare lagere school in Schoorl in het bezit van een nieuw schoolgebouw aan

de Molenweg. De Groeter openbare school bleek na de bezetting onbruikbaar geworden. Tijdelijk voorzag men in de nood door de aankoop van een barak uit de oorlogsbuit. In 1949 kwam, zoals reeds gezegd, een nieuw schoolgebouw tot stand. De barak kon onmiddellijk weer dienst doen als kleuterschool, ten behoeve van de in 1946 opgerichte stichting "Onze kleuterschool voor Schoorl en Groet". Daarmee zijn we op een geheel nieuw terrein aangekomen: het kleuteronderwijs. Zoals gezegd was de Schoorlse kleuterschool een particuliere onderneming, die in de

meester Bant en juf Arpeau geven les in het N.H. kerkje te Groet

barak achter slagerij Kuyper onderwijs deed geven. In Catrijp ontstond in dezelfde tijd een R.K. kleuterschool, gevestigd in het Verenigingsgebouw aldaar. Na de totstandkoming van de wet op het kleuteronderwijs van 1956 gingen de scholen van de stichting in handen der gemeente over. Dit had tengevolge, dat de outillage in Schoorl aanmerkelijk werd verbeterd. De R.K. kleuterschool in Catrijp kreeg in 1962 een nieuw gebouw.

We moeten nog wijzen op enige belangrijke aanvullingen of verbeteringen in het plaatselijk openbaar onderwijs. Onder

het burgemeesterschap van Baron Von Fridagh werd aan de Smeerlaan een gymnastiekgebouw opgericht.

In 1950 werd begonnen, in samenwerking met enige andere gemeenten, aan volledige schooltandverzorging. Deze vond plaats in een z.g. „dentalcar”. In 1959 staakte men hiermee, daar zich verschillende moeilijkheden voordeden. In 1962 werd opnieuw begonnen, maar nu met een verwijzingsdienst: Deze onderzoekt alleen en geeft de patiëntjes, indien nodig, door aan de eigen tandarts. Sinds het najaar van 1956 doet men ook aan schoolzwemmen, terwijl sedert 1962 de schoolmelkvoorziening is ingevoerd. We zien, dat er sinds de Middeleeuwen heel veel veranderd is. Het onderwijs is niet alleen sterk verbeterd, maar ook gemeengoed geworden voor een steeds groeiende bevolking. Werd in 1947 de 3.000ste inwoner geboren, in oktober 1963 telde de gemeente 3.964 inwoners, waarvan 1891 mannen en 2073 vrouwen. Deze groei stelt aan al onze lagere scholen steeds grotere eisen.

R.K. kleuterschool 'De Poppenkraam', in het Jan van Scorelepark

*gymnastiekgebouw aan de Smeerlaan
(collectie Regionaal Archief Alkmaar)*

10. Verbindingen met de omgeving

Camp, Hargen, Groet, Schoorl en Aagtdorp waren tegen de duinen aangebouwd en konden alleen langs zandwegen worden bereikt. De naam Zandstraat, die tot in de vorige eeuw nog gegeven werd aan de Heereweg van het noorden af tot de Schoorlse buurt, herinnerde nog daaraan.

Schoorldam en Hargen waren doormiddel van een veer of snip met Alkmaar verbonden. De vergunning van het veer van 1738 leert ons, dat burgemeesters en (25) schepenen van Schoorl en Camp één beurtschipper op Alkmaar aanstelden, die met uitsluiting van ieder ander een beurtdienst mocht onderhouden. In de kaas- en zaadtijd moest hij 's vrijdags vroegtijdig afvaren om bijtijds in Alkmaar ligplaats te kunnen nemen bij de Koornmarkt. 's Zaterdags lag de snip aan de Voordam in de kaasstad. Van 23 september tot 20 maart was hij daar tot twaalf uur te vinden, in de rest van het jaar tot één uur. Meegegeven "dorps- en andere brieven" moesten uiterlijk zaterdagavond besteld zijn. Het veer werd telkens voor twee jaar verpacht. De beurtschepen bevoeren o.a. de Rekere of Rekele, volgens Beekman "een in gewone tijden waarschijnlijk weinig betekende geul, die door een moerassige met riet en biezen bezette laagte kronkelde". Ze mondde uit in het Zijpe tot ongeveer 1288, toen de Rekerdam bij Krabbendam de toegang afsloot. Een klein gedeelte van de Rekere bij Alkmaar, nl. de begrenzing van de Huiswaarder- en Oosterwezerpolder, is nog over. De rest is vergraven in het Noordhollandse kanaal. In de nieuwe tijd was de naam Alkmaarder trekvaart meer in zwang.

Hargen had een verbinding met de Alkmaarse trekvaart door de Hargerzandvaart. Op de kaart van Joost Jansz. van 1575 komt westelijk van de Rekere een ander water voor: de nieuwe vaert 'na' Alkmaer "van Crabbendam tot Scoreldam", uitmondend in de Zijperboezem. Deze werd sinds de 16e eeuw 't meest gebruikt. In 1825 werd het reeds genoemde Noordhollandse kanaal gegraven.

Langs de vaarten liep een zandweg, die 's zomers onbegaanbaar was door het mulle zand en 's winters door de modder. Niet veel beter was het gesteld met de weg naar Bergen en Alkmaar. Bestaat was (43) de "buurt onder straat", het gedeelte van de tegenwoordige Heren- en Duinweg van de Zandweg tot wat nu de Bosmansweg heet.

(16) Langs deze weinig ideale route werd van 1 juli 1848 af viermaal in de week, en wel "maandags, donderdags en Saturdays" een postbode uitgezonden om brieven te bezorgen en te halen tegen een jaarlijkse beloning uit de gemeentekas van f 50,-.

de Laanweg, een zandpad met aan beide zijden een beek, J.A. Crecent (collectie Regionaal Archief Alkmaar)

Op 15 juli 1857 kwam bij het gemeentebestuur een verzoek binnen van de Heer Revius te "Graven Hage" om bekend te worden gemaakt met de plaatselijke belangen omdat hij "een ijzeren spoorweg wil daarstellen" van Haarlem tot Nieuwediep en gaande door de duinen. Burgemeester en wethouders voelden daar wel voor en droomden al van haltes in Schoorl en Groet. Maar het bleef bij plannen. In 1862 kwam een schrijven van B. en W. van Alkmaar, waarin adhaesie gevraagd werd voor een adres, waarin werd gepleit voor een spoorweg langs de westzijde van het Noordhollandse kanaal, zonder aftakking naar Schoorl. Daar voelde onze gemeenteraad uiteraard niets voor. In het jaar van de Frans-Duitse oorlog, 1870, kwamen B. en W. met het voorstel over te gaan tot het bestraten van de Heereweg - de naam Duinweg bestond toen nog niet - van Camperduin tot Bergen; het bestraten van een deel van de Voorweg, het begrinden van de Damweg, aansluitend op de inmiddels begrinde weg langs het Noordhollands kanaal en tot slot het begrinden van de Breelaan en de Teuglaan. De gemeente Schoorl en het bestuur van de polders en ingepolderde landen zouden samen de kosten dragen en de provincie een flinke subsidie geven. In het volgende jaar kreeg alles zijn beslag. Nu werd het mogelijk een vrachtwagendienst te openen tussen

Schoorl en Alkmaar. In 1879 werd ze door Jacob Blom Jzn begonnen op dinsdag en zaterdag. Men vertrok om 7 uur uit Schoorl en 's middags om twee uur uit Alkmaar. In het begin van de negentiende eeuw hadden we drie bodediensten, nl. van Breed, Bakker Sr. en N. Schuyt. Alleen de laatste is nog in leven.

bodedienst van Cor Bakker, Heereweg 74

Door deze activiteiten zou men de indruk krijgen, dat heel Schoorl zich uitbundig verheugde over de steenstraat naar Bergen. Maar niets was minder waar. Uit de rede van burgemeester Peeck in de Raadszitting van 28 februari 1917 horen we hoe hij de oppositie hekelt tegen de door zijn vader gewilde straatweg van 1871. Eén der raadsleden bestond het toen zelfs te beweren: „Men had het steeds zonder straat gedaan en de neringdoenden zouden schade ondervinden van de venters, die met wagens uit de stad zouden komen.” Was er van de mooie plannen van de Haagse heer Revius niets terecht gekomen, niet veel beter lot had het voorstel van Jan Holland te Amsterdam, in 1881 geopperd, waarin hij concessie verzocht voor een stoomtram Camperduin-Bergen. Het was de bedoeling dit lijntje aan te sluiten op trammetjes naar Alkmaar, en de Egmond. De gemeenteraad vond de straatweg te smal en te bochtig en was dus niet bereid de gevraagde concessie te verlenen.

Alkmaar Packet passeert de vlotbrug van Schoorldam

Geen stoomtram derhalve, maar wel stoomboten in het Noordhollands kanaal. Een gedeelte van het huis van de Weduwe H. Schenk werd in datzelfde jaar, 1881, in gebruik genomen als wachtkamer voor ingezetenen van Schoorl bij aankomst en vertrek van stoomboten. Het huis stond aan de Jacob Klaassensluis, de zuidelijke sluis van de Zijpen. Met de wegen in het dorp bleef het treurig gesteld. De bewoners van het Onderwegje klaagden in 1894 over de slechte staat waarin zich de weg bevond. Burgemeester en wethouders gaven hun de raad er zelf puin heen te brengen. De gemeente en de vereniging van polders zouden dan “bij tijd en wijlen” de kosten ervan op zich nemen. Een schrale troost! Wel besloot men in 1901, in samenwerking met de gemeente Bergen, een verbindingsweg aan te leggen tussen de Oudburgerpolder onder Bergen en de Aagtdorper polder onder Schoorl. Jarenlang onderhandelde men met de Noorderstoomtram-

de Noorderstoomtram voor station Schoorl richting Warmenhuizen

maatschappij eer men er zeker van was, dat Schoorl in de tramlijn naar Warmenhuizen en Schagen zou worden opgenomen. Om de kans te vergroten nam men reeds in 1900 deel in het aandelenkapitaal der maatschappij; maar pas in 1911 kreeg men zekerheid dat het zijlijntje naar Schoorl inderdaad zou worden aangelegd en door de H.Y.S.M. in exploitatie zou worden genomen. Het werd 29 augustus 1913 eer de feestelijke opening kon plaats vinden. Hoe griezelig bang men toen nog was merken we aan het voorschrift, dat bij de kruising met de Laanweg een man met een rode vlag voor de lokomotief moest uitlopen. De snelheid op deze onbewaakte overweg mocht niet meer dan 5½ km per uur bedragen.

Ook auto's en motorfietsen mochten naar het oordeel der vroede vaderen ook wel wat minder vaart maken: „het was gevaarlijk en de wandelaars konden vaak uit hun ogen niet zien van het stof”. En dat bij een maximum snelheid, volgens plaatselijke verordening, van 15 k.m. per uur.

en toch ging het soms helemaal fout bij de spoorwegovergang

Daar de Raad uit financiële overwegingen geen medewerking verlenen wilde aan de verbetering van de weg Bergen-Camperduin, besloot burgemeester Peeck het werk uit eigen middelen te doen uitvoeren. De Raad vond het prachtig! In 1923 werd de weg tot 4½ meter verbreed. In 1925 besloot de Raad enige bestaande wegen te herdopen; zo ontstonden de namen Burgemeester Peecklaan, Slotlaan en Raadhuisplein.

Na 1921 waren we een busdienst op Alkmaar rijk, geëxploiteerd door De Jong en Glas en een dienst Camperduin-Alkmaar, tot 1928 onderhouden door Van Mullem. In het oorlogsjaar 1940 werd de zaak van De Jong en Glas overgenomen door de N.H.A.D.O. Mooy uit Zijdewind onderhield een dienst met een 'gastenbus' uit Zijdewind over 't Waarland, Oudkarspel, Warmenhuizen, Schoorl. Het bovengenoemd trammetje stond in de oorlogsjaren op de nominatie om te verdwijnen. Het rekte zijn kwijnend bestaan tot 1947. Sindsdien wordt het uitsluitend voor vrachtvervoer gebruikt, vooral voor de koolveiling in Warmenhuizen. Maar ook van deze dienst zijn de dagen geteld.

Toen het personentrammetje verdwenen was heeft nog een korte tijd een busdienst gelopen van het station Schoorl naar Alkmaar langs het Noordhollands kanaal. Deze bleek geen levensvatbaarheid te hebben.

Zijdelings met het verkeer heeft ook de post te maken. Er bestond al enige tijd een postkantoor in Schoorl, maar burgemeester en wethouders achtten voor Schoorl zelf zo'n kantoor erg nodig, vooral nu het vreemdelingenverkeer steeds toenam. Daarom verzochten zij overplaatsing van het kantoor te Schoorl naar Schoorl. Het bestuur der posterijen wees het verzoek af, maar stelde wel de instelling van een kantoor te Schoorl in uitzicht. Als posthouder werd aangewezen F. Stenneberg, die van de gemeente een salaris van f 50,- per jaar ontving. Stenneberg kocht van de gemeente een stuk bosgrond, waarop hij voor eigen rekening in 1909 een huis met kantoor liet bouwen. Het tegenwoordige postkantoor staat op Duinweg. Tegelijk werd de gemeente aangesloten op het telefoonnet. Deze gebeurtenissen vonden plaats in 1908. Het hulppostkantoor in Groet kwam tot stand door een handtekeningactie van de bevolking.

*postkantoor Duinweg 13 met:
Gijs Houter, Siemen Wognum, Tinus Praat,
Albertus v.d. Burg, Willem Mol, Piet Praat
voor: Tinus Dongelmans*

Frans Stennebergen zijn vrouw voor hun postkantoor aan het Raadhuisplein (Laanweg 2)

links het hulppostkantoor van Piet Praat, Heereweg 264

11. Eigenaardige verordeningen uit vroeger en later tijd

In 1758 besloot men voor het eerst “wegens de vele dieverijen en landloperijen” een dienaar (= veldwachter) aan te stellen voor de dorpen Schoorl en Groet samen. (37) Henrick Aalberts van Bregtdorp, de benoemde, moest van de gereformeerde religie zijn en van ordentelijk gedrag. Zijn uitrusting bestond alleen uit een zijdgeweer en twee zakpistolen. Uniform was er nog niet bij. De veldwachter moest zelf zijn loon ophalen- f 120,- per jaar- dat over de dorpelingen omgeslagen werd. Als hij om zijn centjes kwam, mocht hij almanakken presenteren. Dat zal wel de befaamde Enkhuizer geweest zijn.

Als Aalberts bij zijn dagelijkse rondgang bedelaars of landlopers ontmoette, moest hij ze verwijderen en, mochten ze terug komen, ze 24 uur aan de kaak stellen. Op markten en kermissen moest hij van twee uur ‘s middags tot vier uur ‘s nachts aanwezig zijn.

In 1759 werd bepaald dat niemand venten mocht of iets ten verkoop aanbieden dan nadat men 10 stuivers ten gunste van de dorpsarmen had betaald. Elke drie dagen was deze premie verschuldigd. Visventers en venters met eetbare waren, evenals Schoorlaars, waren van deze bepaling vrijgesteld.

Onze brave veldwachter kon het na een paar jaar al niet meer af. „Tot meerder securiteit ende gerustheijd” zou voortaan van ‘s avonds 10 tot ‘s morgens drie uur in ieder schependom door twee mannen “van behoorlijke ouderdom” met een geweer gewapend wacht worden gelopen. Minstens eenmaal per uur moest het hele schependom rondgegaan worden. Merkte men onraad en was assistentie nodig dan moest iedere “opgeklopte” buur bijspringen.

Evenals nu was, sinds 1765, iedere hondeneigenaar verplicht van juli tot september zijn dieren vast te houden op boete van 42 Kennemer schellingen. Iedereen mocht loslopende honden doden. De tegenwoordige regeling vindt men onder aan dit hoofdstuk.

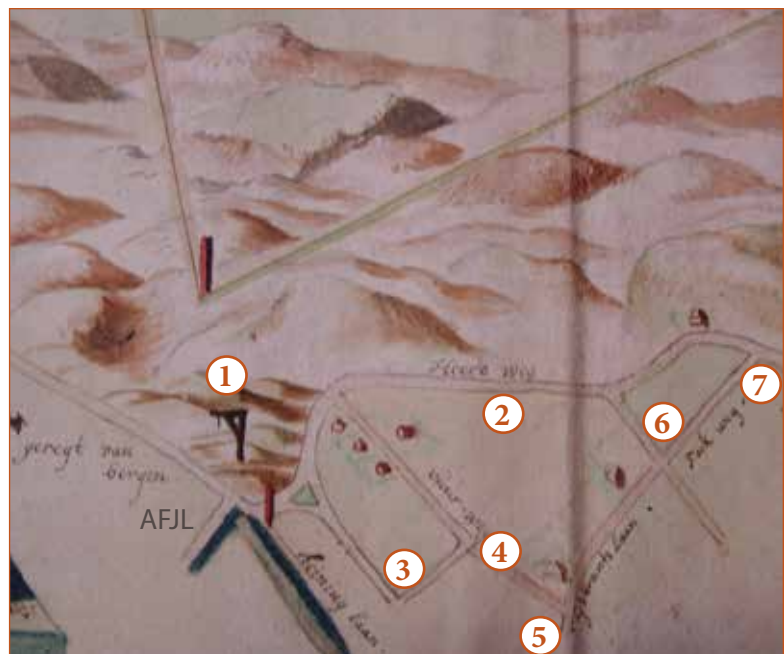
Een nogal zonderlinge bepaling luidde, dat als een bedelaar, of een bedelaarsvrouw in de kraam, kwam te sterven, burgemeesteren en schepenen slechts f 4,- voor de kist betaalden. Wat ze meer kostte moesten de burens uit het schependom maar opbrengen. Deze verordening dateerde oorspronkelijk uit 1653, maar werd in de 18e eeuw opnieuw bevestigd.

Even wonderlijk was het geval met Marijtje Jans, huisvrouw van Jan Schoen, die zich in 1748 ten huize van Joost Barentsz in

de Zandstraat bevond. Daar zij binnen enkele dagen een kind verwachtte en dit financiële lasten voor de gemeente zou geven moest de gemeentebode Barentsz aanzeggen, dat Marijtje binnen 24 uur uit zijn huis had te verdwijnen en de jurisdictie van Schoorl moest verlaten.

Hiervóór was sprake van de kaak, die zich vermoedelijk bij het rechthuisje bevond. In Aagtdorp stond de halve galg, een soort waarschuwbord voor dieven en stropers. Hielp deze niet dan werd de schuldige naar Bergen vervoerd om daar te worden geeseld of gebrandmerkt.

In 1819 komen we een keur tegen, die betrekking heeft op schurftige schapen. (16) Wie dergelijk vee in de gemeente brengt verbeurt f 3,- aan de armenkas en verliest zijn vee. Hetzelfde

*de galg van Bergen 2) Heereweg (Postweg) 3) Poelenburgerlaantje
4) Buurweg (duinweg) 5) Teugelaan 6) Gerbrandslaan
7) Fockweg (Duinweg), detail kaart IJzaak Haringhuysen 1685
(collectie Regionaal Archief Alkmaar)*

gebeurt als men zulk vee dóór de gemeente drijft. Blijkt men zulk ziek vee te bezitten, dan moet de hele kudde binnen drie dagen in een hok worden gedreven en gedood. Ook kan men al het vee uit de gemeente wegvoeren of doen genezen. Bij overtreding volgt verbeurdverklaring der schapen en f 3,- boete voor elk dier.

De schapen mogen niet eerder in de wei teruggebracht worden dan na een bewijs van de keurmeester, dat de dieren genezen of onbesmet zijn. Op aanzegging moet men bij de keurmeesters verschijnen. Onwilligen worden met f 9,- boete gestraft. Van alle boete's krijgt de schout één derde en de aanbrengrer één derde en de armenkas de rest.

Een brandweerverordening van 1823 schreef voor dat door schoorstenen geen balken mochten lopen; dat iedere schoorsteen vier maal per jaar geveegd moest worden (gelukkig hoeven we hen niet te onderhouden, die vandaag met één keer per jaar nog moeite hebben!); bij kunstlicht was dorsen verboden; in timmermanswerkplaatsen, stallen, hooischuren, pakhuizen en zolders was roken slechts toegestaan met een pijp met dop. Wie het eerst de brand ontdekte moest "Brand" roepen en de brandmeester waarschuwen. Als er geen water in de buurt was moesten de twintig naaste burens een tobbe met water klaar zetten. Elke dorpeling was verplicht met een halsjuk en twee emmers naar de brand te snellen. De spuitgasten, die het eerst bij de brand waren zouden een premie van f 6,- krijgen. Omstanders, paarden en wagens konden door de brandmeester gerequireerd worden.

Een heel andere materie werd ter hand genomen toen de vroede vaderen in 1827 bepalingen over het brood in het leven riepen. Daar, volgens hen, de ingezetenen voornamelijk roggebrood aten, eiste dat allereerst voorziening. Een brood moest zes pond en drie ons wegen en 48 cent kosten. Een fijn wit brood, een pond wegend, zou 38 cent mogen kosten. In die tijd deed een liter melk vier cent. Een politieverordening van 1841 bepaalde, dat "op de Teuglaan, behorende tot de buurt Aagtdorp" geen koeien of paarden gehouden mochten worden.

Werd, zoals boven vermeld, in de 18e eeuw iedere bedelaar genadeloos weggejaagd, in 1852 werd men wat soepeler en mocht gedurende die winter 's dinsdags worden gebedeld.

't Weer was zeker al te bar geweest!

Men hield hier erg van de rust, want het was verboden in de Oudejaarsnacht van 1859 op '60 vuurwapens af te schieten. Wij zijn beter aan lawaai gewend of moeten er ons wel bij neer leggen. Denken we alleen maar aan het verfoeilijk doorbreken van de geluidsbarrière.

We slaan weer enige jaren over en komen in 1876. Uit dat jaar is een verordening, die wij mensen van deze tijd belachelijk vinden.

Ze luidde:

Het is verboden met karren, sleden of andere voertuigen, met honden bespannen, te rijden tenzij de honden aan de hand werden geleid (waartoe men dus naast het voertuig moest lopen). De ingezetenen zullen verplicht zijn om "bij het aansteken en branden van enig licht binnenshuis tussen zonsonder en zonsopgang de luiken voor de ramen of glazen hunner woningen, waaronder de glazen deuren, bovenlichten als anderszins in de meest uitgebreide zin, zodanig te sluiten of daarvoor zodanige ondoorschijnende voorwerpen te plaatsen dat deze lichten of derzelver schijnsel bij het gaan langs den openbaren weg niet kunnen gezien worden." Bij overtreding moest f 3,- boete betaald worden. De overweging van de Raad was, dat het verkeer langs de openbare weg met paard en rijtuig na zonsondergang zeer gevaarlijk was. Bezorgdheid voor de esthetische gevoelens der burgerij sprak uit de maatregel van 1881, die voorschreef, dat men binnen een afstand van 10 m van de openbare weg geen kleren te bleken mocht leggen of aan lijnen ophangen.

Rust moest er in het dorp blijven, want de herbergen moesten van 's avonds 10 uur tot 's morgens 6 uur gesloten zijn, aldus artikel 14 van de politieverordening van 1891, zoals reeds in 'n voorgaand hoofdstuk beschreven werd.

Van R.K. zijde werd in 1923 in de Raad voorgesteld een vloekverbod in te voeren, welk voorstel met vijf tegen twee werd verworpen.

GEMEENTE SCHOORL

Houders van honden wordt in herinnering gebracht dat gedurende het tijdvak van 1 november 1964 tot en met 31 maart 1965 zowel overdag als des nachts honden op de openbare weg of op openbare plaatsen aan de band moeten worden gehouden.

Honden, die los op de openbare weg of op openbare plaatsen worden aangetroffen, kunnen door de politie worden opgevangen en afgemaakt, onverminderd de strafrechtelijke gevolgen voor de eigenaren, houders of verzorgers der honden.

12. De zandmennerij

Een typisch, maar ook heel begrijpelijk bedrijf voor Schoorl was de zandmennerij. Mennen betekent vervoeren en betreft in dit geval dus het vervoer van zilverzand uit de duinen. Dit zand werd en wordt gebruikt als metsel-, stop-, schuurzand en voor glasblazerijen en zandsteenfabrieken.

Uit gegevens, berustend op het Rijksarchief blijkt, dat schout en schepenen van Schoorl al sinds 1597 het recht hadden zand uit de voorduinen te halen tegen een vergoeding van f 30,- 's jaars aan de Staten van Holland. In 1617 wendden schout en schepenen zich tot de Rekenkamer van Holland en zijn er dus blijkbaar financiële moeilijkheden geweest. Schoorl en Groet of Groede genoten in die dagen ieder de helft van de inkomsten der mennerij.

In 1629 werd het nodig geacht alles eens precies op papier te zetten. (45) Het “Twaalfde Memoriaelbouck van allerhande saken gedaan in de Camere van rekeningen in Holland van 1625 tot ‘30” bevat het volgende.

“Resolutie nopende de verpachtinge van het recht van des Graefflichheijts sant te mogen voeren en te doen voeren uit de districte van Scorel.

“Op den IXden Juni 1629 es op ernstlich aanhouden ende iterattijf versouck van de gecommiteerden van Scorel geresolveert jegens September toecomende ‘t voorn: Recht van wegen de Graefflichheijts binnen Scorel teverpachten voor den tijd van zeven ende langer jaeren. “Ende dat bij de Graefflichheijt ende die van Scorel dezelve pacht ende die naar de expiratie van dien gemaect zal werden, altijd geprofijteerd sal werden halff ende halff. Waarvan devoors. Gecommiteerden van Scorel, die van de rekeningen ten hoogsten vanwegen haer voorn. dorp hebben bedacht, ende es bij henl. aangenomen enigheconditien te bedencken (ende bij geschrifte te stellen) waerdeur de voors. pacht ten beste zoude mogen werden gebenefiteert ende tot hogen prijse gebracht.”

Hieruit blijkt, dat de zandmennerij verpacht zou worden, waarbij Schoorl en de Graefflichheijt — de laatste in de 17e eeuw vertegenwoordigd door de Hollandse Staten — ieder de helft van die pacht zouden ontvangen. Daarmee was men er nog niet, want Groet bleef ook aanspraak maken op een deel van de

opbrengst. In 1743 liep dit zo hoog, dat de Staten van Holland en West-Friesland beide partijen voor zich daagden op een zitting der Gecommitteerde Raden in Hoorn. Groet eiste daar één achtste deel van de Schoorlse inkomstenhelft voor zich op. Groet kreeg zijn zin, want in 1780 beurde Schoorl f 700,- en Groet f 100, dus nog meer dan het gevraagde.

(1) In de pachtvoorwaarden van 1695 en 1744 werd een nauwkeurige beschrijving gegeven van de zandwagens. De buik moest een lengte hebben van 9 voet en een breedte van 2 voet. De hoogte moest één voet en acht duim zijn. Ze moesten “zijdtladders” en rongen *) hebben. Aldus vertelt ons Schermer in de Schoorlse Courant van 3 februari 1922. Hij toonde ook aan, dat het Hargergat het begin van de zandvaart was, die aan de noordwestzijde van de Slaperdijk loopt tot aan de Hondsbosse vaart. In de tweede helft van de 18e-eeuw was het Hargergat al grotendeels volgestoven en laadde men reeds zand aan de noordzijde van de dijk.

De pachter mocht voor iedere wagen “witsand” zes stuivers aan zijn klanten in rekening brengen, luidden bovengenoemde pachtvoorwaarden. De bewoners van Schoorl mochten als vanouds om niet zand uit de duinen halen.

De pachter moest de duinen goed “afbressen” (op de juiste manier afgraven), het “Santpat” goed onderhouden en de vaart van één roede (10 m) vanaf de brug aan de Slaperdijk, en voor zover de vaart voor zandvervoer wordt gebruikt, op behoorlijke diepte houden.

Om een idee te geven van de pachtsommen, nemen we een paar voorbeelden. In 1744 betaalden de drie gezamenlijke pachters, namelijk de schout, de weduwe van de secretaris en de secretaris in functie, samen 2.400 pond van 10 groten het pond (een groot is een halve stuiver). In toenmalig geld was het dus f 600,-. In 1847 betaalde de Wed. Jac. Peeck f 1.820,-, in 1921 was de portie voor de gemeente f 5.000,-.

Helaas ging dat ten koste van onze mooie duinen. Zo werd in 1937 de hele Hartjesnol te Hargen weggegraven om er het Rokin in Amsterdam mee te kunnen dempen!

Geruggesteund door de officiële Staatse documenten zou men mogen aannemen, dat de wijze van verpachting voor alle tijden verzekerd was. Niets bleek echter minder waar. In 1865 ontstond een geschil met de inspectie der domeinen over de verpachting. De inspectie beweerde, dat zij moest verpachten, de gemeente

tegeltapestry van het Hargergat ± 1720 met rechts een zandboot (particulier bezit)

13. De dorpskorenmolens

daarentegen dat het gezamenlijk moest gebeuren. De Raad wendde zich tot de minister van financiën. Deze besliste dat de Raad bij de verpachting moet worden gehoord en de helft van de pacht som zal krijgen. En zo is het gebeven.

Dagelijks kan men nog de zandauto's langs de Herenweg, de Laanweg en de Damweg naar de steenfabriek horen daveren. Het is te hopen, dat er niet zoveel zand uit de duinen verdwijnt, dat daardoor de veiligheid van ons noorden zou worden bedreigd of het duinlandschap onherstelbaar zou worden geschaad.

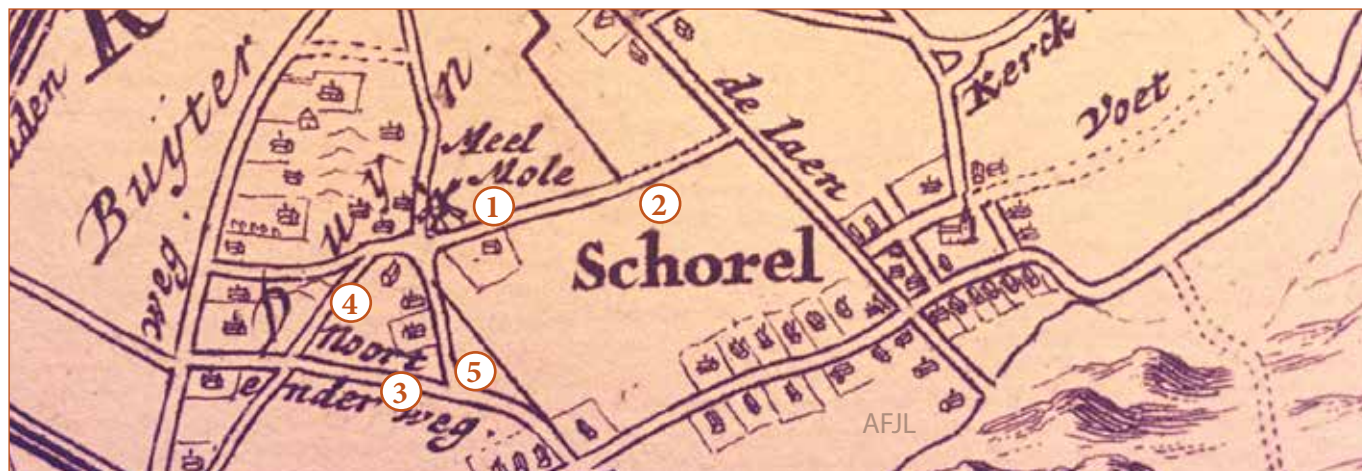
In vroeger dagen werd het zand in karretjes geladen en langs het nog bestaande spoortje naar de Hargervaart gereden. In de eerste twintig jaren van deze eeuw werden de karren nog met de hand volgeladen. Zo'n kar had een bodem van schuin toelopende luiken. Het spoor van het zandgat naar de Hargervaart liep af, zodat wanneer men de wagens bij het zandgat een duw gaf ze met steeds groter vaart op de Hargervaart aanrolden. Daar was een brug over de vaart, waarop de wagens tot stilstand werden gebracht. Dan opende men de bodems van de karren en het zand viel in de er onder liggende schepen. Het was de taak van de remmer van het treintje van wagens te zorgen, dat alles op de juiste wijze geschiedde.

Waren de karren geleegd, dan werden ze door paarden naar het zandgat teruggetrokken. Gelukkig was toen het verkeer nog niet wat het nu is; want de overgang van de Heereweg, die met vaart werd genomen, zou nu heel wat ongelukken zien gebeuren.

Volgens oude kronieken werd de eerste waterwindmolen in 1408 in Schoorl opgesteld. (38) Het was een uitvinding van een timmerman te "Groede". Zijn werk trok zelfs de belangstelling van de heemraden van Delfland, die in 1408 naar Alkmaar reisden om daar de watermolen te zien, waarmee Floris van Alkemade en Jan Grietensz "water hebben uitgeworpen". Grote stenen gevaarten waren het beslist nog niet, want de aannemers accordeerden dat ze de molens weer zouden komen opzetten als ze onverhoopt omwoeien!

Mr. Loosjes verhaalt in "Onze windmolens en hunne geschiedenis. Vragen van den dag 1920", dat in 868 in Engeland reeds sprake was van windmolens. Wij zijn dus laat geweest met de toepassing van de windkracht, waarvan we toch bijna dagelijks het geweld kunnen bespeuren.

Hoe die Schoorlse molen er uit zag en waar ze stond is onbekend. Het eerste nauwkeurige bericht over een meelmolen ter plaatse komt uit 1573. (10) Tijdens het beleg van Alkmaar, enige dagen voor het ontzet op 8 oktober, werd ons dorp door de Spanjaarden "in de assche" gelegd en geplunderd. Bij die gelegenheid werden ook de bildtstenen van de meelmolen geroofd. De maalvlakken van de twee stenen, waartussen het graan gemalen werd, waren voorzien van inkervingen, die men billen of bilsel noemde. De onderste steen, de legger of ligger lag stil en de bovenste, de bovensteen of looper, draaide daar over heen. Zonder deze stenen was uitoefening van het molenaarsbedrijf dus niet mogelijk.

detail kaart van Cornelis Dou, 1680 (collectie Westfries Museum) 1) de meelmolen (1772) 2) pad vanaf de Laanweg 3) Noortenderweg (Huisman'sweg) 4) paadje in de Nollen wat nog altijd bestaat 5) Molenweg

Twee jaar later kwamen de heren terug en staken de molen in brand. Dit was op 27 mei 1575. Het duurde twintig jaar eer het slachtoffer werd herbouwd; niet zo'n erg wonder, gezien de vroeger reeds geconstateerde armoede der dorpingen. De nieuwe molen, ook weer een houten, werd gebouwd door Jan Adriaansz Roos. Wie graan naar de molen wilde brengen kon zich bedienen van een pad, dat aan de Rozenweg- nu de Omloop geheten - begon en recht door evenwijdig met de Gortersweg naar de Laan(weg) liep. (1). Vandaar ging het achter het tegenwoordige kerkhof om. Aan dat pad stonden huizen. Het pad (2) is nog te herkennen aan de ligging der woningen van de families Pool en Pie.

(37) In 1749 werd de molen, ook voor de gemeente Groet, bediend door Pieter Laan. Deze was voor éénzesde eigenaar, voor de rest was de gemeente bezitter. In 1755 nam de gemeente het deel van Laan over.

In 1771 was de molen zo bouwvallig dat een nieuwe stenen moest worden gebouwd. Het werk werd opgedragen aan de plaatselijke timmerman Cornelis Bobeldijk en de metselaar Frans Klas uit Egmond-Binnen. Cornelis Blankendaal had als molenmaker het oppertoezicht.

Op 26 maart 1772 legde de ambachtsheer Jonkheer Cornelis van Foreest de eerste steen.

Toen de nieuwe molen gereed was trok Gerrit Spierdijk er als eerste molenaar in. Betaalde Laan in de 18e eeuw f 100, per jaar huur, Jacob van Essen die sinds 1812 molenaar was, betaalde al f 170,-. Het geld was blijkbaar in waarde gezakt. Elke keer was de huurtermijn vier jaar. Toen Van Essen in 1828 zijn huurcontract wilde verlengen eiste men f 200, huur van hem. (16) In 1848 liep dit bedrag op tot f 325,-.

de meelmolen van 1772 ingekleurde Ansichtkaart ± 1900

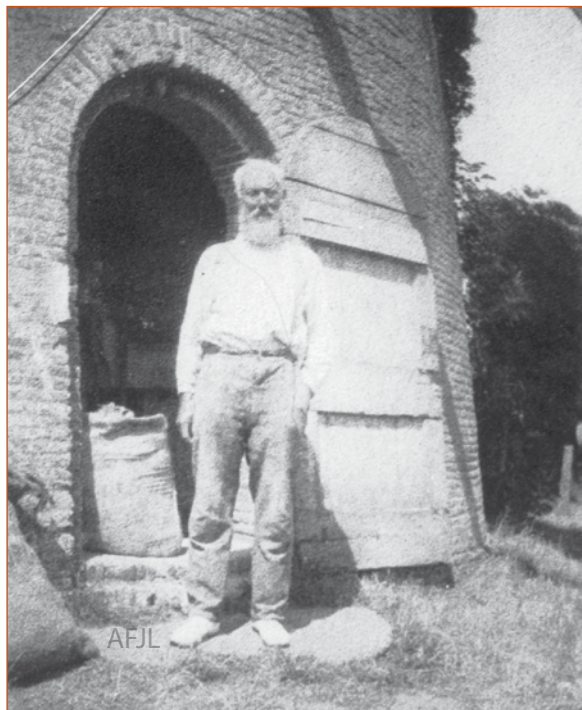
In 1850 werd Jacob opgevolgd door zijn zoon Piet. In 1855 overleed hij. Zijn weduwe Trijntje Bakker zette het bedrijf voort; zij verwoonde f 400,-.

In januari 1856 stelden Gedeputeerde Staten, lettend op de financiële nood der gemeente, voor de molen te verkopen. Maar burgemeester en wethouders hadden er geen oren naar, omdat ze vreesden dat de molen na verkoop zou worden afgebroken, als de molenaar er geen bestaan meer in zou vinden. De verkoop ging niet door.

In 1860 weer een nieuwe molenaar: Reyer Vries, inmiddels getrouwd met de weduwe Van Essen. Daar deze Reyer in 1868 niet bereid bleek meer dan f 125,- per jaar huur te betalen, verkocht men de molen met woonhuis op 18 maart 1868 door bemiddeling van notaris P. van Leeuwen te Schoorl in het publiek, ten huize van Pieter Baltus te Schoorl. Koper werd Dirk Duin te Schoorl voor de som van f 3.619,-.

In deze familie bleef de oude korenmolen totdat tekenen van verval de familie Duin te hoge lasten zouden gaan opleggen. Een comité voor het behoud van de molen werd opgericht, dat in 1936 bij monde van zijn ere-voorzitter Mr. P. C. van Tienhoven, de molen opnieuw aan de gemeente aanbood.

Ze werd danig gerestaureerd, en hoewel buiten bedrijf, is ze een sieraad van het dorp.

mr P.C. van Tienhoven, erevoorzitter van 'Het comité voor het behoud van de molen' overhandigd de sleutel van de molen aan burgemeester baron S.G.L.F. van Fridagh. In het midden staat de 80-jarige molenaar Dirk Duin.

molenaar Dirk Duin

14. De joodse begraafplaatsen

(46) In 1602 kreeg de Emdense rabbijn Mozes Oerie Ha-levie, namens de Portugese Joden van Amsterdam, een stuk duingrond benoorden de tegenwoordige dorpskom van Schoorl in handen. Hij kocht amelijk. van de Alkmaarse burger Johan de Nachtegale “een huisgen met omtrent twee derde paerten van een margen Gheestland”, met medewerking van de Staten van Holland en Westfriesland. De grond viel onder het Alkmaarse rechtsgebied en deze stad maakte zoveel bezwaren, dat het transport van de overdracht pas in 1607 plaats vond. Te verwonderlijker daar Alkmaar de eerste stad was waar de Joden “so gerustelick ende sekerlick blijven ende wonen konden als anderen goeden burgeren ende onderdanige ingesetenen deser plaets ende haers gelooffs beleven.” Aldus een verklaring van 10 mei 1604. M. Henriques de Castro bericht in zijn werk “Keur van grafstenen op de Nederlands Portugees Israel-BegraafPlaats te Ouderkerk aan de Amstel”, dat de in 1597 gestichte gemeente Bet-Jaäcob veel belemmeringen bij het begraven ondervond, die pas op 1 februari 1611 door een besluit van de baljuw van Kennemerland uit de weg werden geruimd.

(48) De eerste, die in Schoorl begraven werd was Garcia Pimentel, alias Isaäc Abeniacar. Deze man, een Marraan - dus een voor het oog der wereld gedoopte, doch in het verborgen aan zijn geloof trouw gebleven Jood - stond bekend als een gunsteling van Hendrik IV van Frankrijk. Hij moet in de zomer van 1596 in ons land zijn gekomen, want in juli van dat jaar vroegen hij en zijn broer Emanuel een paspoort aan bij de Staten-Generaal. Garcia overleed omstreeks 1614. Nog in hetzelfde jaar schijnt zijn gebeente overgebracht te zijn naar de nieuwe Joodse begraafplaats in Ouderkerk aan de Amstel. In 1626 volgden vele anderen en dit ging, ondanks protesten van de baljuw van Kennemerland, tot 1636 door. Wat was de oorzaak van de opheffing van de begraafplaatsen? Volgens L d'Ancona in “Komst der Marranen in Noord-Nederland” waren de kosten door de grote afstand van Amsterdam voor de armen te groot. Maar nu doet zich het eigenaardige geval voor, dat omstreeks 1625 een zekere Dr. Joseph Bueno (51) zich tot de deputados en administrateurs der begraafplaatsen wendde met een klacht over de te fraaie grafmonumenten in Schoorl. Hij sprak de vrees uit, dat deze wel eens aanleiding zouden kunnen worden tot grafschennis, zoals in Ferrara was gebeurd. Men zou de grafstenen misschien gebruiken voor de bouw van kerken “zoals nu te Alkmaar zal gebeuren en binnen korten tijd hier”. Op 14 juli 1626 werd aan David Messia en Jacob Franco een

links van het fietspad vanaf het Roode Leeuwplein zijn nog altijd de langrekte heuveltjes te zien die ontstaan zijn bij het ruimen van de graven

bedrag van f 64:12- uitbetaald, te weten f 50,voor het overbrengen van de lijken van de begraafplaats te Schoorl naar Ouderkerk en 14: 12- voor de stof om de 51 zakjes te maken, waarin zij de lijken vervoerd hadden. In de komende tien jaar zouden de twee nog resterende lijken alsnog worden overgebracht.

aankomst van de trekschuit met kist bij de Portugees-Joodse begraafplaats 'Beth Haim' te Ouderkerk aan de Amstel, ets van Romeyn de Hooghe (collectie Rijksmuseum Amsterdam)

toen bleek dat de drempel van de N.H. kerk van Groet bestond uit een grafsteen van de Joodsbegraafplaats is die steen overgegaan naar de Portugese begraafplaats in Ouderkerk aan de Amstel. Een gedenkplaat geeft daar aan waar de steen vandaan komt.

In 1999 is met toestemming van de kerkenraad van de Ned. Hervormde Kerk in Groet, een zerk, die zich bij de ingang van de kerk bevond, met het opschrift: VIDA FUSTEL, naar ons Beth Haim overgebracht. Deze werd neergelegd op de plaats waar de stoffelijke resten van personen die in Groet waren begraven, werden herbegraven.

overgenomen uit Het Beth Haim van Ouderkerk door L.A. Vega:

18 April 1636 verkocht de Portugees-Joodse gemeente het terrein van de begraafplaats voor f 300,- aan Isabel de Paz. Jarenlang werd geen aandacht geschonken aan het terrein. Pas omstreeks 1870 horen we, dat het eigendom is van de bekende Schoorlse familie Bas. (1) Deze verkocht het aan de gebroeders Kruyer.

‘slechts een fietspad over het terrein werd toegestaan’ hier het fietspad op een dijkje over het terrein waar de Joodse begraafplaats was, links het terrein waar de heuveltjes nog zijn

In 1935 kwam het perceel weer onder de hamer en werd toen, na overleg met de toenmalige burgemeester Van Fridagh door de heer Floris Schermer gekocht. Deze deed het zonder winst aan de gemeente Schoorl over onder beding, dat het nooit met huizen bebouwd, noch door wegen mocht worden doorkruisd. Slechts de aanleg van een rijwielpad werd toegestaan. Het terrein van het vroegere kerkhof, in de volksmond bekend als het Jodenkerkhof, is nu met houtgewas beplant. In de bodem zijn nog afdrucken van grafstenen te zien en vermoedelijk zitten er ook nog wel grafstenen in.

Omdat Ouderkerk en Muiderberg zo ver weg zijn, ook voor Amsterdammers, vroegen Marcus Isaäczn, Abraham Jacobszn en Meyer Eliasar, „allen van de Joodse natie wonende binnen de stadt Alkmaar” om “een weynig benoorden het dorp Schoorl aan duyn” een kerkhof te mogen maken om “aldaer hare doode lijken te begraven”. 30 mei 1745 gaven schout en schepenen van Schoorl en Camp hun toestemming. Waarschijnlijk bevond zich deze begraafplaats op dezelfde plek als de voorgaande. Dr. Meyer komt in verband met zijn geschrift over Hugo de Groot’s remonstrantie (47) „nopende de ordre Dye in de landen van Holland ende Westvrieslandt dyent gestelt op de Joden” tot de conclusie, dat geen der beide begraafplaatsen reeds in het einde der 19e eeuw nauwkeurig was te localiseren.

het Beth Haim te Ouderkerk aan de Amstel, aquarel van J. van Rossum, 1885

15. De tegenwoordige begraafplaatsen

Vóór de Napoleontische tijd was het gebruikelijk de doden in de kerk te begraven. Het Franse bestuur verordende, dat hieraan een eind moest komen om hygiënische en bouwkundige redenen. Wat dit laatste aangaat bedoelde men daarmee, dat de kerk door de vele graven zou worden ondermijnd en verzakken zou.

Maar er rezen ernstige bezwaren bij de burgerij. Want nu zou voortaan begraven moeten worden op de hof rondom het kerkgebouw. En daar waren vroeger alleen misdadigers en zelfmoordenaars bijgezet; moesten daar nu voortaan alle brave mensen worden begraven? Maar tegen Napoleon viel niet op te

de enig overgeleven steen op 'de akker' rond de N.H. kerk van centrum Schoorl

tornen; dus begroef men niet meer in de kerk.

In februari 1829 werd in een gecombineerde vergadering van de gemeentebesturen (16) van Schoorl en Groet op het raadhuis te Groet besloten een algemene en gecombineerde begraafplaats van Schoorl en Groet te doen aanleggen "aan het Nollenspoor en het Molenvoetpad". Kerkvoogden wilden de kerkhoven niet afstaan, maar verlangden ook geen schadeloosstelling als er niet meer begraven zou worden. De gemeente Schoorl betaalde viervijfde van de aanlegkosten, de gemeente Groet éénvijfde. Er werd een verordening opgesteld, waarin o.m. bepaald werd, dat alleen inwoners van Schoorl en Groet op de algemene begraafplaats ter aarde mochten worden besteld.

In de jaren vijftig van onze eeuw is het kerkhof belangrijk uitgebreid.

de R.K. begraafplaats achter de kerk, op de achtergrond de grafsteen van pastoor P. Nieman, 1866-1941

In 1852 vroeg pastoor Johannes Aegidius Terpoorten aan de gemeenteraad vergunning een eigen R.K. begraafplaats, uit eigen middelen, aan te mogen leggen. In zijn vergadering van 24 november wees de Raad het verzoek af en vroeg tevens er niet meer op terug te komen. Men motiveerde zijn negatieve houding als volgt: er is een algemene, gunstig gelegene; de Rooms en zijn meestal mingevoeden en behoeftigen; er is een goede verstandhouding tussen rooms en onrooms, die door de aanleg zou ontaarden in partijzucht; er zijn geen klachten ingekomen. Naar aanleiding van een aanschrijving van Gedeputeerde Staten werd het raadsbesluit van 24 november 1852 in de vergadering van 19 januari 1853 ingetrokken. Enige dagen later gaven de pastoor en de kerkmeesters een ander terrein op- het tegenwoordige - dat B. en W. wel geschikt vonden. In zijn vergadering van 16 februari 1853 hechtte de Raad aan het voorgestelde zijn goedkeuring. Sindsdien bezitten de Rooms-Katholieken hun eigen begraafplaats achter de R.K. kerk te Catrijp.

één van de stenen in de vloer van het Groeter kerkj

16. Moeilijke jaren voor Schoorl

Het is voor een Nederlander een bekend geluid wanneer men zegt, dat de zee zowel onze vriend als onze vijand is. Ook Schoorl, Groet en Kamp, zo kort bij de zee gelegen, hebben enige malen de kracht van de waterwolf ondervonden. Dat begon al in 1333 met een inbraak van de Zijpe. Deze watervlakte stond door het Swin (49) in verbinding met de Noordzee en mondde als Sijpurgolf uit in de Waddenzee. Het Swin moet men zich denken tussen het eerste en tweede Petten. Het eerste werd in 1421 verzwolgen, waarna men het dorp meer zuidelijk opbouwde. Pogingen het Zijpe - de naam betekent waterlozing - te bedijken werden herhaaldelijk ondernomen. In 1398 was het Albrecht van Beieren, die zulk een poging ondernam, in 1552 de vermaarde Jan van Scorel, die behalve schilder ook een bekwaam waterbouwkundige was - in 1556 werd op last van Philips II opnieuw geprobeerd de zeearm droog te leggen. Deze hardnekkige ondernemingen werden begrijpelijk als men weet, dat in 1421 bij de St. Elizabethsvloed het eerste Kamp en het eerste Petten in zee verdwenen. Uit heel Kennemerland werden arbeiders aan het werk gezet om de gaten te dichten. Blijkbaar niet afdoende want in 1423 dreigde opnieuw gevaar. Het kwam gelukkig niet tot een ramp als op 18 november 1421.

Ontzettende herfstvloedden teisterden in de jaren 1530 en 1532 de kusten van Holland en Friesland. Ook onze streek bleef niet verschoond. De Antwerpse non Anna Bijns dichtte in één van haar vele refreinen (refrein VI van de tweede reeks):

Dat God nieuwe plaghen sendt, es corts wel gevoelt. (53)
Wat heeft de zee al dijcken duere ghespoeldt!
Wie (is) so oudt, die dees vloedt oyt sach verhooghen?
Den tijdt es seer scherp; wat men werkt oft woeldt,
Men can niet bedijen (= slagen), devotie vercoeldt.

Tegelijkertijd leed het volk van de Engelse zweetziekte, een kwaal die volgens Dr. Cobben in zijn boek "Johannes Wier", met griep verwant was. (50)

Men zuchtte zozeer onder al deze misère, dat in Leiden het volgende gebed werd opgetekend: „Och lieve Heer en gaet ons niet verbij met U gave der heete ziekte, want wij liever sterven dan langer leven”. (Zie ook bldz. 36)

Ook de pest greep weer om zich heen in 1532, wat ook in 1563 en 1564 het geval was.

Onder meer door de devaluatie van het betaalmiddel, door de grote aanvoer van goud en zilver uit de nieuw ontdekte landen, stegen de prijzen onrustbarend. Kostte een mud tarwe in 1560 nog 58½ stuiver, in 1563 was de prijs opgelopen tot 110 stuivers. (6) Men kan begrijpen wat dat voor onze arme dorpen betekende. Toen het in 1565 125 stuiver werd kon een hongerwinter dan ook moeilijk uitblijven. Dit werd mede aanleiding tot de beruchte beeldenstorm. Eén der aanvoerders in onze omgeving, Dirk Maertensz. van Schagen, die in Alkmaar woonde, mishandelde in Schoorl en Groet geestelijken en boeren, die hen trachtten te beschermen. Op last van de ambachtsheer Hendrik van Brederode werden “van gelijke de beelden uit de kerken sijner heerlijkheden geworpen” (Brandt: Historie der reformatie, bldz. 362). Dit gebeurde dus ook in Schoorl. (28)

De Allerheiligenvloed (1 november 1570) bedreigde het tweede Camp en veroorzaakte geweldige overstromingen. Ook aan het Zijpe. nog steeds niet ingepolderd, spookte het weer. (54) Gelukkig slaagden eindelijk in 1597 Nicolaas de Nicolay en Van Bockholt in de drooglegging, waarmee het gevaar uit het noorden aanmerkelijk was verminderd.

twee wielen (doorbraken) in de Schoorlse Zeedijk vanuit de Zijpe, Jan Spruytenburgh, 1730

Oorlogsgeweld was de schuld van nieuwe overstromingen. Om Alkmaar, door de Spanjaarden beleerd, te helpen liet de gouverneur van Holland Sonoy de Hazedwardsdijk doorsteken. (10) Vier jaar lang stonden vele landerijen blank. Alkmaar werd gered, maar de razend geworden Spanjolen staken Schoorl in brand en namen de bildtstenen van de meelmolen mee. De molen werd daardoor onbruikbaar. Of het nog niet genoeg was geweest keerden ze in 1575 terug om de molen in de as te leggen. (Zie ook bldz. 49)

Bij een zware januaristorm van dat jaar brak de Hondsbos opnieuw door.

Van de 17e eeuw zijn ons weinig belangrijke gebeurtenissen bekend. Het is trouwens moeilijk gegevens van voor 1799 te bemachtigen, daar bij de inval van de Engelsen en Russen in dat jaar “alle de papieren en quitantiën mede verloren zijn geraakt”.

(37) We vonden alleen in de notulenboeken der Gereformeerde Gemeente - we zeggen nu de Nederlandse Hervormde - dat de winter van 1683 fel en hard was. Dat zal diakenen op veel ondersteuning zijn gekomen. Het vroom zo hard dat men van Kamperduin uit geen water kon zien. En zo was het langs de hele kust, zegt onze berichtgever. In onze eigen tijd kwam een soortgelijk verschijnsel voor in de strenge en lange winter van 1947.

De 18e eeuw is rijker aan evenementen, zij het dan ook niet altijd even prettige. (57) Het jaar 1746. is berucht geworden door grote sterfte onder het rundvee; noch de oorzaak, noch de middelen ter bestrijding wist men te vinden. De Oostenrijkse Successie-oorlog sleepte ook onze Republiek mee. (37) Er dreigde gevaar van de Fransen. Deze deden een inval in het zuiden. Maar men was ook bevreesd voor landingen van Franse kapers en onze oorlogsvloot had toen niet veel meer te betekenen. Daarom werden op last van Gecommitteerde Raden van Holland en Westfriesland, handelend uit naam van de erfstadhouder Willem IV, ruiters in de kuststreek ingekwartierd. Schoorl, Groet en Camp kregen ook hun portie van een kleine 100 man. Voor iedere ruiter werd twee stuiver per dag vergoed, waarvoor inkwartiering, spijs en drank moest worden verstrekt. Voor stalling der paarden, hooi, stro en een halve zak haver voor ieder paard werd één gulden en zeven stuiver per week betaald. De burgers leden hierdoor “merkelijke schade”, wat opgevangen werd door vermogenden zonder inkwartiering één of twee stuiver per dag te laten bijpassen.

Daarmee was men er nog niet. Alle manlijke personen van 18 tot 60 jaar moesten “op zijn tourbeurt een etmaal” wachtlopen aan het strand. Zou men onraad op zee zien dan moest onmiddellijk sein worden gegeven: overdag met het ophalen aan de stengen

of staken met de “tinnen hont” en ‘s nachts de brandende “vuerpot”. Het sein moest door alle posten worden doorgegeven, de kanonniers van de batterij in Camp worden gewaarschuwd en “de gesamentlijke ingesetenen van Schoorl, Groet en Camp door het kleppen der klokkèn of trommelslag van de tamboers der militie” worden opgeroepen. Voor zover bekend hebben zich geen alarmerende gevechtshandelingen voorgedaan.

Hèt rampjaar, speciaal voor Schoorl, was 1779. Op de 19e april ‘s avonds ruim elf uur bij mooi en stil weer viel de toren dwars door de kerk, waardoor ook de kerk een puinhoop werd. (zie ook pagina 21) “Des daags tevoren zijnde 18 April was de predicatie als na gewoonte nog daar gehouden, alsmede de Klok geluid. Men is Gode dank verschuldigt, dat geen mensch daarbij is omgekomen. De klok is naderhand “onder de puyn gehaald zijnde bevonden heel te wezen en aan die van Warmenhuizen verkocht voor f 1363,-, woog zwaar 2180 pond”. Aldus de notulen van de Schoorlse vroedschap. (37) Voor de kapitale som van f 2.800,- werd de tegenwoordige kerk gebouwd. Het kleine, torentje werd van een nieuwe luiklok voorzien. Helaas werd deze in de bezettingstijd door de Duitsers opgeëist.

De overgang naar de Bataafse Republiek in 1795 ging in onze dorpen rustig voorbij. Pas in de dorpsrekening van 1798 komt een post voor, die luidde: betaald aan Cornelis Modder bij gelegenheid van het zetten der Vrijheidsboom op den 25e May 1798 wegens verteering f 23-4-0. Het schijnt hier dus niet erg van harte gegaan te zijn als men er drie jaar voor nodig had om tot het besluit te komen. Van 1 februari 1795 af zijn in Schoorl, Groet en Camp Hollandse Blauwe Huzaren gelegerd. Zij beschikken ook over kanonnen, want er is in de “Staat van Ontvangh en uitgaven wegens de inquantiering, caserneering, enz. met den aankleeve en gevolge van dien” sprake van “9 laadstokken tot Canon”. De dorpsrekening vermeldt de leverantie ‘an turf, kaarsen, lakens, dekens, hooi en stro ten behoeve van luitenants met Hollandse namen als Van der Vooren, Van Siebergen e.a. De bezetting duurde blijkbaar tot 1801, want in genoemd jaar werden de goederen uit “de brak” voor f 36-16-0 in openbare veiling verkocht.

In 1922 was er in Kamperduin nog een woning, die de naam Brak droeg. Evenals in onze tijd was het moeilijk de gemaakte onkosten over de jaren 1798 tot en met 1801 ten behoeve van het garnizoen, door de heren in Den Haag vergoed te krijgen. Daarvoor was een reis van de burgemeester naar het landsbestuur nodig. Onze burgervaders moesten vier dagen reizen en declareerden maar liefst f 64-11-0. Voor die tijd een respectabel bedrag. Maar

gevechten rond de N.H. kerk op 2 oktober 1799, Dirk Langendijk

hun reis was niet tevergeefs. Zij ontvingen f 2.457-16-0; maar schadevergoeding voor de in 1799 verloren gegane wagens en paarden wisten ze er niet uit te halen.

Die roof had plaats gevonden tijdens de Engels-Russische invasie die in de vroege morgen van 27 augustus 1799 begonnen was met een landing van 12.000 man Engelse troepen tussen Huisduinen en Callantsoog. Kort tevoren op de achtste van de maand had het Uitvoerend Bewind een publikatie uitgevaardigd, die elf dagen later op de “regtdag” te Schoorl werd voorgelezen, waarbij aan “schippers, bootslieden, voerlieden, wagnaars, etc.” werd meegedeeld dat zij “des gerequireerd zijnde den landen ten Dienst” moesten staan. Het departementaal bestuur van Texel, waartoe ook onze dorpen behoorden, vaardigde 13 augustus een resolutie uit, die zei dat “in tijd van nood” alle paarden binnen ‘s lands moesten worden gevoerd.

De Gallo-Bataafse troepen onder algemeen bevel van de Franse generaal Brune waren in drie groepen verdeeld. De rechtervleugel onder de Bataafse generaal Daendels was in de Langedijk en Oudorp gelegerd. Het centrum, gecommandeerd door de Hollandse generaal Dumonceau, bevond zich in Schoorldam en Koedijk, terwijl de linkervleugel - geheel . uit Franse troepen samengesteld - Groet en Schoorl bezet hield. Hun aanvoerder was de generaal Vandamme. Met deze troepen waagde Brune op 10 september een aanval op de Engelse stellingen in de Zijpe. Russen waren er toen nog niet, want zij landden pas op 12 september in Den Helder. De aanval mislukte en kostte 1.876 man, terwijl de Engelsen slechts 184 doden hadden. Van lafhartigheid kon echter niet worden gesproken, wat ook wel bleek uit het feit dat

ruïne van de woning van Jan Nierop (postherberg), J.A. Crescent (collectie Regionaal Archief Alkmaar)

de opperbevelhebber Brune op 16 september speciaal naar Schoorl kwam om er de Rotterdamse Burgercompagnie te bedanken voor haar dapper gedrag tijdens de laatste gevechten.

Nadat de 2e Russische divisie van generaal Hermann enige dagen later gevolgd was door de 1ste onder generaal d'Essen, waren de invallers sterk genoeg om een tegenzet te doen. Deze kwam op 19 september te vijf uur in de ochtend. De Russen vermeesterden Camp, Groet en Schoorl maar werden voor het middag was geworden met zware verliezen op hun uitgangsstelling teruggeworpen. Van Schoorldam uit werd Schoorl door de Engelsen hernomen, maar de vlucht der Russen bleek niet te stuiten. Bij deze gevechten werd Schoorldam bijna geheel verwoest en leden Schoorl en Groet groteschade. De bij deze gelegenheid veroverde Russische vaandels bevonden zich in de Burgerzaal van het paleis op de Dam in Amsterdam.

Helaas bleef de oorlogsellende niet tot deze gevechten beperkt. Om half zeven in de morgen van de 2e oktober zette de Engelse aanvoerder, de hertog van York, de strijd weer voort. Ook nu lagen onze dorpen in de vuurlinie. Reeds om elf uur in de morgen zaten de Engelsen weer in Schoorl en Schoorldam. Gelukkig bleven we deze keer voor bezetting door Russische troepen gespaard. Het werd wel een AngloRussische overwinning in deze slag van Alkmaar, maar de Engelse opperbevelhebber wist er niet het juiste voordeel uit te trekken en ging daarom tenslotte toch weer op de (37) Zijpe-stelling terug.

De gehele invasie kostte aan 15 dorpsbewoners het leven, waaronder een der burgemeesters, Dirk Hoogvorst. Ook het overschot van de dorpsrekening, onder berusting van hem en zijn collega Pieter Kruyf, ging er bij verloren.

Dank zij het doopboek van de R.K. kerk van Schoorl kennen we de naam van een der gedode burgers: Reyer Pieterse Kruyf van Buitenduin, (28) een jongeman van 23 jaar. Het kerkmeesterrekenboek der Gereformeerde Gemeente vermeldt onder rekening 1800 het navolgende. „De somme van penningen dewelke bij de Invasie bij de rendant in cassa geweest zijnde door de vijand of anderen gevonden en waarschijnlijk mede genomen zijnde was naar gissing van den Rendant bedragende een Somma van bij de driehondert Gl. Dan vermits alle de papieren en quitantiën mede verloren zijn geraakt is zulks niet juist te bepalen; maar bereid zijnde zulks ter allen tijde met Solemneelen eeden te willen sterken is deze rekening Aldus gehoord gerekent en Geslooten in de Kerk te Schoorl den 22 Augustus 1802.”

Noch de kerkelijke, noch de burgerlijke gemeente bleek in goeden doen te zijn, want het overschot van de dorpsrekening - hierboven aangehaald - bedroeg ook maar f 228- 17- 14!

Uit de Franse tijd zijn nog enige feiten overgeleverd, die het vermelden waard zijn. Zo blijkt uit het Kerkmeesterrekenboek van 1813, dat aan de predikant ds. Van Campen het tekort werd betaald, dat door het oprichten van een ereboog voor keizer Napoleon was ontstaan.

Schoorl moest ook jongelui leveren, die in Napoleon's legers 's keizers glorie hadden te verhogen. (37) In oktober 1812 berichtte de onderprefect van het arrondissement Alkmaar, deel uitmakend van het departement van de Zuiderzee, dat tot conscripts (= lotelingen) der jaarklasse 1811 aangewezen waren Duin en Hoed. Cornelis Veldhuis en Arien Schouten hadden het twijfelachtig voorrecht uit de lotelingen van 1813 gekozen te worden tot “vrijwillige” jagers te paard. Paard en uniform moesten uit eigen middelen worden betaald.

Het dorp werd in 1813 aangeslagen voor de leverantie van zes paarden en drie voerlieden voor de mobiele batterijen en van een kar met één man en één paard voor hulp bij de versterking van de fortificaties van Den Helder.

Zonder al te veel morren werd aan al deze zware opgaven voldaan. Maar toen ook in Noord-Holland geruchten over Napoleon's grote nederlaag bij Leipzig, in de Volkerenslag van oktober, doordrongen, rees ook in deze streken verzet. In navolging van de welgesteldere dorpen Schagen, De Rijp en de Langedijk weigerden vele Schoorlse ingezetenen leveranties te doen aan het garnizoen van Den Helder, tenzij tegen contante betaling. (21 november 1813). Uit vrees voor onlusten durfde de fransgezinde maire Corn. Cornszn Dalenberg niet door te zetten. Blijkbaar zag hij de geallieerde bui al hangen, die ons steeds meer naderde.

Van alle kanten stormden de bevrijders aan. 30 november landde de Erfprins, de zoon van wijlen stadhouder Willem V, in Scheveningen. Nu moest het roer helemaal om. Dalenberg wist niet beter te doen dan de Municipale Raad voor te stellen aan de nieuwe vorst het volgende schrijven te richten:

„... dat de gemeente Schoorl niets hartelijker niets vuriger verlangt dan Zijne Koninklijke Hoogheid den Heer Prince van Oranje te huldigen en te erkennen als Souverein Vorst en dat het de gevestigde wensch het voornemen en de begeerte is van alle de Ingezetenen om zich als Hoogst deszelfs getrouwe onderdanen te gedragen en voor het behoud der tegenwoordige Regering alles wat in hun vermogen is op te zetten.”

Het resultaat was niet onbevredigend, want Dalenberg en zijn Raad werden, althans voorlopig, in hun ambt bevestigd. De Schoorlse burgerij liet zich ook niet onbetuigd toen op hen een beroep werd gedaan bij te dragen in de kosten der algemene wapening en verdediging. Want ons arme dorp bracht daarvoor 73 gulden, vijf stuivers en acht penningen bijeen. Maar het bevel “om op de eerste aannadering van den vijand (bedoeld zijn de Fransen van het garnizoen in Den Helder onder bevel van de Fransgezinde Verhuell, een Hollander) de klokken in Uwe Gemeente te kleppen, U aan het hoofd Uwer Ingezetenen gewapend zoals zij zulks best zullen kunnen doen en al Uwen invloed te gebruiken ten einde zich op eene kragtdadige wijze en den waren Hollander passende wijze tegen allen geweld van den vijand te verzetten” werd handig omzeild. Dalenberg berichtte in antwoord, dat er in zijn gemeente geen wapenen noch ammunitie voorhanden waren “voor zoo verre mij bekend is”. Tot 1 mei 1817 bleven Schoorl en Groet gemeentelijk één. Toen verdween ook Dalenberg om vervangen te worden door Joh. Peeck (16) als schout van Schoorl en Camp.

In 1819 heerste schurft onder het wolvee.

De uit de Franse tijd afkomstige kazerne- een oude vervallen boerenhoeve - staande aan de zeewering te Camp werd in 1820 verkocht voor f 86,- en gesloopt.

De armoede der gemeentenaren, waarover herhaaldelijk werd geklaagd, bleek ook uit het genuttigde voedsel. Men at meest roggebrood. Zo'n brood, dat zes pond en drie ons moest wegen kostte 48 cent.

Kinderen, die door het Armbestuur onderhouden werden, hadden het zeer moeilijk. Van hun 9e tot 13e jaar moesten ze na schooltijd kinderen oppassen en op de boerderijen helpen; die van 13 tot 14

jaar werden geacht de kost te verdienen; van 14 tot 15 jaar de kost met de kleren en die van 15 tot 20 jaar konden in eigen onderhoud voorzien!

Treurige toestanden, waar de ouderloze kinderen de dupe van waren. Men had uitgerekend dat wanneer men de kinderen in de “Coloniale Stichting” onderbracht, dat f 1.280,- per jaar zou kosten en in het dorp f 445,40. Maar dan was het er ook naar. In 1830 bestond een grote kans dat de schutters opgeroepen zouden worden in verband met de Belgische Opstand. Zou het gebeurd zijn, dan zouden de achtergebleven gezinnen twee hele guldens uit de gemeentekas krijgen. Een vorstelijk geschenk! In oktober 1831 horen we weer de klacht over “de minvermogende en behoeftige Staat der ingezetenen harer nog geen 700 zielen tellende Gemeente.” In 1835 lezen we in de notulen van de Raad: “.Schoorls ingezetenen welken allen door Landbouw en Melkerij hun bestaan vinden en hetwelk vroeger al zeer bekrompen was thans bijzonder bezwaard zijn”. In januari 1848 was het inwonertal opgeklommen tot ruim 1000.

Het jaar 1853 werd berucht door de heersende cholera, waartegen Gedeputeerde Staten werende maatregelen voorschreven. In 1865 kwam de ziekte in het hele land voor. Daarom werden de kermissen in Schoorl, Groet en Schoorldam en de jaarmarkt in Schoorl dat jaar niet gehouden. Men zag zich genoodzaakt kribben voor choleralijders in gereedheid te brengen en strenge bepalingen af te kondigen tegen schippers, die patiënten aan boord hadden.

Van geheel andere aard was de reden, dat men in 1870 geen openbare gemakkelikheden toeliet. Men sprak over “de tijdsomstandigheden”, maar bedoelde de dreiging van de Frans-Duitse oorlog, die misschien ook ons land kon meeslepen. In 1871 was het een pokkenepidemie, die alle vermaak uitsloot. Hoe vaak zulke epidemieën voorkwamen blijkt uit het feit, dat men in 1873 het oude raadhuis te Groet definitief bestemde “tot bewaring van overledenen aan besmettelijke ziekten”. De armoede bleek nog eens te meer toen in 1874 de vraag aan de Raad werd gesteld mee te doen aan een landelijk geschenk voor koning Willem 111 bij gelegenheid van zijn 25-jarig regeringsjubileum. Men wilde alleen van de partij zijn als het niet iets van goud of zilver zou worden. In de gehele gemeente Schoorl stond maar één huis van twee verdiepingen: de R.K. pastorie. Dat kwam ter sprake toen in 1888 door de dood van de vermogendste ingezetene de gemeente een belangrijk bedrag in de personele belasting moest derven. Men zocht toen naar andere bronnen en dat was de reden, dat de pastoor in plaats van f 16,- voortaan f 30,- mocht gaan betalen.

Hij bezat immers dat ene grote huis en hield twee dienstboden. Wie in het dorp deed hem dat na? Maar de pastoor reclameerde en Gedeputeerde Staten brachten de heffing terug tot f 16,-.

Schoorl rouwde in de barre winter van 1890 over de dood van koning Willem 111. Tien dagen achtereen werden de klokken geluid. Weer woedde de cholera in 1892 en de pokken in 1894. Een groot deel van de bevolking was nog slecht behuist; er waren in die dagen nog vele keten, een soort plaggenhutten, wier bewoners van hygiëne wel niet veel benul gehad zullen hebben. De verspreiding van besmettelijke ziekten werd er stellig door bevorderd. We moeten ons eigenlijk verbazen dat er niet vaak melding van typhus werd gemaakt. Het duurde tot augustus 1920 eer de gemeente aangesloten werd op de buizen van het Provinciaal Waterleiding

Tegenover al deze sombere klanken mag toch ook enige vooruitgang geconstateerd worden, als gevolg van het feit dat de kuststreek en dus ook onze dorpen opgenomen werden in het vreemdelingenverkeer. Met genoegen sprak burgemeester Peeck in zijn Nieuwjaarsrede van 1912: „opdat vooruit gegaan mag worden op de weg van bloei en verbetering van de economische welstand, welke sinds eenige jaren is ingeslagen”.

hut in de duinen van Camperduin

Helaas moest dezelfde spreker in zijn openingsrede tot de Raad op 14 augustus 1914 gewagen van drukkende tijdsomstandigheden. De eerste Wereldoorlog was uitgebroken. Ons land bleef gelukkig buiten de strijd, maar de economische omstandigheden waren verre van rooskleurig. Het gemeentebestuur nam onmiddellijk maatregelen om de bevolking te kunnen voeden. Alle in de gemeente aanwezige rogge, tarwe, erwten en bonen werden door

burgemeester en wethouders opgekocht. De instelling van een gemeentelijk distributiebedrijf werd daardoor noodzakelijk. Het mocht dan in het laatste oorlogsjaar 1918 mondigesmaat worden, bittere nood werd gelukkig weinig geleden. Ook al niet omdat hier geen werkloosheid heerste. Misschien daardoor, maar ook door de aard van de bevolking, was er van spontane vreugde over de herwonnen vrede in november 1918 geen sprake. Burgemeester Peeck vatte het in de raadvergadering van 16 november aldus samen: „Het kanon zweeg. Dat stemde tot blijdschap, maar toch had spreker zich een andere vreugde voorgesteld van de mensen, dan die zich thans openbaarde.”

Ook in deze oorlogsjaren waren er niet voldoende woningen bijgebouwd. Er was een landelijk tekort van 45.000 woningen. Waren we vandaag maar op dat niveau, de gesel van de woningnood - wel eens staatsvijand nummer één genoemd - zou in een half jaar zijn verdwenen.

We stelden hierboven vast dat de algemene toestand der burgerij in het begin van de twintigste eeuw belangrijk verbeterd was. Als we dan echter zien dat de gemeente een afdankertje van de Alkmaarse brandweer (een zuig- en perspomp) voor de plaatselijke brandweer aanschafte in 1923, vragen we ons toch af of de gemeentefinanciën meegegaan waren met de vooruitgang. Om wat geld in het laatje te krijgen kapte men de bomen langs de Laanweg, toen Laan geheten (1925). Een jaar later moesten ook de bomen op het Raadhuisplein het gelag betalen. Daarbij was ook de in 1898 geplante Wilhelminaboom, zoals reeds eerder vermeld.

Het jaar 1926 was voor land- en tuinbouw en het pensionbedrijf slecht. Maar de grootste ellende van deze eeuw ontstond door de tweede Wereldoorlog. De eerste tekenen van het naderend onheil zag onze bevolking toen in maart 1.939 Joodse vluchtelingen uit Duitsland ondergebracht moesten worden. Daartoe werd het Doopsgezinde Broederschapshuis bestemd. In oktober kregen we weer een garnizoen, zoals ook tevoren in dreigende tijden voorgekomen was. Het onderwijs moest onderbroken worden. Noodscholen werden ingericht in de Ned. Herv. kerk in Groet en in de voormalige openbare lagere school in Schoorlham, aan de overzijde van het Kanaal. zoals reeds eerder vermeld. De schoolgebouwen werden ontruimd voor de legering van het 9de Depotbataljon. In geval van nood zou de gemeente 2.000 geëvacueerden moeten opnemen. Dat dit ook inderdaad gebeurd is kan men zien op een tegeltableau in de gang van het Gemeentehuis. Amersfoortse burgers verbleven hier van 12 tot 19 mei 1940. Hun aanwezigheid was het gevolg van de strijd in de

1900, de Laanweg richting Buitenduin met nog volop bomen, links het weiland van de Jelgersma van de Hoop Stichting

Grebbeinlinie, waardoor o.a. Amersfoort ontruimd moest worden. Na de capitulatie keerden onze gasten naar huis terug.

Triester was het lot van enige geallieerde militairen, die in de Noordzee verdronken en wier ontzielde lichamen aan het strand van Kamperduin aanspoelden. Dit was het geval op 14 juni, 27 juli, 14 en 29 augustus van het eerste oorlogsjaar. Zij werden op de algemene begraafplaats van Schoorl ter aarde besteld. Het betrof de in vergaande staat van ontbinding verkerende lijken van Ernest A. J. Dormer, Engels matroos, gesneuveld op 10 mei 1940 en oud 39 jaar; Claude Lespinasse, Franse vliegenier. Zijn lijk werd in juni 1949 overgebracht naar het Franse Kerkhof te Kapelle (Z.).

In augustus werden de lijken geborgen van Hugh C. Slater, marineofficier, oud 36 jaar, gesneuveld 28 mei 1940 en van H. C. Corbett, officier-vliegenier, gesneuveld op 4 augustus 1940, oud 22 jaar. De beide laatsten waren eveneens Engelsen. De stoffelijke resten van de drie Britten rusten nog altijd in onze bodem. Elk jaar op 4 mei worden in een korte plechtigheid ter plaatse de gevallen herdacht. Er bevindt zich op het kerkhof nog een graf van een niet geïdentificeerde militair wiens lijk in augustus '40

graven van in de Noordzee verzonken geallieerde militairen op de openbare begraafplaats aan de Molenweg te Schoorl

was aangespoeld. Alle graven zijn te vinden in de zuid-oost hoek van de begraafplaats.

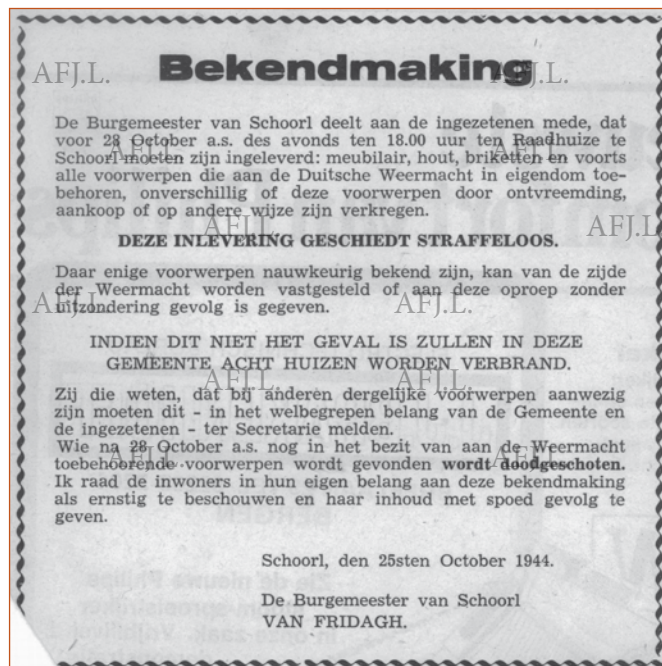
In het begin van januari 1940 werd een barakkenkamp gebouwd en door Nederlandse militairen in gebruik genomen. Het kamp bevond zich ten westen van de Oorsprongweg. Na de capitulatie namen de Duitsers het over en bestemden het tot huisvesting van geïnterneerden: Joden en onderdanen van geallieerde staten. Vernederingen en zelfs mishandelingen kwamen herhaaldelijk voor. In augustus 1940 waren er 550 personen. Na de bevrijding kwamen de barakken onder beheer van het directoraat van bijzondere rechtspleging, dat er politieke gevangenen deed onderbrengen. In 1948 verdwenen de, het landschap ontsierende, gebouwen.

Onze Joodse dorpsgenoten werden op 22 april 1942 op last van de Duitsers naar Amsterdam gebracht. Geen hunner keerde terug. Tijdens de bezetting doken plannen op tot samenvoeging van Bergen en Schoorl. In het advies van de Schoorlse Raad legde men zich, min of meer tegen wil en dank, bij de bedoelingen van de secretaris-generaal neer. Gelukkig ging het plan niet door. Daar de Duitse nationaalsocialistische overheid het Führer-principe huldigde legde men de uitvoerende en de wetgevende macht in de gemeente in handen van de burgemeester. Daardoor werd de Raad overbodig. Op 17 juni 1941 vond de laatste raadsvergadering plaats. Het zou tot 16 november 1945 duren eer door de samenkomst van de Noodraad de democratische instellingen werden hersteld.

barakkenkamp aan de Oorsprongweg

In de oorlogsjaren werden enige malen bommen afgeworpen waardoor enkele vakantiegangers werden gedood. Uit vrees voor geallieerde landingen op onze kust lieten de Duitsers twee tankgrachten graven, die veel agrarische schade veroorzaakten. Voorkomen kon worden, dat zij de Hondsbosse zeewering door bunkers verzwakten. Maar de afbraak van een deel van Kamperduin ging door; daaraan viel het café-restaurant Minkema ten offer. Twee Schoorlaars, door de vijand aangewezen om in Duitsland te werken, kwamen daar door bombardementen om het leven.

Piet Ens blaast de lastpost bij het monument ter nagedachtenis van de negen gefusillierde jonge mannen bij Zijpersluis

Ook onze dorpen kenden een verzetsgroep. Wel werden enige leden gearresteerd, maar geen hunner werd gedood. Kort voor de bevrijding, op 11 april 1945, werden tien goede vaderlanders door de Duitsers bij Zijpersluis vermoord. Het waren David Blom (42 jaar oud), Dirk Bons (47 jaar), Antonie Pieter Brons (23 jaar), Johannes Petrus van Kan (44 jaar), Jacobus Wilhelmus Johannes Heeren (35 jaar), Robbert Cijfer (25 jaar), Gerrit Hoogstraten (19 jaar), allen afkomstig uit Amsterdam. Verder Arie Prins (22 jaar) uit Beemster, Bernardus Hollander (19 jaar) uit Delft en Dirk Botterweg (28 jaar) uit Tiel. In de gevel van het geboortehuis van de laatste zag ik in 1963 een gedenksteen, die zijn tragische dood bij Zijpersluis vermeldde.

Op 4 mei 1947 werd op hun gezamenlijk graf een monument onthuld, een der mooiste in den lande, beeldhouwd door de in 1958 te Bergen overleden kunstenaar Willem Reijers. Ieder jaar wordt op het uur der dodenherdenking van 4 mei een tocht naar het monument gemaakt, georganiseerd door het gemeentebestuur van Zijpe en de Schoorlse Gemeenschap.

Nog in de zomer van 1946 waren de duinen en het strand onveilig door landmijnen en was de mijnopruijningsdienst nog volop in actie.

In de nacht van 31 januari op 1 februari 1953 sloeg de zeewolf toe. Het paviljoen van Minkema verdween in zee, van de duinen was 25 meter weggeslagen. Het spoorbaantje, in gebruik bij het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier, hing als een draperie aan de landzijde van de dijk. De storm kostte één man het leven. Zoals we dit hoofdstuk begonnen, moeten we het ook beëindigen. Ons bewoners van de kuststreek zal dat niet in het minst bevreemden.

Schoorl is, na de aanslag op haar zelfstandigheid in de oorlogsjaren, een zelfstandige gemeente gebleven. Het aantal inwoners, in 1947 opgeklommen tot 3.000, heeft thans de 4.000 overschreden.

Burgemeester Jochems zei bij zijn installatie in 1946: „Mijn programma is in de eerste plaats de handhaving van de zelfstandigheid van onze gemeente.”

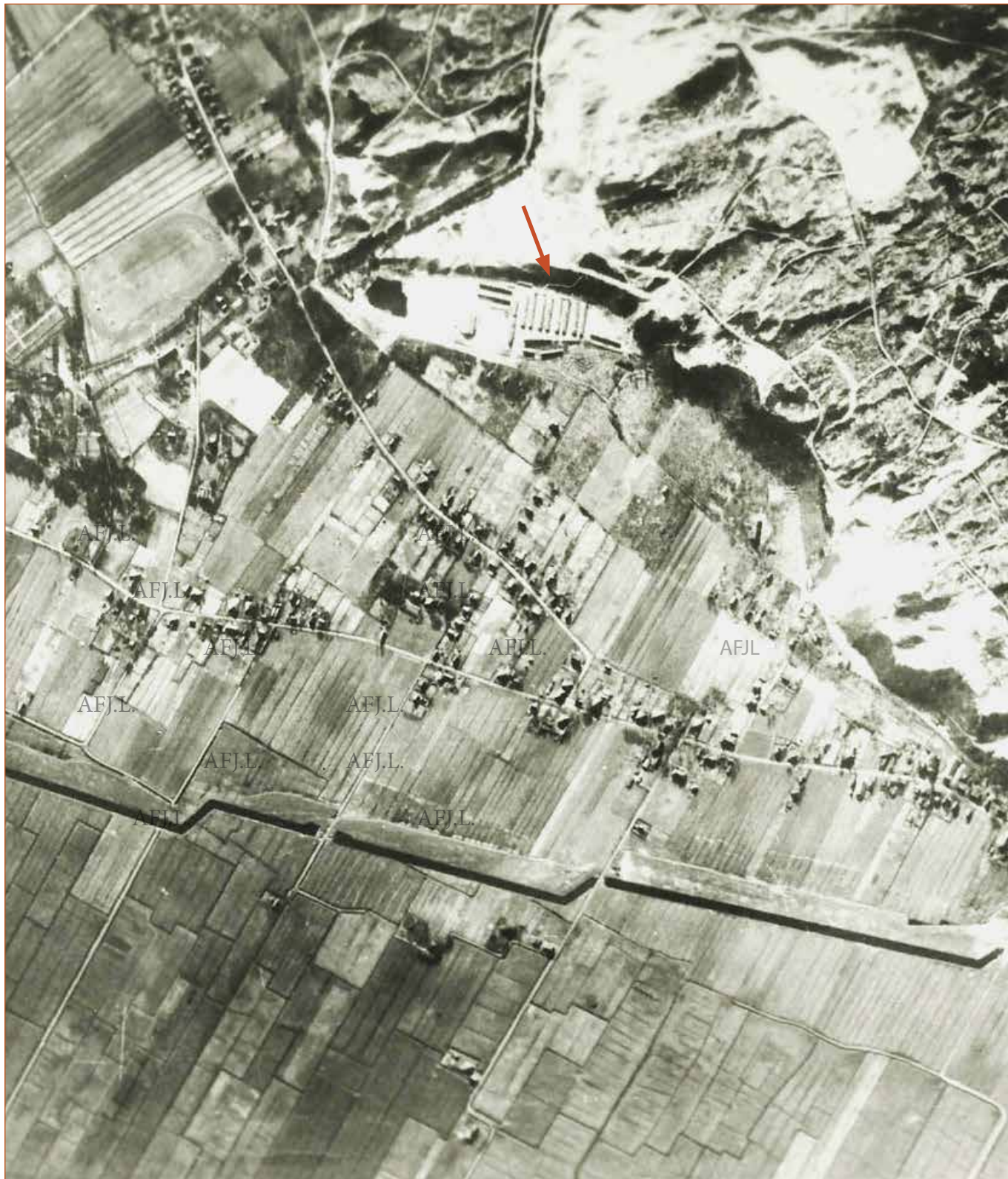
Zijn wens is tot op heden vervuld.

ALKM. COURANT

Dinsdag 15 december 1964

Schoorl telt thans 4.000 inwoners

SCHOORL - De gemeente Schoorl telt sinds vanochtend tien uur welgeteld 4.000 inwoners. Op dat tijdstip kwam de heer Delis bij de burgerlijke stand aangifte doen van de geboorte van zijn welgeschapen dochter Wilhelmina Catharina Maria. De gelukkige vader werd door het college van B. en W. ontvangen. Vanmiddag om vier uur heeft burgemeester Bergh een bezoek gebracht aan moeder en dochter. Bij die gelegenheid werd een spaarbankboekje met een bedrag van 100 gulden aangeboden aan de 4.000ste.

tankgracht achter Bregtdorp en Catrijp (kruising Voorweg en Heereweg), midden-boven het barakkenkamp

17. Heren en kastelen

Bij privilege van “den 1 may 1409”, gegeven in “den Haghe” door graaf Willem VI (56) werd de ambachtsheerlijkheid van Schoorl verleend aan Jan van Heemstede, heer van Benthuisen. Deze Jan was kennelijk een Hoeks edelman, anders zou hij zeker niet in de gunst gestaan hebben van deze graaf. Het perkamenten register van de charterkamer van Holland bevat daarvan onder meer de volgende passages.

“Willem, enz. doen cond allen luden, want ons lieve, ende getrouwe Heere Jan van Heemsteden, Heere tot Benthuisen, in voorleden dagen bij ons liefs Heren, ende Vaders tijden, Hertog Aelbrechts, dien God genadich zij, menigen schade, ende zwair verlies bij onrechten aanbrengen, ende sonder reden geleden, ende gehadt heeft, soe hebben wij daarom om sonderlinge liefde, ende gunste, die wij tot hem dragen, ende om menigen trouwen dienste wille, die hi ons tot veel tijden gedaan heeft, ende oft God wil, noch doen sal, den selven onsen getrouwen Heren Jan voirsz gegeven, ende geven mid dezen tegenwoordigen brieve die Ambachtsheerlicheide van onsen dorpe ende ambachte van Scoorl midallen sinen toebehoeren, rechtevoert vrij aan te vaen, te hebben, ende te gebruiken geliken, ende in alre manieren, als andere Ambachtsheren, dair omtrent in Kennemerlant geseten, van hoire Ambachtsheerlicheide aldair hebben, ende bezitten ende die gebruiken. Welke Ambachtsheerlicheide van Schoorl mid sinen toebehoeren voirscreven onse getrouwe Heere Jan voirnoemt houden sal van ons, ende van onze acomelingen, hi, ende sijn nacomelingen tot enen rechtenlien...”

Deze hele tirade bevestigt, dat heer Jan, als Hoeks edelman, van de Kabeljauwse graaf Albrecht, Willem's vader, heel wat narigheid ondervonden had en daarom door de Hoekse graaf Willem werd beloond.

Van Groet valt slechts te vermelden wat de “Generale Privilegien ende Hantvesten van Kennemerlandt ende Kennemer-ghevolgh” daaromtrent meedelen. (57)

“Groede gelegen tusschen Schorel ende Camp / aen de Noordt-zeesche duynen / 't uytterste Dorp van den Bailliuschappe van Kennemer-landt... Hier hebben sich d'Inwoonderen meest bij der Kercke neder geset / d'administratie van de Justitie / Politycke regeeringen / dijk ende

duynschouwen werden aldaer waergenomen bij” de schout, drie schepenen en de secretaris. De voorschreven plaetse is noyt in 't geheel ofte deel van de Graefelijckheydt van Hollandt gescheyden geweest: maer altijd op des selfs name in hooghe / middele ende lage Jurisdicte / totten huydighen daghe toe ghèregeert”. Bedoeld handvest behoort tot een verzameling van 1652. Groet heeft dus geen ambachtsheer gekend tot en met het midden van de 17e eeuw. Pas in 1722 komen we Roeland Ikos als heer van Groet tegen, die een jaar later zijn bezit met groot verlies verkoopt aan Dirk Trip, burgemeester van Amsterdam. (7) In 1750 is Godfried Andriesz Adriani, resident van de hertog van Holstein-Gottorp te 's Gravenhage, eigenaar. In 1845 blijkt de familie Van Foreest ambachtsheer te zijn van Schoorl, Groet en Camp. (37)

Over de ambachtsheerlijkheid van Schoorl is meer te vertellen.

In het eind van de 15e eeuw zijn eerst de Egmonds en later de Brederodes heren geworden. (25) De bekendste van hen is ongetwijfeld Hendrik, die als “de grote geus” in onze geschiedenis voortleeft. Hij was een der medewerkers van Willem van Oranje, maar in tegenstelling tot deze, een fanatiek papenhater. Het wapen der Brederode's, een klimmende rode leeuw op gouden veld, vinden we in het huidige dorpswapen terug.

Een latere telg, Wolphert, verzekerde in 1623 nogmaals de rechten en vrijheden van Schoorl te zullen handhaven.

In 1722 was Jonker Adriaan van Egmond van der Nijenburg ambachtsheer. Zijn familie droeg haar rechten in het midden van de eeuw over aan de Foreesten. Dit waren de laatste heren. (16) In 1884 begonnen met Jhr. Mr. Pieter van Foreest onderhandelingen over de afkoop van het tiendrecht. Ze kwamen in 1901 tot een goed einde. Daarmee was het tijdperk der ambachtsheren afgesloten.

Onze gemeente is niet rijk aan kastelen geweest. Vóór 1100 stond er een burcht aan de Evendijk, de grens van het Rekerwed. Ze zal gediend hebben als beveiliging tegen aan vallen van de West-Friezen, zoals het kasteel Enigenburg ten noorden en de Nieuwendoor ten zuiden van Warmenhuizen. Vast staat, dat de sterkte aan de Evendijk in 1100 al een bouwval was. De fundamenten zijn in de 18e eeuw opgegraven, maar niet aan de oppervlakte gelaten.

In 1345 stond in Aagtdorp het slot Poelenburg, ook wel het Huis te Echtrop (Aagtdorp) genoemd. Het lag ten zuiden van de boerderij van die naam. Het oude kasteel is verbrand of vernield, waarna men op de grondslagen een herenhuis optrok. Dit was een

tekening door J. Stellingwerf (collectie Regionaal Archief Alkmaar)

Poelenburgh (collectie Provinciale Atlas Noord-Holland)

vierkant gebouw omgeven door een gracht. In de loop van de vorige eeuw kwam ook dit huis tot verval. In 1893 werden de resten en de fundamenteën opgeruimd. Het geslacht der Poelenburgen was verwant aan de Brederode's, de bovengenoemde ambachtsheren van Schoorl. Enkele leden speelden een rol in de vaderlandse historie. Zo heer Gerrit, die in 1345 sneuvelde in de slag bij Warns aan de zijde van graaf Willem IV. Zijn zoon Jacob, diens zoon Gerrit en zijn kleinzoon Willem waren schout van Alkmaar.

Aagtdorp heeft ook nog het huis Hazendaal gekend, dat men echter niet als een kasteel kan beschouwen. Het was wel een groot bezit, waartoe bos en duinen behoorden. In de 18e eeuw is het afgebroken.

1) grens Schoorl-Bergen 2) Poelenburgh, 3) Hazendaal 4) Teugelaan 5) Duinweg 6) Poelenburgerlaantje, Cornelis Dou 1680

ets van Hazendaal 1727 (inspiegelbeeld gedrukt)

Hazendaal, aquarel C. Croll (collectie Regionaal archief Alkmaar)

18. Een dorp groeit

(13) De eerste maal dat we iets horen over het aantal inwoners van Schoorl is in de elfde eeuw. Het dorp zou toen 200 inwoners gehad hebben, verdeeld over 55 tot 60 haardsteden. In 1477 was dit laatste aantal reeds opgelopen tot 300, terwijl Groet er toen 42 had. (31) De invloed van de opstand van het Kaas- en Broodvolk in noordelijk Holland is duidelijk te bespeuren aan de achteruitgang der bevolking. Immers in 1494 bezat Schoorl nog maar 220 haardsteden en Groet zelfs maar 19. In 1514 is de situatie nog slechter geworden. Schoorl is dan verminderd tot 180 en Groet tot 9 haardsteden. Toch vallen deze cijfers mee als we ze vergelijken met Alkmaar, Heiloo en Warmenhuizen. Daar komen we tot respectievelijk 889, 107 en 105. Alkmaar is in het begin van de 16e eeuw slechts vijf maal zo groot als Schoorl. Naar die maatstaf zou Alkmaar nu 20.000 inwoners moeten tellen. (40) Ook de omslagen van de belastingen vallen gunstig voor ons uit. In 1496 staat Alkmaar genoteerd voor 993 pond Vlaams, vijf schellingen en vier deniers. Om tot een 19e eeuwse waardeverhouding te komen dient het Vlaamse pond op f 1,80 à f 1,90 gesteld te worden. Voor goed

begrip diene, dat een pond Vlaams verdeeld was in 20 schellingen (aangeduid als se) en elke schelling in 12 deniers of denarii(d.). (69) In hetzelfde jaar 1496 moest Schoorl 273 pond opbrengen en Groet 18 pond, 11 se en 4 d. Bergen komt met 173 pond ver achteraan. In 1632 is Schoorl weer wat bijgekomen: 227. Maar nu stoof Alkmaar ons glansrijk voorbij met 2582 haardsteden. In de 18e eeuw is er voortdurende achteruitgang te constateren voor Schoorl. Van W220 in 1732, zakken we vier jaar later naar 210 en in 1749 zelfs tot 191. Voor de 19e eeuw beschikken we weer over cijfers van het aantal inwoners. Na de bevrijding in 1815 blijken we in Schoorl 622 dorpingen te hebben. (16) In 1829 zijn we tot 857 gegroeid, maar in 1844 weer tot 558 gedaald. Het wil nog maar steeds niet. Ook niet in Groet. Ter vergelijking hebben we alleen de cijfers van het aantal lidmaten der Hervormde Kerk. In Schoorl waren dat er 284 in 1844 en in Groet ruim 110. (26) Dank zij betere landbouwmethodes komt de bevolking tussen 1829 en 1885 tot grotere welvaart en neemt ze toe. (16) Speciaal is dat het geval tussen 1850 en 1865. De aanleg van nieuwe

De Heereweg. Rechts de bakkerij van Van der Wal (nu bakkerij De Jong), daarnaast links de woning van Adam Selhorst (nu groentehandel Vermeer), nog verder naar links de doorrijstal van De Roode Leeuw, ±1900. Op de voorgrond Floris Schermer.

centrum Schoorl ± 1970, links 'Rustende Jager', rechts achter 'Rode Leeuw'

hoofden voor de Pettemerzeewering (1859-'62) (70) en het herstel en de versterking van de Wakerdijk in 1863 trekt arbeiders aan.

In 1885 groeien we tot 1456.

Intussen is de grote landbouwcrisis begonnen, die het gevolg is van de invoer van goedkoop Amerikaans graan. Schoorl lijdt meer dan de rest van Noord-Kennemerland, omdat de bedrijven hier klein zijn en ook de vee- en zuivelprijzen dalen. Compensatie door verbouw van klein fruit, zaadteelt, boomkwekerij of bloembollenteelt is er dan nog niet. Pas omstreeks 1900 komt er verbetering door het ontstaan van groenten- en bloembollenteelt. Het voorafgaande vindt zijn weerslag in de samenstelling der bevolking. Van 1886 tot 1901 loopt het aantal geboorten terug van 50 per jaar tot 35. Het totaal aantal inwoners is in 1901 gedaald tot 1216. Dit is de tijd, dat Schoorl in trek begint te komen als recreatie-oord en woonplaats van rustende boeren. De opening van de tramlijn in 1913 verlost ons dorp uit zijn isolement.

Jammergenoeg blijft het geboorteoverschot (365 in 1913 geringer dan het vestigingsoverschot (431). Dus weinig jeugd en veel ouderen. Na 1926 neemt het verlangen Schoorl in de recreatie te betrekken sterk toe. Daar er te weinig werkgelegenheid is, trekt de jeugd weg. Daarentegen vestigen zich steeds meer forensen. In 1926 zijn we de 2.000 gepasseerd (2012 inwoners). In 1935 schrijven we 2346 en in 1945 2222.

Van 1940 tot 1954 neemt de bevolking toe met gemiddeld $2\frac{1}{2}$ pCt. Het vestigingsoverschot is van 1927 tot 1954 440 personen en het geboorteoverschot 900. Het laatste is van 1927 tot 1945 gemiddeld 20 per jaar en na de oorlog tot 1954 gemiddeld 45 per jaar. Eind 1954 zijn we opgeklauterd tot 3352.

De geweldige hausse in de geboorten moet worden toegeschreven aan de vele gerepatrieerden, die in pensions in het dorp ondergebracht waren.

1960 laat ons een getal van 3748 inwoners zien.

Uit Noord-Kennemerland, de kop van Noord-Holland en Westfriesland blijven nog steeds nieuwe inwoners toestromen. En nog steeds veel ouderen of rustzoekenden, want industrie moet men hier niet zoeken. Schoorl kent wel pendelaars, die in de industrie van de Zaanstreek of de Y-mond werken en hier blijven wonen. Want hier kun je 's zomers je huis verhuren, hier is natuurschoon.

De vierduizendste inwoonster halen we op 15 december 1964. Het is geen oudere uit Westfriesland, maar een boreling van de Damweg.

(42) Of Schoorl in de naaste toekomst nog vooruit zal komen "hangt af van de mate waarin men bewoners van elders in Schoorl zal willen en kunnen toelaten". Aldus het rapport van het streekplan Noord-Kennemerland.

19. Beroemde voorvader

Volgens het Schilderboek van Carel van Mander, dat in 1604 te Haarlem verscheen, werd “op den eersten dag van Oogstmaand (= augustus) in het jaar 1495 in een dorp bij Alkmaar in Holland, Schorel geheeten, aan welk dorp hij zijn achternaam dankt en dat door hem wereldvermaard geworden is” geboren Joan Schoorel. Bij ons is hij beter bekend als Jan van Scorel, de grote schilder, architect, ingenieur, musicus, dichter en latinist. Als vele van zijn renaissancistische tijdgenoten een veelzijdig man. (64) Hij was de natuurlijke zoon van Heer Andries Ouckeyn of Van Enigenburg, van 1494 tot zijn dood in 1506 pastoor te Schoorl. Uit een acte ingeschreven in het Bresille Roode Register der Rekenkamer van maart 1543 blijkt dat genoemde Heer “geprocreert was aan wijlen Dieuwer Aerntsdochter ongehuwde persoon”, een boerendochter, die derhalve Jan’s moeder is geweest. Na de vroege dood van zijn ouders werd Jan door zijn beschermers, de familie Egmond van de Nijenborgh, in Alkmaar ter school gestuurd “waar hij tot zijn veertiende jaar leerde en in het bijzonder grote belangstelling aan den dag legde voor de tekenkunst; (59)” „tekende veel motieven na uit schilderijen en glasvensters en sneed ook met het pennemes op witte hoornen inktpotten mensen, dieren, planten en bomen, waarom hij door zijn medescholieren zeer werd bemind en geprezen.”

Op gezag van Dr. H. E. v. Gelder (Geschiedenis der Latijnse school te Alkmaar, 1905) moeten we aannemen, dat Van Scorel tot 1510 deze school bezocht, waar enige jaren later, in 1513, de beroemde humanist Johannes Murrnellius rector werd. Naar deze laatste heet nog het Alkmaarse gymnasium.

In 1510 werd Jan in de leer gedaan bij Cornelis Buys, waarschijnlijk dezelfde die men in de kunstgeschiedenis kent als de meester van Alkmaar en de vervaardiger van de Zeven Werken van Barmhartigheid, die eertijds de Grote Kerk sierden maar zich sinds 1918 in het Rijksmuseum van Amsterdam bevinden..

(59) Daarna werkte hij enige jaren bij de Haarlemse schilder Willem Cornelisz, om dan op het atelier van Jacob Cornelisz van Oostanen te Amsterdam zich verder te bekwamen. In Utrecht ging hij in de leer bij Jan Gossaert van Mabuse (= Maubeuge), hofschilder van bisschop Philips van Bourgondië. (63) Jan zou geen goed kind van zijn tijd geweest zijn als hij niet de bakermat van de renaissance, Italië, had opgezocht. (62) In 1519 reisde hij via Keulen, Spiers, Straatsburg en Bazel naar Nürnberg

waar hij Albrecht Dürer leerde kennen. Volgens anderen zou de ontmoeting tussen beide grote schilders plaatsgevonden hebben op de Rijksdag van Augsburg (1519). (61) Hoe het zij, in 1520 treffen we Van Scorel aan op het kasteel Falkestein bij Steyr in Karinthië. Hier schilderde hij een zijner beroemdste werken: het drieluik uit de kerk van Obervellach, nog altijd daar aanwezig. Uit Steyr vertrokken, ging hij naar Venetië. Misschien heeft hij daar Titiaan (Tiziano Vecellio) ontmoet en is hij onder de bekoring gekomen van diens spel met licht en schaduw, dat wij ook in Scorel’s schilderijen zo bewonderen. (61)

Toevallig trof deze schilder in de lagunenstad een gezelschap aan, dat het Heilige Land wilde bezoeken. Hij sloot er zich bij aan. Op Kreta en Cyprus tekende hij landschappen met gebergten, stadjes en kastelen zoals we ze later vaak op zijn schilderijen aantreffen. Van Kerstmis 1520 tot Pasen 1521 verbleef hij in Jeruzalem. (62) Aan die tijd herinnert het schilderij uit het Utrechts Centraal Museum “Christus de Olijfberg afrijdend naar Jeruzalem” en dat der Jeruzalemvaarders uit het Frans Halsmuseum te Haarlem. In Italië terug, bezocht hij er vele steden en copieerde werken van Rafael en Michel Angelo. Toen in 1522 de in Utrecht geboren Adriaan Floris Boudewijnsz als Hadrianus VI (66) de pauselijke troon besteege benoemde deze Jan van Scorel tot conservator van zijn kunstschaten, als opvolger van Rafael. Jan schilderde in de korte tijd, dat de paus regeerde (1522 tot 1523) diens portret. Helaas ging dit bij de verwoesting van Leuven door de Duitsers op 24 augustus 1914 verloren. Een copie kan men zien in het Centraal Museum te Utrecht.

Na de dood van de paus zocht Jan Utrecht weer op. Maar de gevechten tussen de troepen van de Utrechtse bisschop Hendrik van Beieren en die van de Geldersen, onder aanvoering van de beruchte Maarten van Rossum, verdreven hem naar Haarlem. Door zijn benoeming tot kanunnik van het kapittel van St. Marie verhuisde hij in 1529 weer naar Utrecht.

Hij woonde er tot zijn dood in 1562.

(61) Reeds voor zijn benoeming tot kanunnik had onze schilder een kerkelijk ambt bekleed, dat van vicaris van het St. Janskapittel te Utrecht. Tot dit kapittel behoorde, sinds de giftbrief van bisschop Koenraad uit 1094, ook de kerk van Schoorl. Dr. Van Gelder meent, dat de kapittelheren van dit college tot de vroege beschermers en verzorgers van Jan van Scorel hebben behoord.

In zijn Utrechtse tijd hield meester Jan de kennis aan met Agatha van Schoonhoven. Bij haar had hij zes kinderen: Peter, Pauwel, Maria, Anna, Felix en Victor. Alleen Victor bezat enigermate de kunstzinnige aanleg van zijn vader. Leerden we Jan van Scorel tot nu toe slechts als schilder kennen, hij blonk ook op ander gebied uit. In 1549 ontwierp hij een plan voor een nieuwe haven van Harderwijk. In hetzelfde jaar deed hij de vroedschap van Utrecht een voorstel de Vecht en de Rijn uit te diepen met een door hem uitgevonden baggermolen. (64) Enige jaren te voren had hij de tekeningen voor het zangerskoor in de thans verdwenen kerk van St. Marie te Utrecht gemaakt. (67) Het koor staat afgebeeld op een schilderij van Pieter Saenredam in het Amsterdamse Rijksmuseum, gedateerd 1641.

In 1552 kregen Van Scorel, de Utrechtse stadsbouwmeester Willem van Noort en de baljuw Saen octrooi voor de drooglegging van de Zijpe. (49) Toen dit octrooi (65) in 1560 afliep waren de resultaten nog gering. (54) In 1597 pas hebben anderen het werk tot een goed einde gebracht.

Jan van Scorel heeft dus stellig meerdere kwaliteiten gehad, maar boven alles was hij schilder. (66) Enige van zijn werken noemden we reeds. Voegen we hier nog aan toe het romantische portret

van Agatha van Schoonhoven (in de Galleria Doria te Rome) en De Bewening, van 1535, uit het Utrechts Centraal Museum.

„Naar de geest zowel als naar de vorm is deze Bewening een volmaakt Renaissancewerk, dat tot het beste moet gerekend worden, niet alleen in Scorel's eigen werk, maar in de gehele Noord-Nederlandse schilderkunst.” (Jonkvr. Dr. C. H. de Jonge: Schilders der Utrechtse school, in Hart van Nederland pag. 162 e.v.).

Als boven reeds gezegd overleed Jan van Scorel te Utrecht op 6 december 1562. Het onderschrift op zijn, door zijn leerling Anthonie Mor - bijgenaamd Dashorst -, geschilderd portret vermeldt, dat hij de leeftijd bereikte van 67 jaren, 4 maanden en 6 dagen. Hij werd begraven in de Mariakerk, die in 1813 afgebroken is.

In 1962 herdacht Schoorl zijn grootste zoon op gepaste wijze. Helaas herinnert thans niets meer in het dorp aan deze Schoorlaar van wereldvermaardheid.

Een veel minder bekend dorpsgenoot was Adrianus Schorelius, een “gelukkig poëet”. Zijn werk werd in 1566 gedrukt en uitgegeven door de vermaarde Plantijn te Antwerpen. Adrianus Junius, die omstreeks 1588 leefde, beschrijft hem in Batavia ofte Oud-Holland.

Jan van Scorel voor het oude raadhuisje, door Elly Baltus

de Jeruzalem vaarders naar een schilderij van Jan van Scorel, door Ellen de Groot

20. Hoe buitenstaanders ons dorp zagen

Melis Stoke vermeldt in zijn Rijmkroniek van Holland van 1305: „In het jaar 1168 trok Grave Florens de derde op tegen de Vriezen, en kwam in den winter,

Tot Scorel doe geleghen
Regt den Vriezen landen jeghen.”

Veel later, in 1732, lezen we in de Noordhollandsche Arkadia van Cl. Bruins: (31) „Schorel, een ongemeen vermakelijk Dorp, gelegen bijna tegen de Zandduinen, tusschen Groet, Warmenhuizen en Bergen; was in het jaar 868 in de Blaffert (= register met alfabetische indeling) al bekend onder den naam Schoronlo.” Van Groede of Groet zegt dezelfde schrijver: „het uiterste Dorp in Kennemerland gelegen tegen den Zijpdijk, tusschen of aan de Zandduinen, nabij Schoorel en Kamp; al in het jaar 1399 wierden in overweeging van den zoberen toestand dezes Dorps, deszelfs Riemtalen met die van Petten, van vijf tot twee vermindert.” (riemtalen betekent getal riemen, dat men bij vervoer te water moet leveren). „Kamp, een Dorp tusschen de Noordzee en Groet, nabij de Zijp, is egter niet aanstonds aan Zee gelegen, maar een weinig daar van afgezonderd, door het daar tusschen gelegen Kamperduin, is in deszelfs Rechtsgebied vereenigt met Schoorel, welke beide plaatsen in het jaar 1401 in het Kennemerrecht gevestigd wierden.”

(7) Enige jaren later, in 1750, vertelt Isaac Tirion in zijn Tegenwoordige Staat der Verenigde Nederlanden, deel VII: „Schoorl paalt met deszelfs Ban ten noorden aan de Zijp, Groet, de Harger-Ban en Petten, ten oosten aan Krabbendam en Warmenhuizen, ten Zuiden aan Bergen en ten westen met de Duinen aan de Noordzee ... Het legt ruim anderhalve uur gaans noordwestwaard van Alkmaar, digt tegen de Duinen, welke hier voor de hoogste en breedste van Holland gehouden worden... Ruim een vierendeel Uur gaans ten Noordoosten van Schoorl aan den Reekerdijk legt eene Buurt Schoorldam genaamd, die ten deele onder Schoorl en ten deele onder Warmenhuizen behoort. Tusschen Schoorl en Bergen legt nog eene andere kleine Buurt en Polder Eechtrop genoemd, mogelijk bij verbastering van het woord Aagtendorp.”

(34) Hildebrand schrijft in zijn bekende Camera Obscura van

1840, in het hoofdstuk over Teun de Jager - een naam, die thans nog in de Jeugdherberg voortleeft - „Het laatste eenigszins teekenachtige dorp aan Hollands westelijken kustkant is zonder twijfel het armelijk Schoorl... tot aan ons klein Schoorl toe gaat men langs een bevallig slingerende zandweg, ter wederzijde altijd in de schaduw van eiken, iepen, berken en allerlei geboomte, langs welks stammen zich hier en daar het klare duinwater in kronkelende beekjes voortdriegt, en waartusschen zich aan weerskanten, van afstand tot afstand, de kleine stulpjes der bewoners vertoonen, aan de westzijde niet zelden half in het duin begraven en van boven grauwwit van bloeiende mossen en knoestige stammeP.. Aan het einde van dit aangenaam pad steekt het groene torentje van Schoorl spits in de hoogte, om op het eigenlijke dorp en zijn vele graanakkers neder te zien, waar de gort geoogst wordt die tot de vermaardheden der Alkmaarsche markt behoort.”

Zo was ons dorp in die dagen “verrukkelijk voor ‘t oog”. Maar het zou geen veertig jaar meer duren of Hofdijk treurde in de Voorzang tot de Balladen van Kennemerland:

O Kennemerland, O Kennemerland.
O land van meiren en van wouden!
O land door ‘t forsche noord bezielt!
Hoe heeft m’een stoute pracht vernield,
Die voorgeslachten hier aanschouwden!
Hoe heeft (helaas) een later teelt
De paerlen van uw kroon verspeeld
En ‘t eêlgesteente er uitgewrongen!
O land van trotschheid en van kracht -
Hoe is uw eikenknots geknacht,
En u een rietstaf opgedrongen!
Hoe heeft m’een bozen moord gepleegd
Aan ‘t fiere schoon van uw waranden
En in behoeftes magere handen
De schatten van uw pronk gelegd!

De vernietiging van een groot gedeelte van de houtstand moge veel schoons hebben weggenomen, wàr blijft wat Mr. A. F. Kamp in de Speelwagen van 1953 over Bergen dichtte, maar evenzeer voor Schoorl geldt:

En- wat er nu nog over is, Geschonden, broksgewijs,
Blijft bron van veel verheugenis.
Nóg is 't een paradijs.

Voor M. J. Brusse was het omstreeks 1930 niet anders. Immers hij schreef: „Ja, Schoorl, het oude Schoorl uit de grafelijke tijdvakken - Groet en Camperduin ... 't Zijn niet anders, die namen, dan de als 't ware uit de vroegste tijden gegroeide begrippen van bosch en beemden, van duin, strand en zee met al die vogeltjes er doorheen. Sedert eeuwen door de opgezetenen van geslacht op geslacht bewoonbaar gemaakte landouwen.”

En een tijdgenoot, Rein Valkhof, dichtte de volgende Lofzang op Groet.

Goed is het hier wonen,
Want gij zijt schoon en
rustig en charmant,
aan de kust van Holland.

Tussen Catrijp en 't Hargergat
ligt ge veilig gevat
tussen de duinrand
en polderland:
sieraad van Holland.

Op de Brink droomt uw kerk
van Gods zegenrijk werk,
van het heil uit Zijn hand
voor dit Holland.

Uw huizen lijken
robijnen, die prijken
alom in de pracht
van het helder smaragd.

In een strook opgaand hout
- in de lente geelgoud
en rood in de brand
van najaars Holland -

ligt een woning, bruinzwart,
een chalet in het hart
van een feestelijke tuin en
er achter de duinen.

Nu omhoog naar de top
van het duin, en de kop
in de wind, met wapp'rende haren,
om vandaar uit te staren
over bos naar de zee, aan de oostkant
op het mals groene Holland.

Wij zijn veilig en rijk
met de machtige dijk,
de Hondsbosse, die wacht
houdt bij dag en bij nacht;
die de zee weert
en de vloed keert
en terug drijft in 't zand,
weg van Holland.

Zie omhoog, alle dagen,
naar de wolken, die jagen
of vredig het klare
of wazige land over varen.

Goed is het hier wonen,
Want uw landschap is schoon en
uw volk is charmant,
aan het duin van Holland.

Tal van schilders en schrijvers vonden hier inspiratie (Zie volgend Hoofdstuk).

't Ga U, lezer als hen, en vooral nu ge iets meer uit het rijke verleden van dit dorp hebt leren kennen.

21. Schoorl als dorp van kunstenaars

Het zou zeker onjuist, ja zelfs ondankbaar, zijn de kunstenaars niet te vermelden. Zij toch waren het die het natuurschoon van ons dorp ontdekten en er zich kwamen vestigen. Daardoor werd in het begin van de 20ste eeuw de aandacht van vele landgenoten getrokken. Zo werd Schoorl een vakantie-oord en kon het armelijk dorp uit vroeger dagen een nieuwe bestaansbron aanboren. (71)

Tot de eerste artisten, die we hier aantreffen behoren de gebroeders Wiegman. De oudste broer Piet vestigde zich blijvend in Groet, de jongste Matthieu werkte hier slechts korte tijd, samen met de latere Benedictijn Jaap van der Mey. De Wiegmans worden tot de Bergense school gerekend, waarvan men Leo Gestel als grondlegger kan beschouwen. Bij Matthieu (geb. 1886) is de kunst op de godsdienst geïnspireerd. Hij beschouwt de religie als de bevrijding van de geest aan de gebondenheid aan de aarde. Geen kunstwerk is goed als het niet het element der ontroering bevat, want dan pas is het zuiver gericht, dus religieus. Piet (1885-1963) had deze religieuze binding niet. Hij was een veelzijdig man, die behalve een zeer bekwaam schilder, tekenaar, graficus, beeldhouwer en ceramist was. De door hem gesneden poppen verdienden aller bewondering.

De schilder Dee Essers (1893-1945) is vooral bekend als illustrator van het werk van Van Schendel, Adriaan Roland Holst en Adema van Scheltema. (respectievelijk: Een zwerver verliefd, Een zwerver verdoemd; Deirdre en de zonen van Usnach; Kunstenaar en samenleving.) In de schilderijen van de op Java geboren Essers treft een op Indonesië geïnspireerde fantasie. Hij was ook een kundig houtsnijder, terwijl zijn tekeningen in Oost-Indische inkt tot zijn beste werk behoren.

Evenals Piet Wiegman was ook Harry Kuiten (1883-1952) een bekende figuur in de Schoorlse samenleving. Een uitstekend zelfportret hangt in de burgemeesterskamer te Schoorl. Zijn landschappen zijn uitingen van zijn vreugde om het zonnespel. Hij stond sterk onder de invloed der Franse modernisten. Charley Toorop, enige dochter van de vermaarde Jan Toorop, woonde omstreeks 1920 verscheidene jaren in ons dorp in het huis aan de Duinweg, waar vroeger de schilder Frans Huysmans had gewoond. Na haar Parijse tijd vestigde ze zich in 1932 in Bergen. Charley Toorop (1891-1955) wil nadrukkelijk niet tot de Bergense

school gerekend worden. Naar haar opvatting was het van minder belang of een kunstwerk al of niet dichterbij de objectieve cultuurvorm staat. Hoofdzakelijk is dat men er door geboeid wordt. Het behoeft dan ook niet te verbazen, dat de schilderes een groot bewonderaarster van Picasso, die zelf in 1905 de zomer in Schoorl doorbracht, en Verster was.

Piet Wiegman, Groet

Anna van Loo, Groeter kerk en raadhuisje

Mattheus Johannes Lau woonde in Groet. De warmte van de kleuren der Middeleeuwse schilders boeiden hem bovenmate. Dit werd de oorzaak, dat Lau zijn verf zelf ging maken, want hierin stak volgens hem de kracht der vroegere meesters. Zijn verklaring “Ik ben als schilder vóór alles handwerksman” verklaart duidelijk

1905, Picasso in Schoorldam

'les trois Hollandaises' Schoorldam 1905

Picasso omstreeks 1905

'La Belle Hollandaise', Schoorldam 1905

tentoonstelling (begin periode van Picasso) in Musée d'Orsay, Parijs 2018, met enorme afbeelding van verblijfplaats van Picasso (woning van Jan de Geus, Rijksweg 21/22

Dirk Trap

Thijs Sterk, 'café Mereboer' en 'De groene Lantaarn'

zelfportrait van Charley Toorop Kröller-Müller Museum

Thé Lau, boerderij van Gutker hoek Heereweg-Munnikkenweg

Harry Kuyten, kerk en raadhuisje van Groet

zijn zienswijze. Lau (1889- 1957) verliet ons dorp toen hij tot hoogleraar aan de Jan van Eijck-academie te Maastricht werd benoemd. Een ernstige ziekte benam hem al gauw de gelegenheid zijn werk voort te zetten.

Jan van Herwijnen, in mei 1940 voor het bommengeweld uit Bergen gevlucht, woonde ook enige jaren in Schoorl. Groot vereerder van Van Gogh en Cézanne - evenals de meesten uit de Bergense school - lijkt zijn werk vaak op dat van Vincent in zijn eerste periode. Hij geloofde in het scheppend vermogen van de

Joep Nicolas, Groeter kerk

kunstenaar als werktuig in Gods hand. Kasper Niehaus schreef in 1964 bij de dood van Van Herwijnen (hij was in 1889 geboren): „Hij aanvaardde ook en vooral het leven in al zijn volheid, in tedere stillevens van bloemen en vruchten, in figuurstukken en portretten”.

Kasper Niehaus, in 1889 geboren, bekend kunstcriticus, woonde een achttal jaren in Schoorl, maar is al weer vele jaren Bergenaar. Ook als schilder verdient hij vermelding. Germ de Jong (1886-1966) woonde tijdens de tweede wereldoorlog in de boerenhoeve te Groet, waar voordien Piet Wiegman had gewerkt. Zijn schilderijen hebben iets mysterieus, doen denken aan de Japanse kunst.

De, ook buiten onze landsgrenzen, zeer bekende schilderglazenier Joep Nicolas had geruime tijd zijn atelier in Groet. Zijn voornaamste werkplaats bevond zich echter in Roermond,

waar hij nu weer woont. Kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vertrok hij naar Amerika. Vijf door hem vervaardigde gebrandschilderde ramen versieren de R.K. kerk in Catrijp. (Zie hoofdstuk: Het kerkelijk leven.) Joep Nicolas, in 1897 in Roermond geboren, woonde van 1924 tot 1932 in onze gemeente en vertrok toen naar zijn vaderstad.

Hoewel Kees Boendermaker in Bergen woont, thans een ruim zestigjarige, werkte hij vroeger vaak in Schoorl. Al deze meesters, evenals de reeds overleden schilder Herman Lugt (1881-1950) behoorden tot een voorgaande generatie. Lugt was een zeer minitieuus schilder.

Men zou zich vergissen als men meende, dat Schoorl thans geen schilders of andere beeldende kunstenaars zou bezitten. We noemen de schilder Jan Buddingh; de kunstnaaldwerkker en vervaardigster van wandtapijten Miep Dehé-Stijger; de schilder-graficus en dichter Chris van Geel; de schilderes Anna van Loo; de schilder-graficus Frans Meyers, Mia Potvan Regteren-Altena, vooral uitmuntend als graficus, is ook een verdienstelijk portrettekenares.

Tot voor kort woonde hier ook de schilder Ad Selhorst, die nu zijn atelier in Amsterdam heeft. Hem moeten we tot de „modernen” rekenen. Thijs Sterk en Dirk Trap, beiden schilders, werken in Groet. Als pottenbakker vermelden we Jan van der Veer.

Dirk Trap in zijn atelier aan de Achterweg

Na de meesters van het palet die van beitel en hamer. Allereerst zou ik een Bergenaar noemen, die door zijn werk blijvende betekenis voor Schoorl heeft: Wim Reijers, de maker van het verzettsmonument te Zijpersluis (Zie daarover uitvoeriger het hoofdstuk over de moeilijke jaren voor Schoorl.) Reijers was een

leerling van de beroemde Zadkine. Hij overleed in 1958 in Bergen. Jaren geleden woonde in ons dorp Janus Remeins; dat was van 1919 tot 1925. Hij is als beeldhouwer weinig bekend.

Daarentegen kent heel Nederland de naam Hildo Krop (geb. 1884). De thans hoogbejaarde, maar nog altijd actieve, meester verdeelt zijn sympathie tussen Amsterdam en Schoorl. Eén zijner levensbeschrijvers zegt van hem: „Niët één mens geeft hij weer, doch dé mens. Vandaar zijn zin voor het monumentale, het grootvormige.”

En een ander zegt,.... “in de geestesgesteldheid terloops verwant aan sommige schilderijen van Charley Toorop. Bij haar zijn de contouren altijd wat hoekiger en nerveuzer, zonder de veralgemeende, zinnelijke welvingen die Krop aan de zijne geeft; maar beiden kunnen ons eenzelfde opgehoopte en samengebalde rechtzinnig bedwongen kracht suggereren”. Op de vraag wat Krop als zijn beste werk beschouwt, antwoordt hij: „Ik ben met een monument voor Berlage bezig en geloof wel dat dat één van mijn beste werken is; maar het laatste lijkt altijd het belangrijkste en het volgende nog weer meer.”

Een bijzonder figuur in de Schoorlse samenleving was de balletdanseres Gertrud Leistikow. Zij was in 1885 geboren en woonde van 1915--1918 aan de Burgemeester Peecklaan, waarna ze zich in het toenmalige Batavia vestigde.

In het hoofdstuk, waarin we buitenstaanders hun oordeel over ons dorp lieten geven, werd de naam Brusse genoemd. M. J. Brusse, het meest bekend geworden door zijn toneelstuk Boefje, woonde enige jaren in de Kroft in Groet.

Tot de vertegenwoordigers van het burgerlijk realisme in de letterkunde rekent men Herman Robbers, die tal van jaren het grote huis in de Nollen bewoonde. Hij overleed er in 1937 op 69-jarige leeftijd.

Van 1937 tot 1943 vinden we Jan de Hartog hier; hij is de laatste tijd vooral in de publiciteit gekomen door zijn werk „Het ziekenhuis”.

Chris van Geel, dichter uit Groet en al eerder vermeld, moet tot de jongeren worden gerekend.

De schrijver-criticus Wim van Leeuwen publiceerde in 1966 zijn autobiografie onder de titel “Avonden op Drienerwolde”. De Amsterdamse professor in de historie Jan Romein, schrijver o.m. van “Erflaters der beschaving”, dat hij samen met zijn vrouw

Annie Romein-Verschoor in het licht gaf, verbleef tot zijn dood in 1962 in ons rustige dorp. Zijn vrouw legt zich ook toe op de historische roman (Vaderland in de verte; over Hugo de Groot).

De toneelspeler Ko van Dijk Sr. woonde in de molen in de polder. Frits Bouwmeester was gewoon in Schoorl zijn vakantie door te brengen. Het echtpaar Rooyaards-Sandberg liet zich aan de Bobeleweg de villa bouwen, waarin nu nog hun zoon de architect woont. Albert van Dalsum zocht in de Tweede Wereldoorlog hier rust en veiligheid.

In de dertiger jaren woonde Dirk Schäfer, een in en buiten Nederland befaamd pianist, in Schoorl; in dezelfde tijd was de violist Albert Sluyter inwoner van Groet.

Thans telt ons dorp nog drie bekende musici: Cor Jonker, jarenlang dirigent van het uitstekende Schoorlse gemengde koor en in wijde omtrek bekend als de leider van de jaarlijkse uitvoering van de Mattheus Passie door de Alkmaarse Oratoriumvereniging in de Grote Kerk aldaar; dan Oebe Bootsma, koordirigent en directeur van de Bergens-Schoorlse muziekschool en J. van Loo, echtgenoot van de eerder genoemde schilderes Anna van Loo.

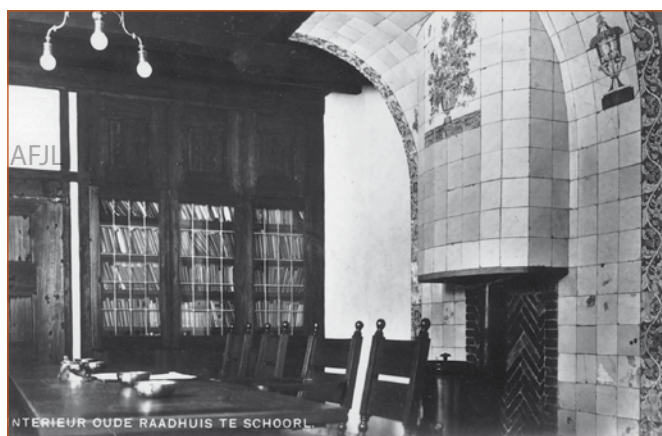
In een hoofdstuk over het culturele leven mogen zeker onze toneel- en muziekverenigingen niet ontbreken. In Schoorl werkt de toneelvereniging Ons Genoegen, in Catrijp St. Genesius en in Hargen De Komedianten.

De muziekvereniging De Vriendschap heeft zeer goede, maar ook slechte tijden gekend.

De jeugd kan zich uitleven in de voor kort opgerichte drumband, die met haar fleurige uniformen een lust voor het oog is. Op cultureel gebied beweegt zich ook de vereniging Algemeen Welzijn. In het winterseizoen worden door haar lezingen georganiseerd. Zij bezit een uitleenbibliotheek in het oude raadhuis. In het verenigingsgebouw te Catrijp zetelde een R.K. bibliotheek, totdat deze door brand werd vernield in 1967.

drumband Schoorl voor de Blinkerd

bibliotheek van Algemeen Welzijn in het Oude Raadhuis

dorpsfilm 1967, brand in het verenigingsgebouw van Catrijp

Geraadpleegde werken

(De nummers der bronnen verwijzen naar de plaatsen in de tekst, die hierop betrekking hebben).

- (13) Van der Aa: Aardrijkskundig woordenboek. 1839-1851.
(68) Van Alphen: Nieuw kerkelijk handboek. 1908.
(48) d'Ancona: Komst der Marranen in Nederland. 1940.
(25) Archief (oud) Schoorl en Groet: stukken betreffende het benoemen van een schoolmeester, koster en voorzanger. 1680-1811. dorpsrekeningen. 1726-1811. rekeningen van kerkmeesters. 1734-1755. bijlagen tot de rekeningen. 1799-1811. legger
(37) der landerijen onder Groet. 1811. resoluties van het gemeentebestuur. 1736-1813.
(16) Archief (nieuw) gemeente Schoorl: notulen van de gemeenteraad, deel 2 e.v. 1817-1928.
(24) Archief Ned. Herv. Kerk: predikantenlijst van Groet en Camp; idem van Schoorl, in 1805 verenigd met Groet en Camp.
(35) Archives royales Bruxelles, memorie van Schoorl. Conseil privé 1500.
(29) Archief R. K. statie en kerk te Catrijp: lijst van pastoors.
(54) Baart de la Faille: De beurs van Antwerpen, de bedijking van de Zijpe in 1552 en de schilder Jan van Scorel. 1925.
(70) Beekman: Nederland als polderland. 1932.
(49) Belonje: De Zijpe en Hazepolder. 1933.
(9) Belonje: Iets over het bezit der Egmonderabdij te Hargen. 1942.
(41) Belonje: De Roode Leeuw te Schoorl. 1949.
(10) Boomkamp: Alkmaar en deszelfs geschiedenissen. 1747.
(20) Braat: Archeologie, Hollands Noorderkwartier. 1947.
(28) Brandt: Historie der Reformatie. 1671.
(26) Brieyenboek Kerkvoogden en Notabelen der Gereformeerde kerk te Groet. 1825 e.v.j.
(31) Bruins: Noordhollandsche Arkadia. 1732.
(36) Brünner: De order op de buitennering. 1918.
(19) Bijdragen tot de geschiedenis van het Bisd.om Haarlem. verschillende delen.
(46) De Castro: Keur van grafstenen op de Ned. Port. Israëlsche Begraafplaats te Ouderkerk aan de Amstel. 1883.
(50) Cobben: Johannes Wier. 1960.
(2) De Cock: Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de Middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag. 1965.
(57) Van Dorgeest: Kort verhaal van eenige merkwaardige geschiedenissen van Holland. 1744.
(66) Friedlander: Die Alt-Niederländische Malerei. 1936.
(31) Fruin: De Informatie ende Enquête. 1876.
(64) Van Gelder: Nieuws over Jan van Scorel. 1918.
(27) De Godsdienstvriend, deel XXVI. 1830.
(33) Gosses: De vorming van het graafschap Holland. 1915.
(41) Hamaker: Rekeningen van de grafelijkheid van Holland en Zeeland onder het Henegouwse Huis, deel I en II. 1875-1880.
(37) Handelingen der Maatschappij van Letterkunde. Levensbericht van Gerrit Jan uit Orden. 1854.
(32) Heerlijkheden en dorpen van Holland. Alg. Rijksarchief. Den Haag. Over 1365.
(34) Hildebrand: Camera Obscura. 1840.
(66) Hoeks: Paus Adriaan VI. 1943.
(61) Hoogewerff: Jan van Scorel. Peintre de la Renaissance Hollandaise. 1923.
(61) Hoogewerff: De Noord-Ned. schilderkunst. IV 1937-1947.
(30) De Hoop Scheffer: Geschiedenis der kerkhervorming in Nederland van haar ontstaan tot 1531. 1873.
(63) Huizinga: Herfsttij der Middeleeuwen. 1952.
(65) De Hullu: De Zijpe in Westfriesland omstreeks 1555 1920.
(62) Jkvr. De Jonge: Jan v. Scorel (Paletserie) 1940.
(15) Karsten: Noordhollandse plaatsnamen. 1951.
(73) Kerkmeesterenbrief Alkmaarse St. Laurenskerk van 1545. Kerkmeesterrekenboek van de Ger. Kerk van Schoorl, rekening 1800.
(71) Klomp: De Bergensche school. 1943.
(22) Knipscheer: De vestiging der Ger. Kerk in Noordholland. Ned. archief voor kerkgeschiedenis IV. 1885.
(39) Kok: Het tweede eeuwgetij van Bergens Kerkverwoesting gevierd in het herbouwd kerkkoor aldaar. 1774.
(6) Kroniek van Medemblik. 1767.
(53) Kuttner: Het hongerjaar 1566.
(11) Lams: Handvesten van Kennemerlant. 1664.
(40) Van Loon: Beschrijving der aloude regering van Holland, deel V. 1744-1750.
(59) Van Mander: Schilderboek. 1604.. Uitgave W. B. 1936.
(21) Mellink: De wederdopers in de Noord. Ned. 1531-1544. 1953.
(45) Memoriaelbouck (twaalfde) van allerhande saken gedaan in de Camere van rekeningen in Holland van 1625 tot 1630.
(47) Meyer: Hugo de Groot's remonstrantie nopen de ordre dye in de landen van Hollandt ende Westvrieslant dyent gestelt op de Joden. 1949.

(12) Van Mieris: Privilegiën van Kennemerland, deel III en IV. 1753-1756.

(67) Muller: Utrechts Mariekerk. 1902.

(23) Notulen en dadingen van de Gem. Schoorl en Kamp. 1. 1744.

(54) Ontvang en uitgaaf voor en ten behoeve der Ger. kerken te Schoorl en Groet. Dienst 1834 tot 1849.

(3) Oorkondenboek van het Sticht Utrecht. Liber rubeus van St. Jan. fol 58.

(74) Oppermann: Fontes Egmundenses. 1933.

(17) Noordeloos: Over de kerk van Schoorl en haar vier kapellen. 1931.

(18) Opmeer: Hollands Catholyk Martelaersboek. 1700.

(69) Oudemans: Middelnederlandsch Woordenboek II. 1869.

(56) Perkament register van de Charterkamer van Holland. E. L. 32.

(72) Pons en Wiggers: De wordingsgeschiedenis van onze bodem vanaf ca. 2300 à 2200 v. C. tot aan onze tijd. 1960.

(14) Prinsen Geerlings: Drie eeuwen strijd tusschen Hollanders en Friezen in het Noorderkwartier. 1938.

(43) Van Reenen-Völter: De heerlijkheid Bergen. 1903.

(44) Rekeningen van de kerk en armmeesters der Ger. kerk te Schoorl. 1734-1812.

(38) Romein: De lage landen bij de zee. 1934.

(28) R.K. kerk van Schoorl: Doopboek.

(57) Van Santen: Generale Privilegiën ende Handvesten van Kennemerlandt en Kennemerghevolgh. 1652.

(1) Schermer. A.: Sporen van Middeleeuwse grondbewerking in de "Zandmennerij" bij Hargen en De kust bij Schoorl. 1957 en 1964.

(1) Schermer. Fl.: Artikelen in de Duinstreek van 1921 en v. j.

(8) Schoorler Kroniek van Dirk Burger. 1779.

(51) Da Silva Rosa: Inlichtingen aan Fl. Schermer betreffende de Port. Isr. gemeente. 1930 e. v. j.

(52) Smids: Schatkamer der Nederlandsche oudheden. 1774.

(60) Steenhoff: Hollandsche schilderkunst in de bloeitijd der republiek. 1931.

(8) Van Steijn: De duinbebossing. 1933.

(42) Streekplan van Noord-Kennemerland. Rapport van 1954.

(5) Tesch: De vorming der Ned. duinkust. 1935.

(41) Tesch: Duinstudies. 1920-1930.

(7) Tesch: Nederland bij het begin van onze tijdrekening. 1944.

(7) Tirion: Tegenwoordige Staat der Ver. Ned., deel VIII. 1750.

(4) Van Veen: Benaderde vorm van Nederland in de Romeinse tijd. 1937.

(55) Vonk: Landing van het Engelsch-Russische leger in NoordHolland. 1801.

FOTO'S

Prentverzameling Gem. Archief Alkmaar, 3, 4, 5, 6, 8, 14.

Universiteits Bibliotheek Amsterdam, 2.

Catalogus Frans Halsmuseum, 16.

A. F. J. Leysen, 1, 10, 11, 17 (1, 11 en 17 naar prenten in het gemeentehuis te Schoorl).

Fotobureau Brinio, 9.

D. v. Berge. 12 en 13.

Prentbriefkaarten (maker onbekend), 7 en 15.

De geschiedenis van Schoorl

Geesteskind van de heer Goettsch ten doop gehouden

Het heeft nogal wat voeten in de aarde gehad, maar vorige week is het er dan toch van gekomen. Het boekje van de heer R. P. Goetsch, waarin hij de geschiedenis van ons dorp, beschrijft, is van de pers gekomen en dinsdag j.l. bood de schrijver het eerste exemplaar van zijn boekje aan burgemeester Bergh aan.

De heer Bergh illustreerde in zijn toespraakje de moeilijke weg die het geesteskind van de heer Goettsch moest gaan. Want als de cultuur om de hoek komt kijken, zei de heer Bergh, dan heeft de gemeenteraad in mijn ambtsperiode altijd moeite gehad om tot een beslissing te komen. Vorig jaar ging de raad accoord met het voorstel na de langdurige discussie en werd er op een goedkopere druk aangedrongen. De uitgeverij Gesto uit Alkmaar bleek bereid het boekje zelf te drukken en uit te geven. De Schoorlse raad zag zich toen verlost van eventuele financiële consequenties en stelde toen met een groots gebaar geld beschikbaar om 100 van de 3000 exemplaren af te nemen.

De burgemeester prees de schrijver voor het feit dat deze er tijd, lust, energie en aardigheid in had gehad om de geschiedenis van Schoorl te boek te stellen. En elke gemeente die

zichzelf respecteert, stelt er prijs op dat er iets over zijn geschiedenis wordt vastgelegd. Verder stelde de burgemeester dat men toch achteraf de raad dankbaar mocht zijn nu het boekje een goedkopere druk kreeg, hoewel de heer Bergh zei zich op de bewuste raadsvergadering minder gelukkig te voelen.

De heer Goettsch merkte onder meer op, dat het door hem samengestelde boekje geen wetenschappelijk werk was, maar dat het een beeld geeft van het oude en tegenwoordige Schoorl. De schrijver die zoals bekend, oud-leraar geschiedenis aan de Alkmaarsche R.H.B.S. is, toonde zich bijzonder ingenomen met de foto die het omslag siert en waarop het oude raadhuis is afgebeeld. Dit is eigenlijk het enige historische gebouw dat wij in Schoorl nog hebben. En dit was in de vorige eeuw bijna door de raad geamoveerd.

Over het boekje zelf hopen wij in de volgende Duinstreek iets meer te kunnen schrijven. De foto's en ook de fraaie omslagfoto zijn allen gemaakt door de heer Alf. Leysen jr. Het boekje kost f 4,90 en u kunt het krijgen bij de fa. Leysen. U moet er wel vlug bij zijn, want tot vandaag (dinsdag) zijn al meer dan 200 exemplaren verkocht.

Duinstreek 23-08-1967

